

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ШВЕЦІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка 6 курсу, 603 групи
Лакомова Катерина Павлівна

Керівник:

кандидат політичних наук,
доцент Стецюк А.В.

Рецензент:

*До захисту допущено
на засіданні кафедри*

протокол № _____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Макар В.Ю.

Чернівці – 2024

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена особливостям процесу євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії від Другої світової війни до сучасності. Увага зосереджена на політичних і безпекових аспектах даного процесу. Розкриті історичні та геополітичні передумови євроатлантичної інтеграції, досліджено інтенсифікацію співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО в постбіполярний період. Розглядаються пріоритети Швеції та Фінляндії в період гібридної війни. Досліджується євроатлантична інтеграція Фінляндії та Швеції у контексті повномасштабної російсько-української війни, аналізуються переваги цього кроку для Швеції та Фінляндії і європейської безпеки, висвітлена позиція країн щодо російської агресії проти України.

Ключові слова: *Фінляндія та Швеція, НАТО, нейтралітет, інтеграція, зовнішня політика.*

Summary

The qualification work is devoted to the features of the Euro-Atlantic integration process of Sweden and Finland from the period of World War II to the present day. Attention is focused on the political and security aspects of this process. The historical and geopolitical prerequisites of Euro-Atlantic integration are revealed, the intensification of cooperation between Finland and Sweden with NATO in the post-bipolar period is studied. The priorities of Sweden and Finland in the period of hybrid war are considered. The Euro-Atlantic integration of Finland and Sweden is studied in the context of a full-scale Russian-Ukrainian war, the advantages of this step for Sweden and Finland and European security are analyzed, and the position of the countries regarding Russian aggression against Ukraine is highlighted.

Keywords: *Finland and Sweden, NATO, neutrality, integration, foreign policy.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ К. П. Лаконова

ЗМІСТ

СПИСОК ВЖИВАНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Методологічні засади дослідження особливостей євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії	10
1.2. Аналіз джерельної бази дослідження	17
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ШВЕЦІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ З НАТО.....	28
2.1. Історичні та геополітичні передумови євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії в біполярну добу.....	28
2.2. Співпраця Фінляндії та Швеції з НАТО в постбіполярний період	43
Висновки до розділу 2	60
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ШВЕЦІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ В СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ.....	63
3.1. Співпраця Швеції та Фінляндії з НАТО в період гібридної війни	63
3.2. Євроатлантична інтеграція Фінляндії та Швеції в період повномасштабного вторгнення	74
Висновки до розділу 3	93
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОДАТКИ	115
SUMMARY	121

СПИСОК ВЖИВАНИХ СКОРОЧЕНЬ

CPG – Comprehensive Political Guidance – Комплексні політичні настанови

CSDP – The Common Security and Defence Policy – Спільна політика безпеки та оборони

FCMA – Agreement of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance – Договір про дружбу та співробітництво

HNS – Host Nation Support – Підтримка приймаючої країни

MoU – Memorandum of Understanding – Меморандум про взаєморозуміння

NORDEFECO – Nordic Defence Cooperation – Північне оборонне співробітництво

PARP – Planning and Review Process – Процес планування та огляду

PMF – Політично-військові рамки

RKK – Робітнича партія Курдистану

ПДЧ – План дій щодо членства в НАТО

ПЗМ (PfP) – Partnership for Peace – Партнерство заради миру

ПнАР – Північноатлантичний регіон

РЄАП – Рада євроатлантичного партнерства

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному динамічному геополітичному ландшафті євроатлантична інтеграція Швеції та Фінляндії стає центром міжнародних обговорень та наукових дискусій. Значення цього дослідження багатогранне: враховуючи геостратегічну значимість регіону Північної Європи та Балтійського моря, питання того, як ці країни орієнтуються в проблемах безпеки, є обов'язковим для дослідження, особливо в світлі нових регіональних і глобальних викликів безпеці.

Історично позаблокові Фінляндія та Швеція йшли власним шляхом до поглиблення євроатлантичної співпраці, врівноважуючи традиційну політику з новими оборонними вимогами. Розуміння цих змін дає цінну інформацію про те, як невеликі держави адаптують свої стратегії безпеки в умовах зростання глобальної напруженості.

Питання євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції набуло великого значення після військового повномасштабного нападу росії на територію України та посягання на її суверенітет, війна таких загрозливих масштабів кардинально змінює безпековий ландшафт Європи, тому питання регіональної стабільності стають дедалі актуальнішими, що привело до рішення переходу від військового неприєднання до інтеграції двох Скандинавських держав у євроатлантичний простір.

Також актуальним є аналіз того, як їх рішення вплинуть на роль НАТО в Північній Європі та на розвиток Альянсу у майбутньому. Вступ Фінляндії та Швеції сформує майбутнє європейської оборони, а євроатлантична інтеграція слугуватиме прикладом того, як їх гнучка зовнішня політика може зміцнити регіональну стабільність. Зрештою, актуальність цього дослідження полягає в

ширших наслідках євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії для міжнародних відносин, досліджень безпеки та оборонної політики.

Тому, важливо проаналізувати унікальний досвід нейтралітету Швеції та Фінляндії та визначити, як та чому ці країни адаптували свою політику до євроатлантичних реалій. З урахуванням зростання безпекових загроз у регіоні та на мапі світу, аналіз участі Швеції та Фінляндії в євроатлантичних структурах розкриє їхні дії та зобов'язання у забезпеченні колективної безпеки.

Усі ці аспекти роблять обрану тему дослідження перспективною для розуміння динаміки й особливостей євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії в сучасному світі. Досліджуючи унікальні виклики, стратегії та можливості, це дослідження вносить цінну інформацію в більш широкий дискурс про міжнародні альянси та глобальну безпеку.

Отже, дана тема є вкрай актуальною, адже саме досвід інших держав у інтеграційних процесах, згуртованість суспільства Фінляндії та Швеції та ефективне політичне керівництво країн дозволяє започизити цей досвід для України.

Мета магістерської роботи полягає у системному дослідженні особливостей відносин та співпраці Фінляндії та Швеції з НАТО, та особливостей їх євроатлантичної інтеграції.

Виходячи із поставленої мети, **завданнями** наукової роботи є:

- Розкрити методологічні засади дослідження;
- Проаналізувати використані у процесі дослідження джерела;
- Розкрити стосунки та співпрацю Швеції та Фінляндії з НАТО доби холодної війни;
- Проаналізувати співпрацю Фінляндії та Швеції із НАТО у постбіполярний період;

- Визначити ключові пріоритети Фінляндії та Швеції у співробітництві з НАТО в добу гібридної російсько-української війни;
- Розглянути шлях до вступу в НАТО Фінляндії та Швеції періоду повномасштабної війни росії проти України.

Об'єктом дослідження є міжнародна безпекова кооперація в північноатлантичному регіоні.

Предметом дослідження є особливості відносин Фінляндії та Швеції з НАТО та їх євроатлантична інтеграція.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від кінця Другої світової війни до сучасності (1940 рр.-2024 рр.)

Методологія дослідження базується на загально-наукових підходах, що дозволяє глибоко проаналізувати історичні, політичні та правові аспекти цього процесу.

- Метод системного аналізу дозволяє визначити, як окремі елементи впливають один на одного, метод дає змогу виявити взаємозв'язки між внутрішньополітичними пріоритетами та зовнішніми факторами, які впливали на євроатлантичну інтеграцію досліджуваних держав;
- Історичний підхід допомагає проаналізувати позиції Швеції та Фінляндії біполярної доби та простежити, як і за яких причин формувалася політика нейтралітету в обох державах;
- Доктринально-правовий підхід ключовий інструмент аналізу, який дозволяє досліджувати правові норми, угоди та концепції;
- Метод контент-аналізу виступає важливим інструментом для відбору потрібних даних із величезного обсягу досліджень, звітів і публікацій;
- Метод порівняння дозволяє зіставити підходи Швеції та Фінляндії до відносин із НАТО, виявляючи спільне та відмінне;

- Спостереження дозволяє зосередитися на сучасних висловлюваннях, інтерв'ю та виступах політиків, які дають змогу зрозуміти, як країни бачать свою роль у НАТО;
- Аналіз та синтез дають змогу структурувати отримані дані та інтегрувати їх у цілісну картину.
- Аналіз наукових публікацій та синтез різних точок зору забезпечують глибоке розуміння причин зміни нейтралітету та зближення досліджуваних країн із НАТО.

Поєднання цих методів забезпечує комплексний підхід до вивчення особливостей євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції, дозволяє зробити дане дослідження детальним та всеосяжним.

Наукова новизна дослідження полягає в глибокому та комплексному аналізі того, як Швеція та Фінляндія перейшли від політики нейтралітету до повноправного членства в НАТО. Дане дослідження розкриває унікальні зовнішні фактори, які впливали на політику держав та змінювали їх стратегії у напрямі співробітництва з Північноатлантичним Альянсом. Це дослідження виходить за рамки поверхневого аналізу та розкриває комплексні фактори, які трансформували зовнішню політику держав. Дослідження ілюструє, як обидві країни відреагували на зміну динаміки безпеки в Європейському регіоні в період повномасштабної російської агресії проти України. Цей подвійний фокус на зовнішніх каталізаторах і внутрішній динаміці кожної країни забезпечує глибше розуміння шляху двох країн до НАТО.

Апробація результатів дослідження. На науково-практичній конференції «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» на факультеті Історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича виконалася доповідь та були опубліковані тези: Лакомова К. Особливості євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції.

Актуальні проблеми зовнішньої політики України. Матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. Чернівці, 30 листопада 2023. Чернівці, 2023. С. 256-260.

Структура магістерської кваліфікаційної роботи обумовлена метою та поставленими задачами. Робота складається із анотацій українською та англійською мовами, змісту, вступу, трьох розділів, які поділені на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, який налічує 98 найменувань, додатків та розширеної анотації англійською мовою. Загальний обсяг роботи складає 125 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Методологічні засади дослідження особливостей євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії

При написанні даної магістерської роботи пропонується використати міждисциплінарний підхід для того, щоб провести дослідження становлення і розвитку відносин Швеції та Фінляндії з Альянсом в період Холодної війни, їх змін в постбіполярну добу, гібридного та повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, а також визначити вплив означених подій на зовнішню та безпекову політики досліджуваних країн. Щоб визначити зміну відносин з НАТО для Фінляндії та Швеції потрібно дослідити, який вплив на ці відносини мали як зовнішні та внутрішньополітичні фактори, що власне формує загальну концепцію дослідження.

Такий підхід покликаний відповісти на ключове питання дослідження: яким чином війна росії проти України вплинула на членство Фінляндії та Швеції в НАТО, і які наслідки це має для їхньої зовнішньої політики та Альянсу зокрема.

Щоб відповісти на це питання, емпіричний компонент зосереджується на ретельному відборі першоджерел, таких як:

- Звіти про партнерство між Фінляндією та Швецією;
- Стратегії та звіти держав про оборонну політику;
- Публікації про оборонну політику НАТО;
- Звіти про співпрацю двох країн з НАТО.

Ці першоджерела забезпечують всебічну основу для аналізу еволюції безпекової політики Фінляндії та Швеції та їхнього співробітництва з НАТО.

Особливу увагу буде приділено трансформаціям у політиці з плином часу, з акцентом на відстеженні змін у пріоритетах кожної з держав в залежності від виникнення кризових ситуацій на міжнародній арені. Вивчаючи, як ці зміни в оборонних стратегіях з міжнародними зобов'язаннями кожної країни – особливо з місіями НАТО і ЄС – дослідження має на меті оцінити ефективність та доцільність їхніх еволюціонуючих стратегій безпеки.

Метою нашої кваліфікаційної роботи є системне дослідження особливостей євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії. Метод системного аналізу є корисним для дослідження складних явищ, таких як інтеграція даних держав до євроатлантичних структур. Саме даний підхід дасть змогу розглядати інтеграцію не як ізольований процес, а як багатокomпонентну систему, в якій взаємодіють політичні, економічні, історичні та соціальні фактори. У цьому сенсі системний аналіз надає широку перспективу, яка допомагає зрозуміти причини, наслідки та взаємозв'язки між ключовими елементами. Ключовою перевагою цього методу є можливість виявити та підкреслити неочевидні залежності, до прикладу інтеграція до НАТО Швеції та Фінляндії, на перший погляд, є військовим рішенням. Однак системний аналіз показує, що вона також має наслідки для економіки, національної ідентичності та навіть зовнішньополітичного іміджу обох країн.

Більш детальноше пропонується виокремити методи, які будуть використанні при написанні магістерського дослідження та надати їхню загальну характеристику. Для дослідження зміни відносин Фінляндії та Швеції з НАТО в умовах Холодної війни, постбіполярного періоду та повномасштабного вторгнення в Україну від пасивного статусу до членства в Альянсі використані: історичний і доктринально-правовий методи, контент-аналіз, порівняння, аналіз наукових досліджень, спостереження, аналіз та синтез, аналітичний методи. Наведені методи формують основу магістерського дослідження, були задіяні в

процесі дослідження зміни відносин між досліджуваними країнами та НАТО з врахуванням впливу зовнішнього чинника – Радянського Союзу, а згодом росії, який становить основну причину приєднання Фінляндії та Швеції до Північноатлантичного Альянсу.

Отож, визначивши головні методи, які будуть використанні при написанні дослідження, пропонується більш детальніше описати як саме вони будуть засновані та які очікувані результати вони дадуть.

Історія формування нейтралітету Фінляндії та Швеції є основою дослідження, для якої в буде використано історичний метод. Саме використання цього методу дозволить виокремити історичні факти формування нейтралітету в досліджуваних країнах та власне визначити передумови їх євроатлантичної інтеграції. Нейтралітет досліджуваних країн був отриманий ними в різні періоди часу та за різних причини, що в підсумку вплинуло на формування відносин з Альянсом у Фінляндії та Швеції. Досліджуючи історичні події нейтралітету можна визначити причини його прийняття та філософію уряду країн, що дасть можливість провести паралелі з його зміною в умовах розгортання повномасштабного вторгнення в Україну. Аналіз історії Фінляндії та Швеції дасть змогу визначити причини видозміни співробітництва з НАТО в умовах зовнішніх загроз та реакцією країн на події в Україні в період 2014 та в 2022 року. Досліджуючи історичні події можна визначити тенденції зміни співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО.

Важливим про дослідження зміни співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО виступає доктринально-правовий метод досліджень. Його застосування полягає в детальному дослідженні ключових документів та стратегій досліджуваних країн, які стосуються безпекової політики. Саме дослідження цих документів дозволить виокремити основні загрози національній безпеці та положення щодо бачення та розуміння безпекової політики урядами

досліджуваних країн. Виділення основних загроз, які закладені в офіційних документах дозволить зрозуміти причини зміни співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО та напрямки зовнішньої політики країн. Доктринально-правовий метод допоміг нам проаналізувати значення понять *нейтралітету* та *військової позаблоковості* в рамках досліджуваної теми.

Нейтралітет – це юридичний статус, при якому держава утримується від участі у військових конфліктах між іншими державами, зберігаючи неупередженість до воюючих сторін. Термін «*нейтралітет*» походить з латині – *neuter* – і перекладається як «ні той, ні інший». Зазвичай він розглядається у двох значеннях: передусім як право нейтралітету – правовий статус держав під час війни, а також як політичний нейтралітет, який набуває важливого значення при розгляді безпекової політики держав, у тому числі і у мирний час [7, с. 60]. Відповідно до міжнародного права, нейтральна держава зобов'язана забезпечити невтручання у конфлікт на своїй території, що закріплено у Гаазьких конвенціях 1907 року [46].

Військова позаблоковість – це особливий міжнародно-правовий статус держави, що передбачає неучасть держави у військових блоках, але залишає право укладати двосторонні, або багатосторонні оборонні союзи, створювати регіональні системи безпеки без відчуження частини державного суверенітету [31].

Метод контент-аналізу дозволить виокремити важливі дослідження, які були зроблені в контексті зміни співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО під впливом Холодної війни, вторгнення росії в Грузію, анексії Криму та повномасштабного вторгнення в Україну та виокремити за ступенем важливості. Проводячи аналіз контенту дослідницьких статей щодо ключових подій на міжнародній арені можна визначити, що саме вплинуло на зміну

безпекової політики досліджуваних країн та як це може вплинути на їхню зовнішню політику по відношенню до співробітництва з НАТО.

В мережі інтернет та на офіційних сайтах досліджуваних країн є безліч тверджень різних правлячих партій та політиків щодо їхнього розуміння впливу повномасштабного вторгнення в Україну на формування безпекових дій країн, і саме контент аналіз дасть можливість вибрати найціннішу інформацію, яка буде мати значення для написання магістерського дослідження.

Метод порівняння є одним із найбільш цінних в даному дослідження, адже з його допомогою можна провести порівняльний аналіз зміни безпекових стратегій досліджуваних країн. Порівнюючи Швецію та Фінляндію, слід відмітити, що обидві країни одночасно змінювали свій статус у відносинах з НАТО. Порівняння політик країн дає змогу зрозуміти, чому та за яких обставин країни виокремлювали для себе певні пріоритети. Власне такий порівняльний аналіз надасть змогу зрозуміти ключові причини переходу в бік НАТО для Швеції та Фінляндії.

Аналіз наукових досліджень буде використано в теоретичній частині дослідження при формуванні тверджень науковців щодо їхнього розуміння причини зміни нейтралітету та співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО в умовах пасивного статусу та військового повномасштабного вторгнення в Україну та зовнішньої політики країн. Аналіз літератури дасть змогу зрозуміти, що саме вплинуло на видозміну нейтралітету досліджуваних країн та структурує різні точки зору науковців для прийняття єдиного авторського висновку. Саме аналіз літератури дозволить визначити авторське твердження щодо подій, які впливали на зближення Фінляндії та Швеції з НАТО.

Метод спостереження буде доцільним для використання саме в третьому розділі кваліфікаційної роботи, адже автором буде проведено власне

спостереження щодо зміни політики безпеки досліджуваних країн. Спостереження буде проводитись в мережі інтернет при перегляді інтерв'ю державних діячів та їхнього бачення майбутньої політики країн. Також планується здійснити аналіз виступів членів НАТО та їхнього бачення щодо членства досліджуваних країн. Отож, спостереження за висловлюваннями та діями зацікавлених сторін надасть можливість глибоко зрозуміти причини отримання членства а НАТО та власне зміни безпекової стратегії Фінляндії та Швеції.

Метод аналізу та синтезу буде використано саме при формуванні авторської думки щодо особливостей співробітництва з НАТО та зовнішньої політики досліджуваних країн. Адже для початку потрібно розібрати основні події, які вплинула на безпекову політику країн, починаючи з дати початку холодної війни, а в кінці згрупувати всі ці дані та зробити єдиний висновок по кожній з країн. Саме дослідження оремо кожної країни з детальним розмежуванням подій і є підґрунтям рішень уряду країни, які були прийняті у період 2022-2024 рр.

І підсумковий метод – аналітичний, який власне і становить основу для формування авторських висновків щодо отриманих результатів дослідження. Аналітичний метод використовується і для формування авторських висновків щодо аналізу наукової літератури та в цілому після завершення кожного розділу кваліфікаційної роботи.

Застосування міждисциплінарного підходу до дослідження та використання різних методів дозволить нам комплексно оцінити історію співробітництва з НАТО та побудувати власну стратегію дослідження розвитку безпекової політики Фінляндії та Швеції в умовах повномасштабного вторгнення в Україну.

В підсумку пропонується навести блок-схему дослідження, яка буде використана при написанні кваліфікаційної роботи (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Блок-схема дослідження зміни співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО з врахування впливу зовнішніх подій та наростаючих загроз зі сторони російської федерації.

Саме у виконанні наведених на рис. 1.1 етапів і полягатиме розкриття теми магістерського дослідження, яке має на меті визначити чому Фінляндія та Швеція подала заявку на членство в НАТО, як тільки російська федерація здійснила повномасштабне військове вторгнення в Україну та які вигоди отримали країни від членства в Альянсі. Крім того, в дослідженні будуть розглянуті довгострокові наслідки впливу радянського союзу на відносини Фінляндії та Швеції з Північноатлантичним Альянсом.

Тому, поєднуючи перелічені методи, дослідження надасть комплексну картину того, як розвивалися відносини країн з НАТО у відповідь на поточні геополітичні зміни.

1.2. Аналіз джерельної бази дослідження

Під час дослідження використано перелік джерел українських та іноземних науковців. Використанні наукові статті, книги, публікації та інтернет-статті, які мають відношення до теми кваліфікаційної роботи. Ми розглянули виступи політиків та державних діячів Швеції, Фінляндії, російської федерації, які стосуються повномасштабного вторгнення в Україну. Дослідження включає офіційні урядові звіти, академічні дослідження, що забезпечує ретельну оцінку еволюції співробітництва Фінляндії та Швеції з НАТО, підкреслюючи, як змінюється їхня роль у глобальній безпеці.

У ході дослідження нами було використано ряд літератури, яка допомогла розкрити дану тему «Особливості євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії ширше. Для розкриття історичних передумов євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії нами було використано ряд літератури. Праця «Мова йде про захист: оборона у кроках Фінляндії до НАТО» А. Ноккала [76] містить комплексний аналіз шляху Фінляндії до євроатлантичної інтеграції з акцентом на трансформацію її оборонної стратегії та політики безпеки. Варто наголосити на розділі «Політика безпеки Фінляндії після Другої світової війни: періоди та поворотні моменти», який допоміг нам у аналізі фінського нейтралітету доби Холодної війни; Ноккала поділяє політику безпеки Фінляндії після Другої світової війни на різні періоди, кожен з яких містить важливі події та рішення, які змінили оборонну позицію Фінляндії. Автор зосереджує увагу на геополітичному становищі Фінляндії, а саме географічна близькість із СРСР та вказує, як цей факт повпливав на зовнішню політику країни.

Коломієць О. у дослідженні «Безпекова парадигма скандинавського нейтралітету: на прикладі Фінляндії та Швеції» [13] пропонує детальне дослідження розвитку нейтралітету в Північному регіоні, аналізує наслідки для Фінляндії та Швеції. Автор ілюструє, як традиційна концепція нейтралітету, яка колись була центром зовнішньої політики досліджуваних держав, була трансформована через зовнішні фактори та збільшення небезпеки. Це дослідження забезпечує важливе розуміння мотивацій та можливостей, що лежать в основі стратегічних рішень обох країн. Коломієць О. починає дослідження з історичних коренів скандинавського нейтралітету, розглядає нейтралітет як логічну відповідь на геополітичні реалії, а не як ідеологічну позицію. Фокус автора на взаємозв'язку між національною ідентичністю, регіональною стабільністю та динамікою змін на міжнародній арені забезпечує основу для аналізу інших країн, які стикаються з подібними проблемами. Тому, дослідження Коломійця О. є цінним ресурсом для розгляду інтеграції Швеції та Фінляндії в євроатлантичну структуру.

Протягом дослідження співпраці двох держав із НАТО в постбіполярний період використовувалися праці авторів Циммерманова Л. [98] та Мьоллер У. і Б'єрельд У. [71]. Саме їх науковий внесок допоміг розкрити основні події даного відрізка часу.

Циммерманова Л. «Думки про Росію: нейтралітет Фінляндії після холодної війни та вплив російського сусідства на співпрацю Фінляндії з НАТО» [98]. Праця авторки присвячена дослідженню статусу Фінляндії у постбіполярний період, зокрема позиції «військового неприєднання» в контексті близького географічного положення Фінляндії до російської федерації. Авторка аналізує, як вибудовувався фінський підхід до співпраці з НАТО та дає розуміння того, як геополітичні чинники змінюють стратегії безпеки держави.

Мьоллер У. і Б'єрельд У. [71] досліджують фундаментальні зміни у зовнішній політиці Фінляндії та Швеції. Автори визначають критичний момент у еволюції політики Фінляндії: перехід від нейтралітету часів холодної війни до постнейтральної позиції в постбіполярному світі. Автори в статті «Від північних нейтралів до постнейтральних європейців: відмінності у трансформації політики Фінляндії та Швеції» розкривають, як саме ці країни відійшли від нейтралітету, що було їхнім основним принципом зовнішньої політики протягом десятиліть, до активнішої ролі в європейській безпековій системі.

Окрім цього, нами було детально проаналізовані праці таких українських та іноземних дослідників, як: Алієва Е. [2], Педротті Д. [80], Саяз А. [84], Лундквіст С. [66]. Для дослідження зовнішньополітичних стратегій Фінляндії та Швеції у період гібридної війни російської федерації проти України ми використали працю Алієвої Е. «Безпекова політика Швеції в контексті російської агресії проти Швеції» [2] міститься аналіз того, як розвивалася оборонна та зовнішня політика Швеції у відповідь на посилення агресії її східного сусіда. Дослідження заглиблюється в геополітичні зміни, спричинені діями російської федерації та висвітлює зовнішньополітичні стратегії Швеції. Однією з основних тем дослідження є зростаюча увага Швеції на зміцненні своєї військової готовності. Авторка припускає, що ці зусилля є прямою відповіддю на посилення загрози зі сторони москви в Балтійському регіоні. У праці Алієвої Е. вміло поєднуються історичний контекст, сучасний аналіз і перспективи, а також наводяться вагомі аргументи на користь того, чому стратегічні зміни Швеції є необхідними та ефективними.

Педротті Д. у своїй праці «Перспективи Фінляндії та Швеції щодо поглиблення оборонної співпраці з НАТО» [80] досліджує важливу й складну тему: як Фінляндія і Швеція адаптувалися до нових викликів у сфері оборони,

розглядаючи можливості тіснішої співпраці з НАТО з метою відійти від традиційного нейтралітету. Автор аналізує не лише практичні кроки, але й ширші фактори: історичні, політичні та геостратегічні. Праця пропонує глибокий аналіз зміни оборонної політики Фінляндії та Швеції, в ній йдеться про приєднання двох держав до ініціатив НАТО, особливо ПЗМ. Автором зазначається, що шлях двох країн до тіснішої співпраці з НАТО це не просто зміна політичного курсу. Педротті Д. робить висновок, що це відповідь на виклики часу та нові загрози.

Для розкриття подій та факторів, що вплинули на політику Швеції та Фінляндії в період повномасштабної агресії російської федерації проти України нами були використані праці таких науковців: Саяз А. [84] та Лундквіст С. [66].

Саяз А. у праці «Зміни та сталість у сфері безпеки Північної Європи: членство Фінляндії та Швеції в НАТО» [84] підіймає тему трансформацію безпекової ситуації в Північній Європі у зв'язку з приєднанням Фінляндії та Швеції до НАТО. Він наголошує на тому, наскільки ця подія є поворотною та змінює усталений баланс сил у регіоні, що донедавна залишався поза блоковими структурами. Автор зазначає, що нейтралітет Фінляндії та Швеції довгий час був фундаментом регіональної стабільності. Він розкриває аспекти того, як Фінляндія та Швеція підтримували дипломатичний баланс між НАТО і російською федерацією, уникаючи конфронтації між двома силами. Робота авора пропонує глибокий аналіз складного питання: як адаптуватися до нових викликів та зберігати стабільність. Стаття не лише розкриває логіку рішень Фінляндії та Швеції, а й запрошує читача замислитися над ширшими наслідками вибору для двох країн.

Лундквіст С. у праці «Переконливий крок Фінляндії: наслідки для державної ідентичності від спільного переконання Швеції подати заявку на членство в НАТО» [66] розкриває, як Фінляндія своїм рішенням та

внутрішньою суспільною думкою переконала Швецію подати спільну заявку на вступ до НАТО, автор також розкриває взаємозалежність та стратегічний вибір обох країн. Робота не лише аналізує процес прийняття рішень у Фінляндії та Швеції, але й розкриває глибокі зміни в ідентичності цих країн.

Для кращого розуміння зміни політики Швеції та розкриття її мотивації у різні історичні періоди ми проаналізували праці «Історія Швеції – Швеція в 20 столітті» [97] Вейбулла Дж. та Енандера Х. і «Оксфордський довідник шведської політики» [93] під редакцією Дж. П'єра. Завдяки ним ми отримали глибоке розуміння шведської політики та історії минулого століття. Ці джерела охоплюють ключові аспекти трансформації країни, від соціально-економічних змін до еволюції її політичної системи, і дозволяють побачити, як Швеція стала тією країною, якою є зараз - зі стабільною демократією та активною міжнародною позицією.

Стаття «Поглиблення фінсько-шведських відносин у сфері безпеки та оборони: від оперативної співпраці до 'стратегічної сумісності'?» авторів М. Песу, Т. Ісо-Маркку [70] досліджує унікальний процес зближення двох сусідніх країн у сфері оборони та безпеки. Фінляндія та Швеція, історично пов'язані як географічно, так і культурно, за останні роки значно посилили свою співпрацю. Автор статті підкреслює, що партнерство виходить за межі двох країн і стає частиною ширшого процесу зміцнення європейської оборони. Він зазначає, що Фінляндія та Швеція не просто сусіди, а приклад того, як малі країни можуть формувати вплив за допомогою співпраці та стратегічної гнучкості. Автори особливо підкреслюють, що обидві країни чітко розуміють свої оборонні пріоритети, зокрема захист національних інтересів і внесок у регіональну та глобальну стабільність.

Стаття «Оборона Фінляндії та Швеції» [44] авторства Ч. Салоніус-Пастернака допомогла нам у аналізі ключових пріоритетів Фінляндії та Швеції

у сфері оборони. Автор досліджує, як історія, географія та політичні рішення сформували підходи до оборони цих країн. Але найголовніше те, як ці стратегії змінювалися зі змінами, які ставалися на міжнародній арені. Салоніус-Пастернак підкреслює, що оборонна стратегія кожної країни полягає не тільки в її військовому бюджеті; наприклад, він вказує на те, що Фінляндія активно розвиває концепцію тотальної оборони, яка мобілізує всі ресурси суспільства для забезпечення національної безпеки. Тим часом Швеція, незважаючи на довгу історію нейтралітету, відновила призов і посилила співпрацю з НАТО.

У цьому дослідженні ми провели детальний аналіз урядових веб-сайтів Фінляндії та Швеції та стратегій національної безпеки, опублікованих цими країнами. Це дозволило зібрати актуальні дані та визначити основні аспекти оборонної політики, які сформувалися під впливом міжнародних змін. Зокрема, ми проаналізували офіційні документи, такі як урядові звіти про зовнішню політику та оборонну політику країн, звіти про партнерство двома країнами, публікації про основні цілі оборонної політики НАТО. Нижче наведено декілька прикладів.

- Урядовий звіт про зовнішню політику та політику безпеки Фінляндії за 2016 рік [59].
- Урядовий звіт про зовнішню політику та політику безпеки Фінляндії за 2020 рік [60].
- Фінляндія підтримує Україну - Міністерство закордонних справ Фінляндії [53].
- Оборонна співпраця між Фінляндією та Швецією - Збройні сили Фінляндії [45].
- Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки приймаючої держави - Уряд Фінляндії [51].
- Національна стратегія безпеки - Урядові установи Швеції [73].

Для детального визначення концепції нейтралітету ми проаналізували праці таких науковців: Агіус К., Девайн К. [39]., Веремієнко С., Ющенко М. [7]., Цебенко О., Шемчук О. [30].

Автори Агіус К., Девайн К. у праці «Нейтралітет: справді мертва концепція?» [39] ставлять під сумнів ідею про те, що нейтралітет як політична концепція втратив свою актуальність на сьогодні день. Вони проводять глибокий аналіз історичних і сучасних аспектів нейтралітету і намагаються дати відповідь на питання, чи можливо залишатися нейтральною державою у світі, де стрімко зростає глобалізація та залежність у різних сферах. По перше, автори аналізують еволюцію нейтралітету в ХХ столітті, і наголошують, що довгий час нейтралітет був ефективним інструментом зовнішньої політики того часу. По-друге, в роботі науковцями аналізується сучасний стан геополітики, вони підкреслюють, що ряд факторів, такі як глобальні проблеми, зростаюча роль альянсів (як НАТО), ускладнюють притримування політики нейтралітету. По-третє, найважливішою частиною праці є те, що автори наводять приклади держав, які історично, будучи нейтральними, змогли вміло адаптувати свою позицію під нові реалії.

Веремієнко С., Ющенко М. у праці «Інститут постійного нейтралітету у сучасному міжнародному праві» [7] визначають поняття нейтралітету як міжнародно-правовий статус держави; вони підкреслюють, що такий статус повинен бути підкріплений іншими державами або організаціями, щоби вважатися легітимним. Значна частина праці присвячена історичному обґрунтуванню інституту нейтралітету – від Віденського конгресу 1815 року до сучасності. У праці також аналізується, які міжнародні договори, акти та загалом інструменти закріплюють нейтральний статус держави. У цілому, праця дає чітке розуміння поняття та ролі нейтралітету у міжнародному праві, а також

надає практичні приклади реалізації статусу нейтралітету, виділяючи окремі держави.

Цебенко О., Шемчук О. у праці «Нейтралітет як стратегія національної безпеки» [30] пропонують аналіз нейтралітету як політичного вибору для забезпечення безпеки держави. Вони досліджують нейтралітет не лише як ідеологічну позицію та зазначають, що він здатен формувати стратегію національної безпеки та зберігати суверенітет держави, уникаючи залучення до конфліктів. В своїй науковій праці автори виділяють переваги та недоліки нейтралітету, наводячи приклад основних нейтральних країн, таким чином показуючи різні реалізації політики нейтралітету та досвід кожної з держав. Порівнюючи країни, вони таким чином звертають на різницю в підходах та результатах від притримання даної політики. Загалом, автори прагнуть показати реальні сценарії використання нейтралітету.

Ще одна важлива група джерел, яка допомогла у нашому дослідженні – офіційні веб-портали та ЗМІ, до таких відносяться українські та іноземні сайти:

- Європейська правда
- УНІАН
- Daily Sabah
- Укрінформ
- Lawfare media
- ZAXID.NET і т.д.

До прикладу, портали як УНІАН та Європейська правда регулярно публікують новини про міжнародну політику, кризові події і т.д. В основному саме для нашого дослідження корисними були заяви політиків і міжнародних діячів.

Daily Sabah – турецький новинний портал, який пропонує погляд з Близького Сходу та країн Азії. Матеріали Daily Sabah дали змогу краще зрозуміти позицію Туреччини у відношенні до вступу Фінляндії та Швеції в НАТО.

Lawfare Media – аналітичний ресурс, що спеціалізується на міжнародному праві, питаннях безпеки та оборонної політики. Його статті охоплюють широкий спектр питань міжнародних відносин.

У загальному, основна ціль використання новинних порталів – це використання прямих цитат різних політичних діячів, завдяки чому можна висвітлити їх думки та позиції стосовно певної проблеми чи події. Таким чином, огляд медіа-ресурсів зіграв одну з основних ролей у нашому дослідженні.

Отже, проаналізовані праці та статті науковців дали нам змогу розкрити головні питання теми «Особливості євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії». Завдяки внеску різних авторів вдалося охопити широке коло аспектів шляху, який пройшли дві держави до вступу в НАТО. Це також дало змогу нам оцінити значення цієї інтеграції для безпеки та міжнародних відносин у цілому.

Висновки до розділу 1

У розділі 1.1. ми детально розкрили суть методів дослідження «Особливостей євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції», нами був виокремлений ряд методів та чітко обгрунтовано, яким чином кожен підхід допомагає розкрити досліджувану тему.

Саме перелічена комбінація методів дозволяє всебічно дослідити питання інтеграції Фінляндії та Швеції до євроатлантичних структур, зрозуміти мотивацію країн, виклики та потенційні наслідки цього процесу для регіональної та глобальної безпеки. Дослідження цього питання є важливим для

аналізу змін у геополітиці Північної Європи та впливу на міжнародні відносини в контексті сучасних викликів безпеки. Ми також представили візуальну блок-схему дослідження, в якій чітко й послідовно використали етапи подальшої роботи. Саме чітка структура та логічна послідовність дій допомогла у роботі над дослідженням.

В підрозділі 1.2. нами була проаналізована використана література, інтернет-джерела, офіційні звіти про співробітництво НАТО з Швецією та Фінляндією, різноманітні веб-портали. В розділі було розкрито думки авторів, українських та іноземних науковців, їх бачення та обґрунтування зовнішньополітичних векторів Фінляндії та Швеції.

Нами було розглянуто думки авторів, їх бачення проблем у зовнішньополітичних векторах Фінляндії та Швеції. Ми ретельно проаналізували думки авторів праць, виокремили головну думку кожного дослідження, проаналізували висновки, до яких дійшли науковці. Узагальнюючи результати аналізу джерельної бази, можемо констатувати, що дослідники у повному обсязі висвітлюють політику Швеції та Фінляндії, НАТО, взаємозв'язок безпекових загроз із відповідями країн на них. Основна тенденція, яку притримуюються автори – це плавний перехід від політики нейтралітету до все більшої співпраці із європейськими організаціями.

Було проілюстровано важливість аналізу урядових сайтів двох країн, звітів про співробітництво НАТО з Швецією та Фінляндією, звіти про двосторонню співпрацю Швеції та Фінляндії у сфері безпеки. Ми розкрили роль ЗМІ та новинних порталів у дослідженні особливостей євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії і відзначили, що дані джерела стали корисними завдяки тому, що надали нам прямі цитати основних політичних постатей.

Таким чином, огляд літератури, інтернет-джерел, звітів Швеції та Фінляндії, заяви політиків та діячів закладає якісну теоретичну основу для подальшого дослідження перспектив і цілей Швеції та Фінляндії в НАТО та інших європейських структурах.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ШВЕЦІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ З НАТО

2.1. Історичні та геополітичні передумови євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії в біполярну добу

Фінляндія та Швеція – є країнами Північної Європи та Балтійського моря. Безпека цього регіону на пряму пов'язана від тісної співпраці всіх Скандинавських держав. Регіон Північної Європи включає такі країни як Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, Ісландія, а також Балтійські країни – Естонію, Латвію, Литву. Займає важливе місце між Західною Європою та російською федерацією, відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та стабільності в усій Європі, як в минулому, так і в умовах сучасних викликів.

Північноатлантичний регіон включає країни, які мають вихід до Північної Атлантики та які активно беруть участь у зовнішньополітичних справах й військових альянсах, таких як НАТО. ПнАР, незважаючи на своє периферійне розміщення, відіграє провідну роль у «великій політиці», сприяє безпеці та стабільності. Регіон є транзитним районом між Європою з одного боку, і Північною Америкою з іншого. Можна сказати, що практично всі великі держави: США і Канада (на заході), Велика Британія і Німеччина (на південному заході і півдні), російська федерація (на північному сході) ніби оточують цей регіон, а в центрі Північноатлантичного регіону знаходяться країни Північної Європи [5, с. 129].

У Північній Європі варто виокремити роль Балтійського регіону, сформований довкола Балтійського моря як сфера для комунікації між усіма морськими державами. Регіон Балтійського моря є надважливим для Швеції та Фінляндії, оскільки фактично є «артерією» для обох країн, морський шлях є

основним для торгівлі та постачання енергії. Військова присутність російської федерації в регіоні, зокрема в Калінінграді, та активна зростаюча мілітаризація регіону є серйозними загрозами не тільки для Фінляндії та Швеції, але торкається безпеки усієї Балтії.

Важливо зазначити, що під час двох світових воєн і Холодної війни країнам Північної Європи необхідно було створити таку систему безпеки, яка давала б їм змогу не втратити суверенітет і дотриматися максимально можливої нейтральності. Тому, Північна Європа може розглядатися як буферний регіон, що дає можливість говорити про винайдення концепту Північного балансу. Це політика, яка спрямована на забезпечення балансу між двома великими силами, США та СРСР [11, с.171].

Фінляндія – це країна, розташована на півночі Європейського континенту. Її сусідами є російська федерація на сході, Швеція на заході та Норвегія на півночі. На південному заході Фінляндія має деяке узбережжя на Балтійському морі. Важливим є те, що Фінляндія має довгий сухопутний кордон із росією, – що є надважливим геополітичним фактом, який робить її особливо вразливою до військових загроз з боку російської федерації [14, с. 257]. З точки зору росії, історично було необхідним отримати контроль над землями на східному березі Балтійського моря. Тож можна підкреслити, що значимість цієї території є високою у геополітичному контексті.

Протягом значної частини відносин Фінляндії із східним сусідом, країна потерпала від спроб вторгнення різних російських державних утворень, російська федерація намагалась забезпечити контроль над східною частиною регіону Балтійського моря. Перебуваючи у складі російської імперії ціле століття в статусі автономії, Фінляндія таки отримала її у 1917 році під час подій російської революції, тоді ж вона вперше проголосила про свій нейтралітет [14, с. 257].

Фінляндія, отримавши незалежність, мала прагнення вести мирну зовнішню політику та розбудовувати конструктивні відносини із своїми сусідами, для Гельсінки особливо важливим було підтримувати ці відносини із Швецією, зокрема в питаннях про Аландські острови. Незважаючи на нейтральну позицію Фінляндії, СРСР втручався і в внутрішню, і зовнішню політику країни, аргументуючи це тим, що через її територію може бути здійснений напад на СРСР. Проте уряд в Гельсінкі відмовлявся від «допомоги» свого східного сусіда, зокрема від пропозицій ввести радянські війська у випадку агресії Німеччини проти Фінляндії, а також від укріплення Аландських островів під радянським контролем [24, с. 181].

Початок Другої світової характеризувався тим, що СРСР висловив претензії щодо певних територій Фінляндії, зокрема Карелії та інших регіонів, проте Фінляндії не поступилась, що призвело до ескалації конфлікту – спалахнула Зимова війна 1939-1940 років. Абсолютна невідповідність Червоної армії, жорсткий опір Фінляндії призвів до того, що СРСР зазнав жахливих втрат, у сто разів більше, ніж Фінляндія; незвичайно холодна погода, недооцінення фінської оборони та погана організація призвели до закінчення війни 13 березня 1940 року підписанням миру. І хоч Фінляндії вдалося стримати радянський наступ та зберегти свою незалежність під час Зимової війни, врешті-решт, вона втратила приблизно десяту частину своїх територій [20]. В подальшому СРСР і далі втручався в справи Фінляндії та здійснював різні провокації, зокрема, змусив уряд Фінляндії піти на демілітаризацію Аландських островів, в подальшому СРСР також накопичував війська на кордоні з Фінляндією та почав будувати оборонні споруди. Такою ситуацією скористалася Німеччина, яка в 1941 році інтенсифікувала стосунки з Фінляндією [24, с. 181]. Безпосереднім наслідком Зимової війни стала і війна-продовження в 1941-1944 роках. Фінляндія воювала проти СРСР уже в союзі з

Німеччиною, з ціллю повернути свої втрачені землі та досягти стратегічного результату, за рахунок чого була б відбита загроза зі сходу. На сьогоднішній день вже відомо, що напередодні і на початку Другої світової найбільшим бажанням фінської політичної верхівки було зберегти нейтралітет [20].

Після закінчення війни та Потсдамської конференції в липні 1945 року, Фінляндія залишилася сам-на-сам із Радянським Союзом; держава не очікувала ніякої підтримки своєї безпеки від Західних країн, тому що вона зникла після співробітництва Фінляндії із нацистською Німеччиною. Паризька мирна конференція, яка завершилася підписанням Паризьких мирних договорів 10 лютого 1947 року, наклала на Фінляндію ряд зобов'язань. Фінляндія повернула провінцію Петсамо (нині Печенга) СРСР, який раніше поступився провінцією Фінляндії згідно з умовами московського договору 1940 року. Фінляндія також підтвердила й інші території, які відходили до складу СРСР – це частина південної Карелії з містами Выборг і Сортавала [72]. Не менш важливим моментом було й те, що країна зобов'язалась виплатити СРСР репарації у розмірі 300 млн доларів, саме цей момент та факт зміни кордонів було сприйнято фінським суспільством як найбільша несправедливість та зрада західних країн, що стали на бік Фінляндії під час Зимової війни [25].

Паризька угода, яка скорочувала її військовий потенціал, чисельність збройних сил, забороняла мати ядерну та деякі інші види зброї, а також обмежувала вступ до військових блоків, таких як НАТО або інших європейських співтовариств, призвела до того, що Фінляндія намагалася зберігати нейтралітет у своїй зовнішній політиці, тоді ж країна притримувалась політики “фінляндизації”. Ця стратегія передбачала збереження добросусідських, обережних відносин із СРСР, врахування його інтересів, уникнення конфронтацій та критики в сторону сусіда, проте з метою зберегти суверенітет, будуючи надійний захист. Такий пошук безпеки був сформований

позицією Фінляндії як прикордонної держави, яка має 1300-кілометровий кордон із супердержавою з величезними ресурсами. Як заявив радянський керівник Йосип Сталін, коли фінська делегація відвідала Москву в жовтні 1939 року напередодні Зимової війни: *«Ми нічого не можемо зробити з нашою географією. Якби ви [фіни]. не були нашими сусідами, у нас не було б усіх цих труднощів»* [41, с. 173].

Відмова від економічної допомоги США в рамках плану Маршалла була ще одною умовою, яку висунула Москва. План Маршалла для відновлення повоєнної Європи сприймався радянським урядом як інструмент західного впливу, і що США та Захід таким чином буде загрожувати безпеці СРСР, а отже, був різко проти участі в ньому країн, що перебували у сфері інтересів Кремля.

Важливо зазначити, що Фінляндія, беззаперечно, була країною демократичною та прозахідною за своєю ідентичністю, прагнула залишатися суверенною, незалежною та капіталістичною державою поряд із більшим, загрозливим комуністичним сусідом, тому доводилося поступатися своїми інтересами. Також, зважаючи на те, що Фінляндія була значно економічно ослаблена після Другої світової, вона залежала від торгівлі із СРСР.

У квітні 1948 року Фінляндія та СРСР уклали важливий «Договір про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу», що фактично створив політичний зв'язок між обома країнами та став наріжним каменем зовнішньої політики Фінляндії цього періоду. Договір передбачав кілька ключових пунктів: у статті 1 йшлося про те, що у випадок військової агресії та вторгнення Німеччиною або її державою-союзником на територію Фінляндії або СРСР, дві держави повинні скооперуватися [50].

Таким чином, у той час, коли Холодна війна почала назрівати, для СРСР було вигідно гарантувати, що Фінляндія буде готова до військових дій у разі реальної загрози із Заходу, проте Фінляндії вдалося досягти незалежної оборони. Фактично, роль Фінляндії в захисті СРСР зводилася до захисту власної території, про що було зазначено у 2 статті, в якій підкреслювалось, що спільним військовим діям повинні передувати двосторонні переговори. Тодішній президент Фінляндії Юго Паасікві намагався зменшити радянський вплив у Фінляндії, але водночас він наголошував на дотриманні угоди і намагався запобігти СРСР діяти проти неї [76, с. 43]. Зовнішня політика держави керувалась доктриною Паасікві-Кекконена. Паасікві і Кекконен були президентами Фінляндії з 1946 по 1981 рік, за свою лояльність до Москви вони навіть отримали радянські ордени та, окрім цього, їх також пов'язувала тісна дружба із радянськими лідерами [8].

Погляди на значення цього договору дуже різні, але точно можна сказати, що його важливість є безперечною, багато західних еліт у той час вважали, що Фінляндію вже втрачено, і тому члени НАТО не докладали зусиль, щоб заохотити її до співпраці чи включити в інші дискусії з питань безпеки [64, с. 39]. Можемо підкреслити, що Паризький договір 1947 та Договір FCMA 1948 практично стали основою для безпекової політики Фінляндії, зміст якої першочергово наголошував на розвитку незалежної оборони, але враховуючи стан геополітичного становища таким чином, аби не зашкодити Фінляндії.

Тому, незважаючи на офіційно проголошений нейтралітет, країна підтримувала стан високої військової готовності, використовуючи усі складові концепції «тотальної оборони». Фінське суспільство було обізнане та згуртоване, військова служба у армії була обов'язковою для чоловіків. Увесь період Холодної війни для Фінляндії характеризувався відчуттям загрози з боку східного сусіда, причому загроза відчувалась не лише у військовому плані, а й

містила й інші аспекти: економічні, політичні, культурні, адже СРСР проводила агресивний інформаційний вплив проти Фінляндії. Історичні події коригувалися так, як це було вигідно кремлю, уся література антирадянського спрямування знищувалась з бібліотек Фінляндії, замовчувалась тема боротьби Фінляндії проти СРСР під час подій Зимової війни 1939-1940 років [8].

Фінська політика була успішною у тому плані, що країна зберегла свою незалежність від кремля, але це не завадило москві втручатися у внутрішні справи Фінляндії. Двосторонні відносини Фінляндії з СРСР значно впливали і на зовнішню політику держави, напруга та балансування між Договором FCMA та політикою нейтралітету була сильною. Колишній міністр закордонних справ Фінляндії та близький радник президента Кекконена Кейо Корхонен, описував ці відносини як “безперервну окопну війну”, під час якої СРСР підкреслював Договір FCMA як основу зовнішньої політики Фінляндії в цілому. Таким чином СРСР намагався утримати Фінляндію в своїй сфері впливу, тоді як Фінляндія постійно наголошувала на нейтралітеті, щоб триматися на відстані від москви. Нейтралітет Фінляндії залежав від того, який погляд у радянського керівництва на нього. Якщо він відповідав радянським інтересам, як в 1950-х роках, то він був прийнятним, проте точка зору змінилась внаслідок Празької весни 1968 року, і тоді СРСР заперечував фінський нейтралітет. Однак Фінляндії все ж вдавалося уникати військової співпраці з СРСР [96, с.10].

Ще одним ключовим моментом зовнішньої політики Фінляндії була непохитна позиція щодо ядерної зброї. Країна захищала Скандинавську вільну зону від ядерної зброї, щоб уникнути ядерних нападів у потенційному протистоянні між НАТО і Варшавським договором [13, с. 93]. В середині країни переважало досить сильне занепокоєння щодо гонки озброєнь, оскільки Фінляндія боялась стати головним полем для боїв у випадку протистояння НАТО-СРСР, вона активно підтримувала кампанії з ядерного роззброєння та

розробляла власний захист у випадку раптового наступу, а також відіграла одну з ключових ролей на переговорах з обмеження та нерозповсюдження ядерної зброї. В 1963 році Фінляндією було підписано Договір про заборону випробувань ядерної зброї, в якому йшлося про заборону випробувань під водою, в атмосфері чи в космічному просторі. Держави, які підписали договір, зобов'язалися припинити гонку озброєнь, працювати над роззброєнням, а також над припиненням забруднення навколишнього середовища ядерними відходами, проте, були дозволені підземні випробування [77]. В 1968 році Фінляндія схвалила Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, вона була першою країною, яка уклала угоду з Міжнародним агентством з атомної енергії щодо мирного використання ядерної енергії, у 1971 році підписала Договір про заборону розміщення ядерної зброї на дні світових морів [49].

Отже, післявоєнний період та холодна війна характеризувались для Фінляндії великим напруженням: Гельсінкі не мали офіційних дипломатичних контактів з НАТО до закінчення холодної війни, країна притримувалася політики фінляндизації щоби уникнути провокацій зі сторони СРСР і зберегти суверенітет.

Торкаючись питання Швеції, варто зосередитись на тому, що центральне географічне розташування держави робить її важливою для військової мобільності та безпеки в усьому скандинавсько-балтійському регіоні. Шведська територія з'єднує норвезьке Атлантичне узбережжя в Арктиці з Північною Фінляндією та сягає аж до південної частини Балтійського моря. Шведський острів Готланд часто служив центром матеріально-технічного забезпечення в минулому тисячолітті [67].

Балтійські протоки відкривають Швеції вихід до Світового океану. Швецію відділяють від російської федерації Балтійське море, Фінляндія і прибалтійські країни. З військово-стратегічної точки зору, це розглядається

Стокгольмом як перевага. Допомога Швеції прибалтійським країнам в оснащенні та розбудові їхніх збройних сил, боротьбі із загрозами в сфері «м'якої» безпеки спрямована на створення зони стабільності на східних берегах Балтійського моря, а також певного стратегічного буферу [5, с. 131].

Більш ніж 200 років Швеція зберігала політику нейтралітету у своїх зовнішніх справах, уникаючи будь-якої участі у міжнародних конфліктах та не приєднуючись до військових організацій. Проте важливо підкреслити, що статус нейтральності Швеції не закріплений юридично, не згадується в Конституції країни та не визнаний жодною з європейських держав, але нейтралітет часто згадується в зовнішньополітичних деклараціях уряду. З чого можемо зробити висновок, що нейтральний статус Швеції насамперед ґрунтувався на її власному самовизначенні [13, с. 84].

На початку Другої світової війни Швеція обережно вела свою зовнішню політику, не обираючи сторони конфлікту з бажанням в першу чергу зберегти свій суверенітет та територіальну цілісність.

Під час подій радянсько-фінської війни Швеція назвала себе *«стороною, що не воює»*, проте громадськість завжди була на боці Фінляндії. Швеція передала Фінляндії безліч продовольчих товарів, надала допомогу, зброю, літаки під гаслом *«справа Фінляндії – наша справа»*. З іншої сторони, країна відмовила союзникам у проханні пройти крізь територію Швеції, аби втрутитися у війну, бо боялась бути вплетаною у конфлікт. Саме за посередництва Швеції 1940 року був підписаний мирний договір у Москві [6, с. 127].

Вторгнення Німеччини в Данію та Норвегію в 1940 році стало тим каталізатором, який поставив під сумнів шведський нейтралітет, тоді було підписано транзитну угоду з Німеччиною, яка дозволяла їм транспортувати

матеріали та війська шведськими залізницями між Фінляндією та Норвегією. Цей крок був компромісом, який мав на меті уникнути подібної окупації Швеції. Вже наприкінці Другої світової, коли Сполучені Штати вступили у війну та позиції Німеччини значно послабилися, Швеція почала допомагати союзникам і відмовила німцям у поступках [78, с. 11]. Співпраця із Німеччиною призвела до серйозної критики не тільки ззовні, але й всередині країни: багато хто розумів необхідність таких компромісів для збереження незалежності, проте опозиція критикувала уряд за надмірні поступки нацистській Німеччині.

Після Другої світової війни, у 1948 році, новий прем'єр-міністр Швеції Таге Ерландер представив сміливу пропозицію щодо Скандинавського оборонного союзу. Одна з причин, чому вона вважалася сміливим кроком, це те, що Швеція була єдиною скандинавською країною того часу, яка мала такого розміру військові ресурси, з якими Швеція здатна підтримати іншого члена союзу в разі нападу. Ця пропозиція провалилася, коли Норвегія та Данія вирішили стати одними з країн-засновниць НАТО. Оскільки ініціатива із Скандинавським союзом не була реалізована, країна вирішила й надалі відмовитися від членства в Альянсі [80, с. 13].

Відносини з росією історично були в центрі уваги зовнішньої політики Швеції. Відображаючи асиметрію розмірів і влади, російська федерація (СРСР) була ключовим фактором, що визначає безпеку Швеції. Оскільки росію часто характеризують як історичного залятого ворога Швеції, таким чином Москва була тим вагомим чинником для послідовного планування оборони, і Швеція неодноразово шукала запевнень своєї безпеки в інших великих державах [93, с. 452-453].

Оскільки Швеція перебувала між двома могутніми центрами сил – Північноатлантичним Альянсом і Організацією Варшавського договору, у цей період статус Швеції звучав як – *«позаблоковість у мирний час, спрямована на*

нейтралітет під час війни» [13, с. 85]. Швеція мала намір використовувати цю позицію для просування миру та безпеки в рамках ООН. У радянсько-шведському комюніке від 3 квітня 1956 р. містилося наступне: «Швеція підтримує нейтралітет у випадку війни в рамках зобов'язань, які накладає членство в ООН... ця зовнішня політика відповідає не тільки інтересам Швеції, але й зобов'язана підтримувати мирні і дружні зв'язки у цій частині Європи» [94, с. 4].

Проте, незважаючи на загрозовий СРСР, Швеція, на відміну від Фінляндії, тісно, але таємно співпрацювала із НАТО. Таку зовнішню політику Швеції можна пояснити бажанням країни поєднати свою ідеологічну прихильність до демократичного Заходу з позаблоковою безпековою позицією, балансуючи між двома військовими блоками в Європі. Таким чином, шведські лідери довго дотримувалися стратегії нейтралітету, вважаючи, що для виживання потрібно підтримувати дружні відносини з усіма. Стокгольм намагався притримуватися «північного балансу», насамперед керуючись думкою, що скандинавські країни повинні співпрацювати одна з одною, щоб вплив інших великих держав у регіоні зник [64, с. 39]. “Балансування” Швеції можна також пояснити тим, що Стокгольм боявся втратити Фінляндію на користь Москви, шведські лідери були упевнені, що вступ Швеції в НАТО призведе до того, що Фінляндія ризикує стати сателітом СРСР, ці кроки однозначно підвищили б небезпеку в регіоні і могли призвести до відкритої агресії між військовими блоками. Таким чином, дана шведська позиція та її бажання нарощувати власну військову міць допомогли Фінляндії зберегти свою незалежність від СРСР.

Нейтралітет Швеції мав стратегічне значення для Заходу, оскільки з моменту створення НАТО, Захід розглядав його як частину своєї стратегії у разі можливого протистояння з СРСР. У разі конфлікту Захід міг би допомогти

Швеції у випадку її поразки, щоб зберегти стабільність у регіоні. У 1950-х і 1960-х роках секретно й неофіційно велася підготовка до військового співробітництва з союзниками НАТО, зосереджена на Норвегії, Данії, Великій Британії та Сполучених Штатах [37].

Співпраця Швеції та НАТО будувалась не лише на бажанні Швеції відчувати захищеність та отримати допомогу у разі загрози, але й Альянс був готовий захистити всю Скандинавію, в тому числі й Швецію. Комісія з політики нейтралітету посилялася на рішення США в 1960 році про готовність надати допомогу Швеції в разі вторгнення радянського блоку в країну. Фактично, на Швецію поширювалися гарантії безпеки НАТО, а Сполучені Штати навіть були готові захистити Швецію використовуючи ядерну зброю. Вважається, що НАТО зацікавлена в захисті Швеції, оскільки розглядає її стратегічно важливою. Швеція є ключовою для захисту Норвегії та Данії, а отже, і для підтримки морських ліній через Атлантичний океан. Особливо варто підкреслити, що НАТО не вірило у те, що Швеція може залишатися нейтральною у разі війни. Альянс також не вважав нейтралітет Швеції перешкодою для військової співпраці, але сподівався, що Швеція підтримає Захід проти радянського нападу. Тому існують всі підстави називати Швецію «прозахідною нейтральною країною» або «сімнадцятою країною-членом» НАТО [96, с.9].

Варто зазначити, що Швеція мала величезну військову силу, набагато більшу ніж Норвегія та Данія, обидві країни-засновниці НАТО. В 1970-ті роки шведська армія була майже на одному рівні із армією Франції, Великої Британії та Західної Німеччини. Країна мала одну з найбільших військово-повітряних сил у світі, яка налічувала понад 4000 літаків. Крім того, Швеція мала один із найвищих показників бомбосховищ на душу населення у світі. Незважаючи на регулярно повторювану національну «стару пісню миру», мілітаризація була

наріжним каменем у шведському суспільстві добробуту протягом холодної війни [69].

Загалом, країні вдалося забезпечити потужність своїх оборонних можливостей і тим самим – незалежність від військових блоків. Однак це коштувало країні 2,5–3% ВВП щорічно – це обсяг її оборонних витрат в часи холодної війни [13, с. 85]. Така потужна, незалежна військова позиція Швеції забезпечувала надійний стримуючий фактор проти радянської агресії в Скандинавському регіоні. Оскільки Швеція побудувала свою оборону в основному проти СРСР, таким чином позиція країни була вигідною для НАТО. Швеція безупинно нарощувала свій військовий потенціал, щоб бути готовою вести війну проти СРСР, а у разі необхідності – сама [64, с. 39].

Можемо порівняти, що фінська та шведська політика нейтралітету мала помітні відмінності у біполярну добу. У даному контексті є доцільним ширше розкрити поняття нейтралітету та нейтральної держави. Концепція нейтралітету може здатися простою для розуміння, проте глибше дослідження дає змогу зрозуміти, що це складна практика, яка містить історичні, правові та політичні виміри.

Нейтральні держави повинні обмежувати свою власну діяльність таким чином, щоб підтримувати чітке відокремлення від воюючих націй, уникаючи дій, які могли б ненавмисно допомогти іншій стороні. Цей статус супроводжується певними правами та обов'язками, а отже, утворює структурований кодекс поведінки для нейтральних держав. Зокрема, нейтралітет стосується прав і обов'язків держав під час воєнних дій, тому вислів «нейтралітет під час війни» є тавтологією, а вислів «нейтралітет у мирний час» є нісенітницею. Крім того, визначення «політика нейтралітету» може вільно використовуватися для позначення дій держави як під час війни, так і в мирний

час [30, с. 52]. Варто виокремити переваги та недоліки такої політики (Додаток 1).

Необхідно виділити важливі відмінності, коли йдеться про категорії нейтралізації та неприєднання. Перше загалом стосується статусу нейтралітету, нав'язаного країні під сильним впливом зовнішніх сил з явною метою перешкодити цій конкретній державі приєднатися до військових союзів або брати участь у конфліктах. Цей статус може бути як добровільним, так і примусовим. З іншого боку можемо привести до прикладу Австрію після Другої світової, цей приклад представляє більш складний напівпримусовий нейтралітет. Австрійський нейтралітет був частиною угоди з державами Антанти, навмисно укладеної для того, щоб запобігти втягненню Австрії в Альянс часів Холодної війни [39, с. 268].

Незважаючи на довгу політику нейтралітету Швеції, вона затвердилася у зовнішній політиці держави тільки після Другої світової війни, тоді уряд просував нейтралітет та військову позаблоковість як основоположні шведські принципи, цим самим Королівство вдало протистояло тиску зі сторони США та СРСР. Фінляндія проголосила політику нейтралітету пізніше, проте військова позаблоковість виникла вже через кілька років після Другої світової. Фінляндія, на відміну від Швеції, була під сильним тиском СРСР.

У реагуванні на міжнародні кризи та напругу Швеція активно засуджувала як СРСР, так і США, в свою чергу Фінляндія остерігалась та уникала критики наддержав. Проте, незважаючи на різку критику війни у В'єтнамі, Швеція все ж вважалася справді нейтральною країною на Заході. Фінляндія сприймалась радше країною, яка схиляється на схід та є «фінляндизованою», тобто підпорядковується москві. Однак насправді потрібно сказати, що Фінляндія, а не Швеція була справді нейтральною, оскільки Швеція співпрацювала із НАТО, а Фінляндія була готова воювати із будь-якими

іноземними військами, що на їх території, незважаючи на Договір про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу. Тож у висновку, хоч дві країни й позиціонували себе нейтральними – проводили різну безпекову політику [96, с. 11].

В обох випадках питання безпеки стояло високо для країн, проте для Фінляндії воно відігравало більше значення. Обидві держави визнали для себе, що політика нейтралітету корисна для збереження національної автономії, але стратегічний аспект, пов'язаний із захистом територіальної цілісності, був більш вираженим у випадку Фінляндії. В порівнянні із Фінляндією, рішення про шведський нейтралітет було прийнято самостійно без безпосередньої загрози її територіальній цілісності та скоріше “просто” заради національної автономії. З боку міжнародних опонентів Швеція також неодноразово звинувачувалася у егоїзмі через це. Тому, стратегічний вимір щодо територіальної цілісності є сильнішим у випадку Фінляндії, тоді як вимір ідентичності – більш очевидний у випадку Швеції. Відповідно до цих фактів, очевидні відмінності впливали та продовжують впливати на зовнішню політику держав [71, с. 374].

Можемо підкреслити, що феномен нейтралітету є багатогранним та неоднозначним: кожна з нейтральних країн обирає для себе певні зобов'язання, які повинна дотримуватися, слідуючи своєму статусу. Незважаючи на те, що нейтралітет містить перелік переваг, детальніший аналіз виявляє і ряд мінусів. Перед такими державами постає ряд складнощів у вирішенні ключових питань: чи можливо залишатися нейтральним, проте сильним політичним гравцем, впливати на глобальні рішення у світі, де політична та економічна залежність зростає щодня.

Отже, Фінляндія та Швеція у період холодної війни вирішили не вступати до Північноатлантичного альянсу, незважаючи на те, що дві країни тим чи іншим чином відчували загрозу з боку СРСР. Гельсінки та Стокгольм не бажали

стати центром конфлікту між військовими блоками – НАТО та Варшавським договором, і обрали для себе позаблоковий статус. Політика неприєднання та позаблоковості залишила значний політичний спадок в обох країнах, обидві країни обрали для себе нейтралітет – вважаючи це тим шляхом, який допоможе зберегти мир в Північній Європі. Тоді більшість представників політичної верхівки та населення були переконані, що лише бути осторонь конфліктів між Заходом та СРСР дозволить уникнути військової ескалації і забезпечить безпеку. Однак, вже після закінчення холодної війни ситуація почала поступово змінюватися.

2.2. Співпраця Фінляндії та Швеції з НАТО в постбіполярний період

Розпад біполярної системи міжнародних відносин став однією з найважливіших подій кінця 20-го століття: зі зникненням СРСР в 1991 році та послабленням його впливу світ перестав існувати як структура, заснована на чіткому розподілі сфер впливу між двома наддержавами-США та СРСР. Фактично, постало багатогранне питання, як підтримувати світовий порядок без жорстких біполярних структур. На зміну традиційним системам прийшли нові форми регіональної інтеграції та інституційної співпраці, особливо через ЄС, НАТО, ОБСЄ та інші міжнародні організації.

Однак нова багатополарність також приносила свої виклики. Вона включала складніші відносини, нові альянси та посилення нестабільності в регіонах «за межами» основних альянсів. Тобто можна сказати, що на той час світовий порядок здавався “простим” та передбачуваним, жорстка двополюсність мала і свої переваги: вона певним чином забезпечувала стабільність. Здавалося, що у межах біполярної системи всім очевидно, "хто з ким" і "проти кого".

Закінчення Холодної війни та розпад СРСР призвели і до геополітичних змін в Північній Європі, що спричинило багато трансформацій в безпековій політиці країн цього регіону. З розпадом біполярної системи перед Фінляндією і Швецією постало важливе питання: як забезпечити власну безпеку у новому, нестабільному світі? Їхня традиційна нейтральність тепер виглядала під загрозою через зростаючі регіональні конфлікти, непередбачуваність політичних змін у сусідніх країнах та інші ризики, пов'язані з новою багатополюсністю. На цьому моменті, Скандинавські держави прийшли до висновку: потрібно переглядати політику міжнародної безпеки, бо політика часів Холодної війни перестала бути актуальною. На цьому етапі було важливим створити інші способи, щоби забезпечити свою міжнародну безпеку.

Фінляндія вийшла з Холодної війни як визнаний і ефективний актор у глобальних, європейських і регіональних міжнародних відносинах. Після того, як було оголошено про закінчення існування СРСР, 1991 року країна оголосила про кінець дії Паризької мирної угоди 1947 року, цей рік ознаменував звільнення країни від минулих обмежень та зобов'язань.

Концепція «тотальної оборони» з всепоглинаючим залученням всіх сфер політики та суспільства стала втрачати сенс, цей період з'явився термін, який прийнято називати «пост-фінляндизація», який вказував на зміни, що спіткали країну із закінченням Холодної війни. Чи означало це те, що Фінляндія обрала шлях швидкої інтеграції в нову політичну систему, відмовившись від традиційного нейтралітету? Насправді, ні. Хоча ризики збройного вторгнення знизилися, Гельсінкі продовжували зберігати обережний баланс між великими силами та відмовились від кардинальних змін у напрямку зовнішньополітичного вектору країни, бо, незважаючи на обставини, нейтралітет для Фінляндії – частина її національної ідентичності [17]. Фінляндія обрала для себе ширшу концепцію безпеки та окреслила для себе трохи інакшу

позицію щодо інтерпретації нейтралітету. Зі зниженням загрози зі сходу всі західні країни почали змінювати думку щодо міжнародної безпеки, акцентуючи увагу не тільки на військовій безпеці, але й розвиваючи інші її сектори, такі як економічні, соціальні, екологічні сфери безпеки. У 1992 році фінський уряд визначив стратегію країни, де поєднувалась незалежна оборона та військова позаблоковість. Це рішення було логічним продовженням позиції, яку країна зайняла за часів холодної війни. З одного боку, її підґрунтям була необхідність посилення безпеки на випадок нової загрози та геополітичної нестабільності. Проте, з іншого боку – Фінляндія прагнула зберегти певний ступінь незалежності у прийнятті власних рішень. На цьому етапі країна почала активне співробітництво із Західними партнерами у всіх аспектах, для Фінляндії було важливо вийти із «сірої зони», в якій вони перебували протягом холодної війни в рамках фінляндизації, та відкрито приєднатися до різних західних структур [98, с. 13].

НАТО заявляла про політику «відкритих дверей» й очікувала, що багато країн після розпаду СРСР вступлять до Альянсу, тому багато постсоціалістичних держав приєдналися до організації в 1990-х роках. Тоді організація визначила для себе: запросивши нових членів, особливо колишні країни Східного блоку та пострадянські країни, вона, таким чином, може зміцнити безпеку у всьому регіоні. Приєднання до НАТО для країн, які були під радянським впливом означало не лише безпеку, а й зближення із Західною Європою.

Фінляндія тим часом прийняла для себе рішення продовжувати збільшувати самостійну оборонну діяльність, а рішення про вступ до НАТО фінським урядом відклалося на невизначений термін, проте при певних умовах, Фінляндія має право приєднатися до Альянсу у будь-який момент. Політика відкритих дверей НАТО викладена в статті 10 Північноатлантичного договору,

в якій зазначено, що *«Сторони можуть за одностайною згодою запросити будь-яку іншу європейську державу, здатну сприяти дотриманню принципів цього Договору та сприяти безпеці Північної Атлантики»* [92].

Ми можемо підкреслити, що на цьому етапі, основним ключовим моментом, що підштовхував Фінляндію до варіанту членства базується на гарантії безпеки, яка викладена в 5 статті Статуту, у ній йдеться про ідею колективної оборони: *«Сторони погоджуються, що збройний напад на одного учасника НАТО або більше вважатиметься нападом на них усіх, і викликає відповідь усіх держав-членів, щоб відновити безпеку північноатлантичного регіону»* [92]. Перші двосторонні контакти з НАТО як інституційним партнером були важливими як з політичної, так і з символічної точки зору, це стало “непомітним”, але чітким сигналом до відкритості: вони відбулися за умов статусу спостерігача Фінляндії в Раді північноатлантичного співробітництва у 1992 році. Саме цей крок безпосередньо показав готовність Фінляндії до ширшого діалогу з Альянсом. Підкреслимо, що Рада Північноатлантичного партнерства була створена з метою посилення взаємодії між НАТО і країнами колишнього Східного блоку; ця платформа надала Фінляндії можливості аналізувати розвиток подій у сфері безпеки в Європі. Статус спостерігача дозволив Фінляндія брати участь в дискусіях та обережно входити в орбіту НАТО без зобов’язань щодо членства.

Швеція із закінчення Холодної війни почала змінювати відношення до Північноатлантичного альянсу та свого становища на міжнародній арені. Ситуація з безпекою Швеції радикально змінилася, шведські політики побачили можливість переглянути становище Швеції у Європі. Без усіляких страхів країна стала відкритою для більшого поглибленого співробітництва із Заходом та НАТО у тому числі. Проте, Швеція не була готова повністю відмовитися від

своїєї політики неприєднання, але закінчення холодної війни зменшило напругу, а разом з тим – і потребу Швеції діяти як нейтральна «буферна держава».

У 1990-х роках уряд Швеції заявив про тісні зв'язки із деякими членами НАТО та довгу історію їх співпраці. Незважаючи на усі вже існуючі домовленості та угоди, шведський уряд розумів, що нехтувати власними оборонними можливостями – буде помилкою. Фінляндія та Швеція пішли однаковим шляхом у бажанні зблизитись із західними країнами, подібні кроки також призвели до більшого двостороннього співробітництва між обома країнами у сфері безпеки [87, с. 6].

Прем'єр-міністр Швеції Карл Більдт, який перебував на посаді з 1991 по 1994 рік, наполягав на тісніших зв'язках Швеції з Європою та Заходом. Саме під його керівництвом Швеція перейшла від суворо нейтральної позиції до політики «військового неприєднання», що дозволило співпрацювати з НАТО дедалі більше, без офіційного членства. Більдт та інші шведські політики-однодумці стверджували, що ізоляція в епоху після холодної війни більше не є актуальною, натомість шлях до безпеки, на їх думку, прокладався через поглиблення співпраці із європейськими структурами. Як новий підхід виглядав на практиці? Варто розглянути детальніше.

НАТО шукала способи для збільшення співпраці та сфер свого впливу, пропонуючи свої ініціативи, однією з яких є «Партнерство заради миру» (ПЗМ), ця програма була створена для тих держав, які не були членами НАТО, проте хотіли наблизитись до Альянсу. Уже 9 травня 1994 року Швеція приєдналась до неї, та потрібно підкреслити, що в часи холодної війни країна вже тісно співпрацювала із організацією, проте таємно. Безпосереднє приєднання до ПЗМ говорило про офіційний зв'язок та про подальше поглиблення співробітництва, воно також включало ширший список питань в сфері безпеки, ніж декілька формальних домовленостей періоду холодної війни. У цей період в Швеції

виникли дебати: коли деякі політики виступали за повне членство країни в Альянсі, більшість ж наполягала зупинитися на тому, що вже досягнуто. Ці думки пов'язані із тим, що традиція неприєднання для Швеції – частина ідентичності, яку не варто змінювати. Такий підхід «залишатися осторонь, але поруч» дозволив Королівству Швеція залишатися різнобічною у своїй політиці.

Щодо Фінляндії, країна не бачила для себе вагомих причин для вступу у військові блоки, а переважна частка фінської громадськості виступали проти членства в організації, тому країна обрала для себе інший шлях, приєднавшись до програми «Партнерство заради миру» одночасно разом зі Швецією. Однак керівництво Фінляндії не один раз наголошувало, що приєднання до програми НАТО ніяким чином не передбачає зміни в фінській оборонній політиці.

Ініціатива ПЗМ містить широкий перелік сфер співпраці, які країни-партнери можуть розвивати в її рамках. Насамперед, потрібно підкреслити, що окремі спектри, які охоплює програма, підходять до потреб окремої країни-партнера та зачіпає її конкретні інтереси.

Що ПМЗ запропонувала Фінляндії та Швеції? Найсуттєвіші пункти:

- Обидві країни мають змогу брати участь у спільних військових навчаннях;
- Одна з головних переваг програми – на відміну від членів НАТО, учасники Партнерства мають можливість брати участь не у всіх сферах, а лише суто на тих, в яких зацікавлені більш за все;
- В рамках програми країни розробляють разом із НАТО спільні стратегії для врегулювання можливих криз та підтримки безпеки у регіоні [47, с. 36-37].

1995 року Фінляндія оновила миротворче законодавство, яке заклало основу для участі країни в операції під проводом НАТО у Боснії та Герцеговині

у 1996 році. Фінляндія активно підтримувала миротворчі зусилля та надала власних найкращих військовослужбовців, близько 400 осіб, що є значним внеском для країни з населенням 5 млн. Фінські солдати служили під командуванням Альянсу поряд із військовими інших країн-членів НАТО, що принесло державі досвід та навички для подальшої участі в подібних операціях. У подальшому Фінляндія ще не один раз відіграла свою роль у різноманітних зусиллях під егідою НАТО.

Заступник держсекретаря Сполучених Штатів Струоб Телботт у серпні 1995 року ознайомився з уявленнями Фінляндії про її готовність до членства в НАТО. Він підкреслив, що США бачать Фінляндію як цінного майбутнього партнера, та готові брати участь у довгострокових взаємних зусиллях для зближення країни із Альянсом. Телботт зазначив, що йому хотілося б, щоб *«НАТО спочатку розширилося до таких країн, як Фінляндія, а не до країн Варшавського договору»* [76, с. 52-53].

Щодо співробітництва Швеції та НАТО – воно також активно розвивалося завдяки участі країни в міжнародних зусиллях: миротворчі заходи в рамках ПЗМ виокремили для Швеції важливу мету, яка затверджена у шведській оборонній програмі 1996 року – це підтримка миру шляхом збільшення свого потенціалу беручи участь у великих і складних операціях. Швеція вирішила, що просто підтримувати оборонну позицію не є достатнім; ключовим стало бажання відігравати проактивну роль у підтримці стабільності поза межами своїх кордонів. Першою з таких операцій для Швеції стала Боснія та Герцеговина в 1995 році, тоді шведські війська вперше служили під командуванням НАТО. Відтоді країна брала участь й у інших масштабних мирних операціях, таких як в Косово, Лівії та Афганістані.

Потрібно підкреслити, що скандинавські держави виокремили для себе дві основні цілі: відігравати свою роль в забезпечення міжнародної безпеки,

демонструючи бажання бути не тільки пасивними спостерігачами та споживачами, але й провідниками безпеки; друга мета – військова: набути досвіду, активно навчатися та оцінити власну боєздатність оборонних сил. Спільна участь Скандинавських країн у проведенні миротворчих операцій вказала на відповідальність та спроможність бути сильним партнером для НАТО, їх участь становила значну частину співробітництва Північних країн у галузі безпеки [13, с. 89].

Співробітництво двох країн з НАТО значно зросло після того, як вони приєдналися до ПЗМ, досягнувши значних висот у важливих сферах як навчання та модернізація військового обладнання. Без перебільшення можна сказати, що і Швеція, і Фінляндія зблизилися з НАТО та її принципами навіть більше, ніж деякі безпосередні члени Альянсу [82]. Дві країни, почавши з дуже низького рівня, розвинули оперативну сумісність через Процес планування та огляду (PARP), завдяки програмі здатність країн робити внесок у спільні місії під проводом НАТО значно зроста.

Крім того, участь у різноманітних операціях, програмах підготовки, створення стратегічних підходів означали, що військові сили двох країн були організовані для послідовної співпраці з НАТО у разі виникнення потреби. Для прикладу, Швеція та Фінляндія взяли участь у щорічній роботі BALTOPS, яка включає військово-морські сили НАТО та її союзників. У BALTOPS Швеція та Фінляндія розгортали свої військово-морські кораблі та авіацію, тренуючись у всьому: від пошуку підводних човнів до операцій з розмінування. Такі дії стосуються не лише оборонної позиції країн – вони є значущими для побудови оперативної сумісності зі силами НАТО та забезпечують безпеку в Балтійському морі.

В 1999 НАТО запровадила новаторську політику: Політично-військові рамки (PMF). Цей документ був більш ніж просто набором керівних принципів;

це був новий спосіб для НАТО працювати з країнами-партнерами за межами формального членства. Для таких країн, як Фінляндія та Швеція, це відкрило можливості, яких раніше не існувало. Документ надав партнерам можливість брати участь в операціях НАТО, не будучи безпосереднім членом Альянсу. Для країн-партнерів було встановлено низку процедур для участі в операціях під проводом НАТО: якби НАТО розпочало місію, Швеція та Фінляндія могли б приєднатися зі своїми військами, можна сказати, що вони зберегли контроль над своїми силами, хоча й були інтегровані в структуру місії. Це було важливим моментом, оскільки вони змогли підтримати цілі безпеки НАТО, зберігаючи свою військову незалежність. Ще одна значуща частина документу – будь-яке рішення про участь у операціях мало прийматися на основі консенсусу між країною-партнером і НАТО.

У 1995 році обидві країни приєдналися до Європейського Союзу, тим самим відмовившись від концепції нейтралітету. Примітно, що хоча Фінляндія відносила себе до Західної Європи, цей крок мав на меті остаточно інтегруватись в ту спільноту, яка в першу чергу представляє демократичні цінності та права людини. Це також поєднується з бажанням збільшити свою безпеку. Тодішній президент Фінляндії Моно Койвісто сказав: *«На мій погляд, найважливіша причина вступу до ЄС має безпековий характер. Економічні причини відходять на другий план»* [80, с. 15]. Вступ допоміг країні ще більше зміцнити свої позиції на міжнародній арені, оскільки вона швидко адаптувалася до своєї ролі в ЄС і охоче брала активну участь у всіх ініціативах, які пропонував Союз. Потрібно додати, що економічні показники обох країн значно зросли, а рішення Фінляндії приєднатися до Економічного та валютного союзу великою мірою сприяло її розвитку як незалежної країни, на відміну від її минулої залежності від Швеції у військовій та економічній сферах.

На відміну від Фінляндії, мотиви Швеції пов'язані були не з безпекою, а насамперед з політичними та економічними аспектами. Членство в ЄС стало колосальним кроком для двох нейтральних держав, оскільки вони взяли на себе зобов'язання щодо Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС [80, с. 16].

Європейський Союз – основна платформа для держав, які не є союзниками у військовому плані, але прагнуть брати участь у забезпеченні стабільності Європи. Можемо сказати, що ЄС є одним з найефективніших шляхів для впливу на світову політику для таких держав. Вступ до Європейського Союзу змусив Фінляндію та Швецію не лише переосмислити свої концепції нейтралітету, але й переглянути та адаптувати їхні зовнішньополітичні та оборонні доктрини. У ході цього процесу вони поступово відмовлялися від традиційної політики невтручання, водночас тісніше інтегруючись у європейські та міжнародні структури колективної безпеки.

Фінляндія та Швеція вважають себе учасниками комплексного процесу змін, які впливають на Північну Європу, а також на Європу в цілому. У 1998 році Фінляндія та Швеція зробили сміливий крок щодо формування безпеки в Північній Європі, висунувши спільну пропозицію, спрямовану на зміцнення військової довіри та заходів зміцнення безпеки (CSBMs) із сусідами в регіоні на основі загального режиму ОБСЄ. Фінсько-шведська ініціатива схвалила регіональне багатостороннє співробітництво в невійськових галузях і раціональне та прагматичне використання європейських і трансатлантичних інституцій, включаючи РЄАП, для сприяння безпеці на основі співпраці в Європі. Ініціатива є інструментом запобігання військовим непорозумінням і, зрештою, конфліктам. Вони включають такі механізми, як обмін інформацією про військові навчання, прозорість переміщення військ і відкрите спілкування між міністерствами оборони. У ретроспективі спільна ініціатива 1998 року

заклала основу для подальшої співпраці в Північній Європі. Рамки, створені тоді, заклали основу для подальшої співпраці в галузі оборони та безпеки [76, с. 62].

Наприкінці 1990-х і на початку 2000-х обидві країни стали ще більш активнішими учасниками безпекових ініціатив під керівництвом ЄС, використовуючи свої навички та досвід, набуті у співпраці з НАТО в рамках ПЗМ. Цей період був значущим: він ознаменував зміну поглядів цих країн на свою роль у європейській безпеці та стосунки з НАТО.

Початок 2000-х для НАТО охарактеризувався деякими значущими подіями: по-перше, до 2004 року до Альянсу приєдналося сім країн, які були під радянською сферою впливу, а саме: Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, Румунія, Словаччина та Словенія. Таке розширення наблизило НАТО до кордонів росії, яка, в свою чергу, негативно відреагувала на дані зміни і відкрито висловлювалася про це. Розширення стало сміливим кроком, воно показало, що НАТО має мету об'єднати усю Європу під спільною парасолькою безпеки.

Події 11 вересня 2001 року сколихнули увесь світ та стали переломним моментом і для НАТО: несподівано Альянс вперше застосував Статтю 5 та був задіяний в Афганістані під керівництвом Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) – місії зі стабілізації країни далеко за межами Європи. Фінляндія та Швеція також надали свої військові сили для врегулювання кризи в Афганістані. Це було завдання важке, оскільки Афганістан був ворожим середовищем. Війська двох країн діяли пліч-о-пліч з силами НАТО, вони забезпечували безпеку, навчали місцеву поліцію та підтримували гуманітарні зусилля. Їхня готовність брати участь у стабілізаційних зусиллях, навіть у таких складних конфліктах, була продемонстрована цією участю.

В Європі обидві країни брали участь у місії KFOR у Косово, яка мала на меті врівноважити ситуацію на Балканах після воєн у Югославії. Однак, незважаючи на активну участь, вони зіткнулися з деякими обмеженнями. Країни, що не входять до НАТО, не мали права брати участь у засіданнях стратегічного та оперативного планування НАТО. Збройним силам Швеції та Фінляндії доводилося координувати рішення, ухвалені НАТО, без достатнього розуміння планування місії через відсутність повного доступу. Не дивлячись на певні важкості, Фінляндія та Швеція продовжували підтримувати КФОР і працювали над підтримкою безпеки регіону [65].

Відповіддю на всі загрози та зміни глобального порядку цього періоду НАТО розробила нову політику: Комплексні політичні настанови (CPG), ухвалені в 2006 році. Документ є високого рівня, регулює пріоритети Альянсу у всіх питаннях безпеки, розвідки на найближчі 10-15 років; настанови вказують на те, що НАТО має бути готовим до нетрадиційних загроз, наприклад таких як кібервійна та питання енергетичної безпеки. CPG відображав готовність НАТО безпосередньо протистояти викликам нового 21-го століття, визнаючи, що сучасна війна не завжди має вигляд “типового” збройного конфлікту. Зокрема CPG:

- наголошує, що тероризм та зброя масового знищення є одними із найбільших загроз 21 століття та для Альянсу;
- підкреслює, що організація повинна бути готова приймати участь не лише у масштабних операціях, але й менш інтенсивних, тим самим НАТО повинно бути готовим до розв’язання широкого спектру завдань різного ступеня важкості;
- CPG виступає за широкий, спільний підхід до безпеки, вказує на бажання поглибленої співпраці з країнами, установами та організаціями, що не входять до НАТО;

- ще одним важливим пунктом є конкретні вимоги до членів та союзників НАТО: учасники повинні мати можливість виконувати та підтримувати операції далеко від дому, якщо підтримка від приймаючої країни мінімальна або взагалі відсутня.
- наголошує на значущості захисту своїх інформаційних мереж від кібератак, оскільки атаки на цифрову інфраструктуру можуть дестабілізувати операції, поставивши під загрозу розвідувальні дані [83].

Отже, CPG представляла бачення майбутньої готовності НАТО та стала основою для забезпечення актуальності Альянсу в епоху, яка характеризується непередбачуваними і нетрадиційними загрозами. Це не просто стратегічний план: це фундамент для стабільної інтегрованої системи оборони, здатної впоратися зі складнощами сучасного глобального середовища безпеки.

Коротка, але жорстока війна росії проти Грузії в 2008 році призвела до нового етапу у зовнішній політиці Фінляндії та Швеції. Оскільки Грузія є активним партнером НАТО з 1994 року, одразу постало питання: як НАТО справляється із загрозами, що стосуються питань територіальної цілісності, адже російська федерація готова використати зброю на свій розсуд, що може призвести до найгірших наслідків з метою змінити раніше визнані кордони у регіоні Північної Європи.

Внутрішньополітична ситуація в Фінляндії у цей момент не змінилася: національна коаліційна партія продовжувала бути основним прихильником вступу країни до НАТО, а лівоцентристські партії зайняли негативну позицію щодо участі у військових альянсах. Говорячи про громадську думку, у 2008 році кількість тих, хто висловлювався «проти» членства Фінляндії в НАТО різко скоротилася, тоді як кількість тих, хто виступав «за» – не збільшилася, а кількість тих, хто не визначився, навпаки, зросла. Близько третини респондентів вважали, що Фінляндія повинна вступити до НАТО, тоді як третина була проти,

решта не визначилися. Проте, опитування громадської думки не показують значні зміни у думці Фінляндії щодо російської федерації та про майбутню безпеку після російсько-грузинської війни – третина населення вважали, що у наступні 10 років ситуація стане загрозливішою, інша частина вважала, що ситуація залишиться такою ж. Тих, хто наголосив про погіршення ситуації запитали, чому загроза безпеці зростає: більшість відповідей були пов'язані з військовою діяльністю російської федерації, у тому числі мова йшла про грузинську кризу (також йшлося про занепокоєння з приводу російського озброєння, ядерної зброї та відносин росії з країнами Балтії). Все ж, грузинська криза змусила фінських політиків замислитися над питанням членства в організації, проте громадська думка залишилася незмінною, і в 2009 році кількість противників вступу знову почала зростати. Після тимчасового переляку, спричиненого російським вторгненням до Грузії, Фінляндія вирішила продовжувати свій шлях військової позаблоковості – членство в НАТО залишилося суто теоретичною можливістю [98, с. 14-15].

У Швеції знову зросли дебати щодо того, чи потрібно країні збільшувати свою безпеку шляхом вступу в Альянс. У той час при владі був коаліційний уряд на чолі з Консервативною партією. Комітет закордонних справ підкреслив, що загрози миру та безпеці слід вирішувати разом з іншими країнами, він відхилив пропозиції щодо: 1) призупинення дискусій щодо членства в НАТО, що *«ризикує підірвати довіру до шведської політики безпеки»*; 2) наголошення на подальшій позаблоковій орієнтації Швеції; 3) негайне припинення зобов'язань Швеції щодо ПЗМ; 4) заява про те, що Швеція проводитиме миротворчі операції лише від імені ООН. Той факт, що парламентарі від лівих і зелених партій висунули ці пропозиції на обговорення, тоді як пропозиції від Консервативної партії вимагали перегляду того, чи слід Швеції подавати заявку на членство в НАТО, ілюструє розкол між лівими і правими партіями [66, с. 88].

За словами колишнього верховного головнокомандувача Швеції Хокана Сірена Швеція *«дійшла до кінця шляху у своєму прагненні зберегти універсальні та сучасні збройні сили на суворій національній основі»*. Через ці фактори, Швеція вирішила надати односторонні гарантії безпеки скандинавським сусідам і державам-членам ЄС. У підсумку це призвело до запуску багатостороннього Північноєвропейського оборонного співробітництва (NORDEFCO) як *«засобу сприяння комплексній оборонній співпраці»* [66, с. 88].

В листопаді 2009 року, у Гельсінки, було підписано Меморандум про взаєморозуміння про створення Північноєвропейського оборонного співробітництва (NORDEFCO) міністрами оборони п'яти Північних країн. Ефективне співробітництво багатостороннього формату у такій сфері як безпека вимагає високого рівня довіри між усіма учасниками, і навряд будь-який інший регіон у світі має більший рівень взаємної довіри, ніж Північне сусідство [67]. Завдяки NORDEFCO Швеція та Фінляндія можуть тісніше об'єднатися з союзниками по НАТО Норвегією та Данією, забезпечивши золоту середину між нейтралітетом і повним членством в Альянсі.

Зазначається, що головна мета співробітництва – зміцнення національної оборони країн-учасниць, а з основних інструментів для досягнення даної мети можна виокремити такі:

- визначення стратегічних та політичні питання, що становлять спільний інтерес;
- підвищення боєздатності та якості збройних сил; оптимальне розподілення ресурсів та витрат у сферах, пов'язаних з обороною;
- розвиток здатності діяти спільно;
- співпраця у сфері багатонаціональних операцій, реформи сектору безпеки;
- досягнення технологічних переваг.

Також, не менш важливим є те, що у розділі 7 Меморандуму про взаєморозуміння йдеться про можливості для співпраці з державами за межами Північних країн [38]. Співпраця вийшла за межі NORDEFCO і НАТО, зросла кількість спільних навчань в регіоні Балтійського моря за участі Швеції, Фінляндії і дедалі більшої кількості країн НАТО, в тому числі Сполучених Штатів і Великої Британії. Ці спільні навчання підкреслили зростаючий консенсус щодо безпеки в регіоні Балтійського моря, де всі гравці мають спільну зацікавленість у стабільності і територіальній цілісності.

Одним з найбільш значних досягнень NORDEFCO цього періоду стала ініціатива Транскордонного навчання – «Cross Border Training» (CBT), яка дозволила тренування військово-повітряних сил на кордонах Швеції, Норвегії та Фінляндії. Ця транскордонна програма покращила регіональну оперативну готовність ВПС, дозволивши пілотам тренуватися в більш широкому і різноманітному географічному регіоні. Вона також підкреслила стратегічну співпрацю між Швецією, Фінляндією і НАТО: навчання CBT повністю відповідають стандартам НАТО і сприяють проведенню спільних операцій з членами Альянсу в разі потреби.

Швеція та Фінляндія брали участь у великомасштабних навчаннях Cold Response, проведених Норвегією, за участю як сил НАТО, так і NORDEFCO. Ці навчання не тільки зміцнили здатність скандинавських країн реагувати на арктичні та субарктичні сценарії безпеки, але й покращили взаємосумісність із силами НАТО [40].

З 1990-х років Фінляндія та Швеція описували свою політику безпеки як «військове неприєднання». Позаблокові країни не мають формальних зобов'язань перед жодним військовим блоком, але це не означає повну відсутність співпраці. Військова позаблоковість надає країні свободу для гнучкої міжнародної співпраці без приєднання до альянсів. Така держава може

вибірково брати участь у миротворчих місіях і двосторонніх ініціативах, не обмежуючи себе жорсткими зобов'язаннями, як-от колективна оборона. Це дозволяє балансувати між співпрацею та незалежністю, зберігаючи свободу від формальних військових об'єднань. Країни, які є нейтральними, і ті, що обрали не приєднуватися, зобов'язані залишатися поза структурою блоку. Хоча подібність між нейтралітетом і неприєднанням ніби очевидна, відмінності виявити важче. Спочатку лідери нейтральних країн розглядали нейтралітет як особливу концепцію, що базується на набагато давнішій традиції. Але в міру того, як все більше країн прийняли для себе позицію неприєднання, а нейтральні країни були запрошені як спостерігачі на конференції “неприєднання”, перспективи почали змінюватися. Поступово ця зміна змусила декого стверджувати, що межа між нейтралітетом і неприєднанням є радше концептуальною, ніж суттєвою [62].

До прикладу, у випадку Ірландії – «військовий нейтралітет» означає, що держава офіційно не бере участі у військових конфліктах і має зобов'язання не надавати допомоги жодній стороні в разі війни, такий нейтралітет визначає позицію держави з фокусом на збереженні миру; або у випадку Австрії як «позаблокову». Між цими описами є суттєва різниця. Позаблоковість впливає з контексту холодної війни: це не юридична, а лише політична позиція – і вона означала уникнення втягування в конфлікти між супердержавами. Для цих країн позаблоковість стала стратегією участі в мирних діях і дипломатії у спосіб, який узгоджувався з їхніми національними інтересами, але відрізнявся від нейтралітету, як його традиційно розуміють [39, с. 268].

Отже, зміцнюючи відносини з НАТО і поглиблюючи двосторонню співпрацю, ці дві країни заклали міцну основу для майбутньої інтеграції: цей період ознаменувався значними кроками, які трансформували їхні відносини з НАТО від пасивної взаємодії до активної співпраці. Країни, не бажаючи

приєднатися до військового блоку визнали зростаючу потребу в міцних безпекових партнерствах та приєдналися до ряду ініціатив у рамках НАТО. Фінляндія та Швеція визнали для себе, що у непередбачуваному пострадянському світі, особливо враховуючи відновлену наполегливість росії, не можна розраховувати лише на власні оборонні можливості, а варто поглиблювати співробітництво із великими альянсами та організаціями.

Висновки до розділу 2

Отже, досліджуючи події після завершення Другої світової війни та «перерозподілу світу», що трансформувалось у створення нових союзів та альянсів, Швеція та Фінляндія залишились нейтральними по відношенню як до вступу в НАТО так і до підписання Варшавського договору, по одній причині – загрози зі сторони СРСР.

По-перше, уряди країн не бажали стати центром конфлікту між цими військовими блоками та визначили для себе нейтральний позаблоковий статус. Політика обох країн базувалась на збереженні миру в Північній Європі та зменшенні наростаючого конфлікту. В біполярний період військовий та політичний статус Швеції та Фінляндії оголошувався урядами країн як нейтральний, що підтримувалось як населенням обох держав, адже позиція нейтралітету дала можливість країнам не бути втягнутими у конфлікти між Заходом та СРСР та зменшити наростаючу військову напругу.

По-друге, незважаючи на подібність зовнішньої політики Швеції та Фінляндії, ми виявили основну відмінність між даними державами, а саме те, що Фінляндія, зважаючи на тиск та втручання СРСР у внутрішні справи та досвід, пов'язаний із подіями Зимової війни, жодним чином не розвивала співпрацю із НАТО, побоюючись агресії зі сторони москви. Натомість Швеція

неофіційно вела співробітництво із Альянсом, з метою захистити свій суверенітет перед обличчям потенційної радянської агресії. Це таємне партнерство підкреслює складність стратегії Швеції біполярної доби.

По-третє, варто наголосити, що Швеція та Фінляндія активно розбудовували власну національну оборону, цей проактивний підхід дозволив їм зберегти свій суверенітет і автономію, долаючи геополітичний тиск з боку СРСР та уникаючи ролі в ширшому протистоянні між Сходом і Заходом.

Отож, період Холодної війни можна трактувати як пасивний стан відносин Швеції та Фінляндії з НАТО, який був підкріплений небажанням країн вступати у суперечку та уникнути ескалації між США та СРСР.

Ключовим моментом зміни відносин з НАТО для Швеції та Фінляндії став 1991 рік, коли відбувся розпад СРСР, який ознаменував закінчення холодної війни і зниження напруги на міжнародній арені.

По-перше, Швеція та Фінляндія змогли вільно обрати свій зовнішньополітичний вектор. Обидві країни стали членами ініціативи ПЗП, що дозволяло їм брати участь у військових місіях НАТО та здійснювати спільні навчання. Не будучи членами Альянсу Фінляндія та Швеція брали активну участь в операціях НАТО в Косово, Лівії та Афганістані.

По-друге, переломним моментом для Швеції та Фінляндії став напад російської федерації на Грузію, військова агресія Москви стала нагадуванням, як для двох країн, так і для НАТО, про нестабільність на східному фланзі Європи. Фінляндія та Швеція свідомо відмовилися від повноправного членства в НАТО, натомість зосередившись на регіональних ініціативах. Такий підхід дозволив їм задовольнити свої пріоритети у сфері безпеки, зберігаючи свої давні традиції військової позаблоковості. Він мав певні плюси: надав Фінляндії та Швеції переваги співпраці з НАТО, такі як доступ до спільного навчання, без

політичних суперечок щодо членства. У той же час NORDEFCO зміцнив регіональну стабільність і продемонстрував цінність колективних дій серед сусідів-однодумців.

По-третє, стратегія неприєднання точно відображає сучасні тристоронні рамки, які стосуються України, де країни прагнуть гарантій безпеки та поглиблення партнерства, не зобов'язуючи себе до повної інтеграції у більші альянси. Україна прагнула розширеного партнерства з НАТО, використовуючи тристороннє та регіональне партнерство для зміцнення своєї обороноздатності і зосереджувалася на спільних цілях без повної інтеграції.

Отже, проаналізувавши історію співпраці обох країн з НАТО у біполярний та постбіполярний період, можемо зробити висновок, що розпад СРСР призвів до глибшої співпраці Швеції та Фінляндії з НАТО, яка починалась статусом незалежного спостерігача та закінчилась активною участю у військових місіях під проводом Альянсу.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ШВЕЦІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ В СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

3.1. Співпраця Швеції та Фінляндії з НАТО в період гібридної війни

Незаконна анексія Кримського півострова російською федерацією в березні 2014 році, її “гібридна тактика” ведення війни та остаточне відкрите військове вторгнення в Україну в серпні 2014 стали тривожною ознакою для Швеції та Фінляндії, продемонструвавши нові загрози для їх безпеки. І для Швеції, і для Фінляндії ситуація вимагала термінової переоцінки їхніх стратегічних позицій, стало зрозуміло, що більше не можна ігнорувати нові загрози. Тому, обидві країни почали активно зміцнювати свої зв'язки з Альянсом, навіть зважаючи на те, що питання про повне членство залишалося складним для обговорення.

У цей період перед НАТО постало дві мети: 1) яким чином допомогти Україні та 2) як захистити членів біля східного кордону. У цей час, організація проводила не достатньо активні заходи стримування та демонструвала сили на своїй території. До прикладу, американці взяли на себе ініціативу відправити 600 військових до країн Балтії та Польщі для навчань, збільшили контроль за повітряним простором Балтії у співпраці з низкою союзників. У Швеції та Фінляндії відбулися різкі зворушення, коли на початку березня Польща згадала про статтю 4, і зазвичай відкриті двері в штаб-квартирі НАТО зачинилися для партнерів. Безпекове середовище Швеції та Фінляндії погіршувалося внаслідок поведінки російської федерації в Україні та посилення військової діяльності поблизу обох країн. Таким чином, для держав питання національної оборони стало на перше місце: Швеція та Фінляндія поглибили двостороннє

співробітництво у сфері оборони, включаючи спільне планування на випадок кризи чи війни [37].

Саміт НАТО в Уельсі 2014 року став ключовим моментом для Альянсу – організація переосмислила свій підхід до колективної оборони, врахувавши глобальні зміни за останній час. Результатом стала низка посилень, відомих як План дій у галузі готовності (RAP). Ці плани вперше передбачали конкретні оборонні протоколи для прифронтових країн, таких як Польща та країни Балтії [68]. *«План дій у галузі готовності істотно зміцнює нашу колективну оборону з часу припинення холодної війни...»* – заявив Єнс Столтенберг 20 листопада 2014 року [18].

Тому, відповіддю на дії росії щодо України стало приєднання Швеції та Фінляндії до програми Партнерства з розширеними можливостями разом з Австралією, Грузією та Йорданією на саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 року. Кожна з країн має свою історію побудови відносин із НАТО та власні цілі, над якими працює в рамках партнерства. Ініціатива Партнерство з розширеними можливостями надала країнам-партнерам змогу брати участь у більшій кількості програм та операціях НАТО, надала доступ до навчань Альянсу, впровадила активніший обмін розвідданими, і, що найважливіше, загалом зміцнює політичний діалог країн з Атлантичним Альянсом. Такий крок – це частина загальної стратегії двох країн щодо зміцнення безпеки в контексті зростаючої загрози з боку москви та посилення її військової присутності в Прибалтійських країнах.

У Фінляндії як серед громадськості, так і серед політиків склалися різні погляди на те, чи має країна прагнути вступу. Опитування мають різні результати, проте в основному впродовж проти членства в НАТО виступали від 60% до 70% фінської громадськості, у той час як 20-30% населення підтримували цю ідею, решта не визначилися. На противагу цьому існують

результати опитування, проведеного серед офіцерів фінської армії, близько половини яких підтримали членство в Альянсі. Ті, хто виступав за підтримку цього кроку мали думку, що членство підвищить рівень безпеки держави насамперед через ймовірні загрози зі сторони російської федерації. Та більшість населення Фінляндії, що виступала проти членства, знову ж таки, аргументувала свої міркування тим, що Фінляндія має географічну близькість із росією, і безпосередній вступ в організацію призведе до непередбачуваних кроків зі сторони москви, до того ж, на думку опитуваних, НАТО не є тим чинником, що в змозі зміцнити безпеку Фінляндії [21].

В Швеції після анексії Криму росією в 2014 близько 50% опитуваної громадськості вважали, що інтереси Швеції краще реалізовані за межами НАТО, приблизно 1/3 підтримало ідею про членство в Альянсі.

У жовтні 2014 року увагу Швеції привернула нова подія, з'явилися повідомлення про те, що російські підводні човни ймовірно увійшли до Стокгольмського архіпелагу, близько 40% респондентів підтримали вступ, а 42% виступили проти. Цей показник вважається найбільшим рівнем підтримки, порівнюючи з попередніми роками. Таку підтримку можна пояснити тим чином, що жовтневі події 2014 року в Швеції порівняно з березневими подіями 2014 року в Україні очевидно, відрізняються у сприйнятті для шведської громадськості, оскільки тут Швеція зіткнулася з безпосередньою загрозою, а не з віддаленою [86]. Йшлося не лише про один підводний човен, це було питання наміру. Чи була це ізольована розвідувальна місія чи провокаційна демонстрація сили кремлем, цей інцидент для Швеції став тривожною ознакою того, що динаміка безпеки в Європі змінюється надто швидко.

Маневрування російської федерації в регіоні та військова агресія в Україні змусили Комісію з оборони і уряд Швеції переоцінити свій погляд на питання безпеки. Якщо в 2013 році Комісія з питань оборони заявляла, що європейці

жили в найбільш безпечні і мирні часи, то у своїй доповіді за 2014 рік Комісія прийшла до висновку, що *«обстановка в області безпеки в Європі змінилася [...] в результаті агресії Росії проти України»*, і тепер це розглядалось як найбільша загроза для безпеки Європи [2, с. 20].

Протягом двох десятиліть до 2015 року Швеція активно проводила політику самороззброєння, найбільш руйнівну в історії країни. Масштаби цієї зміни величезні: армія Швеції, колись одна з найбільш стратегічно підготовлених на континенті, була скорочена на 95%, а флот і авіація скоротилися приблизно на 70%. Інфраструктура, яка була необхідна для підтримки зусиль національної оборони, була продана або демонтована, оперативне та оборонне планування скасовано, значно скоротилися витрати Швеції на оборону з 2,6% ВВП у 1990 році до лише 1% у 2016 році. Це призвело до того, що в 2014 році шведські лідери були змушені зіткнутися з тривожною реальністю: військовий потенціал став занадто слабким. Те, що колись вважалося прагненням до миру, сприймалося як необдуманий оптимізм. Шведські політики та експерти, зіткнувшись із невизначеним ландшафтом, почали переглядати свою позицію [44].

Тому, основні політичні партії Швеції дійшли до спільного висновку, що варто збільшити витрати на оборону та переоцінити політику безпеки, і в червні 2015 року був розроблений законопроект про оборону на 2016-2020 рр., в якому також йшлося про поглиблення співробітництва з НАТО та NORDEF. Тепер оборонна політика повинна бути зосереджена на Балтійському морі [2, с. 20]. В 2015 році парламент Швеції вирішив повернути військових на острів Готланд, виславши туди додаткові підрозділи у зв'язку із навчаннями російської федерації, в рамках цього рішення було створено постійну військову базу, на якій вже до кінця 2017 року розміщувалися шведські військовослужбовці та

важка техніка. Також, в 2015 році Швеція вирішила відновити військовий призов, який був призупинений в 2010 році.

Збільшення військової присутності Москви в Балтійському регіоні та її активні дії в Північній Європі – від морських інцидентів до порушень повітряного простору – також непокоїли й фінських політиків. Тому, політика безпеки стала головним питанням кампанії перед парламентськими виборами 2015 року, обговорення питань про членство в НАТО та про збільшення оборонного бюджету також виходили на передній план [98, с. 15]. Навесні 2015 року уряд все ще характеризував Фінляндію як *«державу, що не є союзником у військовому плані, бере участь у практичному партнерстві з НАТО та зберігає можливість претендувати на членство в НАТО»*. У 2016 році Міністерство закордонних справ опублікувало звіт НАТО, в якому Фінляндія *«близька до межі того, чого може досягти країна, яка не є членом НАТО»*. Якби Фінляндія приєдналася до НАТО, це, ймовірно, посилювало б безпеку Фінляндії та зменшило вірогідність будь-якого потенційного нападу на країну. Очікувалося, що членство *«становитиме значну поразку для Москви»*, але відкритий конфлікт не обов'язково стане результатом цього кроку [76, с. 61-62].

З 2016 року Швеція та Фінляндія посилили оборонну політику, яка була сформована низкою стратегічних ініціатив, спрямованих на реагування на швидку зміну ландшафту безпеки в регіоні Балтійського моря. Цього року Фінляндія представила Урядовий звіт Фінляндії про зовнішню політику та політику безпеки, який окреслив основні аспекти її оборонної стратегії. У загальному, цей вичерпний звіт підкреслив важливість надійної оборонної здатності, підкресливши намір Фінляндії збільшити витрати на оборону та модернізувати свою армію. Фінляндія визнала потребу в передових технологіях, заходах кібербезпеки та можливостях швидкого реагування.

У звіті наголошується на таких аспектах безпеки:

- необхідність модернізованої, добре оснащеної армії, здатної реагувати на звичайні та гібридні загрози;
- співпраця Фінляндії з НАТО є ще одним важливим моментом у звіті: документ підкреслює мету Фінляндії зміцнити свої відносини з НАТО, особливо через Партнерство з розширених можливостей;
- у звіті приділяється увага Європейському Союзу як основі, яка забезпечує безпеку континента, тим самим Фінляндія зазначає, що ЄС повинен відігравати більшу роль в оборонній політиці та врегулюванні криз;
- згадується підтримка Фінляндією розвитку Спільної політики безпеки та оборони ЄС (CSDP), підкреслюється, що чим більша обороноздатність ЄС, тим краще це доповнює НАТО;
- наголошується на бажанні поглибити двосторонню співпрацю із Швецією [59].

З усіх держав та інших міжнародних акторів російська федерація у звіті згадувалася найчастіше. А мета Фінляндії звучала як *«підтримувати стабільні і добре функціонуючі відносини»* з росією. Щодо НАТО, в звіті чітко прописано, що *«...уважно стежачи за подіями у своєму безпековому середовищі, Фінляндія зберігає можливість претендувати на членство в НАТО»* [76, с. 59].

Роком пізніше Фінляндія випустила ще один Урядовий оборонний звіт, в якому зазначалося, що в прилеглих районах країни спостерігається зниження рівня безпеки, йшлося про зростання військової напруженості у регіоні Балтійського моря. Тим часом, збройні сили Фінляндії здійснювали військове співробітництво з НАТО у 14 тематичних сферах. Це було зумовлено розвитком національних спроможностей стратегічного планування, сумісності та вдосконалення оборони, особового складу та їх здатності діяти у кризових ситуаціях [76, с. 59].

У звіті розглядалися питання про потенційні витрати і проблеми, пов'язані з такими великими змінами. Наприклад, зазначено, що потрібно коригувати оборонний бюджет, а це передбачає відведення ресурсів з інших державних секторів. Уряд Фінляндії шукав способи збалансувати фінансові потреби таким чином, щоб інші цілі досягалися в достатньому обсязі. Такий підхід демонструє, що Фінляндія прагне розвивати як національну безпеку, так і підтримувати соціально-економічну стабільність держави.

Навесні 2017 року міністр оборони Фінляндії Юссі Ніністе оголосив про план проведення широкомасштабних військових маневрів у Фінляндії, на які будуть запрошені країни-партнери регіону, в тому числі й США, і описав офіційне обґрунтування навчань наступним чином: *«Важливо, щоб сили оборони були готові прийняти міжнародну допомогу, якщо ми зіткнемося з кризою»*. Швеція одразу заявила, що прийматиме участь у навчаннях. Під час візиту Саулі Ніністе до Білого дому влітку 2017 року відбулася перша за 15 років двостороння зустріч між президентами США та Фінляндії. Однією з головних тем порядку денного було питання безпеки [98, с. 19].

У вересні 2017 року збройні сили російської федерації та Республіки Білорусь почали спільне стратегічне навчання “Захід-2017”, в якому брали участь до 13 тис. військовослужбовців. Попри заяви російських і білоруських офіційних осіб про оборонний характер навчань, географія операцій – в Калінінградській області, що є анклавом росії на кордоні з НАТО та попередній досвід “Захід-2013”, який допоміг москві підготуватися до анексії Кримського півострова, викликали численні підозри. Очевидно, такі навчання мали на меті в першу чергу здійснити психологічний тиск на сусідні країни, Як наслідок, Швеція у вересні 2017 року розпочала найбільше військове навчання за 20 років – «Аврора-17». Основна ціль навчань – захист Готланду та Стокгольму. У навчанні брали участь війська з США, Данії, Естонії, Фінляндії, Франції, Литви

та Норвегії, а також близько 40 різних шведських агентств. Фактично, “Аврорю-17” політичне керівництво Швеції показало як шведській громадськості, так і потенційному агресору (тобто, російській федерації), що вона в змозі захищати себе [2, с. 22].

В 2017 році Швеція випустила Стратегію національної безпеки, у якій детально визначила багаторівневі проблеми безпеки, з якими стикається нація:

- на першому місці у списку пріоритетів Стратегії стоїть питання регіональної безпеки в Балтійському морі;
- наголошується на збільшенні інвестицій в оборону та військову готовність, особливо йдеться про посилення гарнізону Готланда. Оскільки той, хто контролює Готланд – контролює більшу частину Балтики;
- йде мова про введення обов’язкової військової служби;
- йдеться про протидію гібридним загрозам: боротьба з пропагандою, кібератаками та економічним тиском є тими проблемами, які безпосередньо розглядаються в Стратегії.
- велика увага приділена міжнародній співпраці. Замість того, щоб покладатися виключно на внутрішні зусилля, Швеція бачить свою безпеку як таку, яка пов’язана в першу чергу зі стабільністю європейського регіону та міцністю його партнерства.
- шведський підхід також наголошує на комплексній політиці безпеки, яка охоплює все – від енергетичної безпеки та цілісності кордонів до загроз, пов’язаних з кліматом.
- детальна увага сконцентрована на співпраці з Фінляндією – спільні проблеми та потреби, як-от географічне положення двох країн поблизу Арктики та росії, робить дві держави зближеними у своєму партнерстві [73].

Стратегія національної безпеки забезпечила комплексну основу для розуміння, як Швеція сприймає виклики своїй безпеці, аналізує можливі загрози та реагує на них.

У березні 2018 року голова оборони Швеції Мікаель Біден чітко дав зрозуміти, що без негайного рішення про додавання в оборонний бюджет на загальну суму одного мільярда євро в період між 2018 і 2021 роками і без того обмежені можливості територіальної оборони шведської армії почнуть зменшуватися. Суми, необхідні для побудови національної оборони з достатнім порогом стримування були підраховані як такі, що вимагають більш ніж подвоєння поточного оборонного бюджету в 4,5 млрд євро до понад 11 млрд євро, головним чином через вимогу збільшити кількість військового персоналу. Готовність політиків погодитися на таке значне збільшення оборонного бюджету є сумнівною з історичної точки зору, особливо з огляду на те, що відновлення повної оборони, за оцінками, щорічно коштуватиме додаткових 400 мільйонів євро до 2025 року [44].

По суті, дії Швеції в 2017 та 2018 роках були гучною заявою про готовність до змін, але вони також підкреслили складний баланс між вимогами безпеки і бюджетними обмеженнями. Коли Швеція розглядала свою майбутню оборонну стратегію, цей баланс, безсумнівно, визначав довгострокову роль Швеції в динаміці регіональної і євроатлантичної безпеки.

В 2018 році Фінляндія та Швеція підписали Меморандум про взаєморозуміння, який розширив оборонне співробітництво на випадки мирного часу, криз і війни, що включало оперативне планування та розвиток військової взаємодії. Згідно з доповіддю з питань оборони, приклади таких ситуацій включають *“захист територіальної цілісності або здійснення колективного права на самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН”*, – зазначили у фінському відомстві. Не будучи членами-країнами НАТО, дві держави

вирішили посилити двостороннє співробітництво на тлі агресії росії [27]. У листопаді 2019 року на міністерському рівні між міністрами оборони Фінляндії та Швеції Антті Кайкконеном і Петером Хультквістом були проведені навчання за сценарієм, який передбачає конфлікт у регіоні Балтійського моря [70].

Наприкінці 2019 року міністри оборони двох країн оголосили про сфери поглибленої військової співпраці. Серед них: механізми ситуаційної обізнаності, поглиблена співпраця у сфері спостереженні; захисту територіальної цілісності; розробка законодавства, завершення роботи над угодами про підтримку приймаючої країни (HNS) та вивчення можливостей для покращення координації участі в міжнародних операціях [45].

У програмі уряду Санни Марін у грудні 2019 р. Фінляндію назвали найбезпечнішою країною у світі та заявили, що вона *«[хотіла]. такою і залишитися»*. Фінляндія також була описана як *«у військовому плані держава, що не є союзником і зберігає свою надійну обороноздатність»*. Фінляндія також продовжує *«свою широкомасштабну співпрацю з НАТО на основі її партнерства»*. Зовнішньо-безпекова політична доповідь у 2020 році не передбачала жодних нових розмежувань. Цього разу Фінляндія була визначена як держава, що не приєдналася у військовому відношенні, яка *«зберігає надійну національну обороноздатність»* [76, с. 62].

Крім того, у 2020 році в урядовому звіті Фінляндія наголосила на важливості підтримки міжнародної системи безпеки на основі принципу верховенства права, а також на ролі ООН у підтримці миру та вирішенні глобальних криз, таких як пандемії та зміна клімату [59]. *«[...]. наші пріоритети здебільшого такі ж, як і у Звіті за 2016 рік. У той же час зовнішня політика проводиться в сучасних умовах – нові пріоритети, серед яких безпека охорони здоров'я, зміна клімату та цифровізація»*, – сказав міністр закордонних справ Хаавісто. Особлива увага в звіті приділяється розвитку

співробітництва у сфері зовнішньої та безпекової політики: зазначається, що Фінляндія прагне посилити спроможність Європейського Союзу діяти, поглибити співпрацю з країнами Північної Європи, особливо Швецією та розвинути партнерство з НАТО [58].

У 2020 році Швеція затвердила закон, що дозволяє надсилати військову допомогу до Фінляндії для захисту її територіальної цілісності, що спростило процес прийняття рішень у рамках співпраці двох країн у сфері оборони. Законодавство було прийнято парламентом у вересні 2020 року і дозволило уряду надсилати військові частини до Фінляндії, щоб підтримати сусіда у запобіганні територіальним порушенням. Така підтримка може здійснюватися без дозволу парламенту, якщо Швеція не перебуває у стані війни та якщо у Фінляндії немає збройного конфлікту [70].

Окрім спільної оборони, обидві країни активно підтримували європейську безпеку через участь у миротворчих місіях ООН, а також у військових навчаннях під егідою НАТО, таких як Baltops та Trident Juncture. Вони також сприяли впровадженню загальноєвропейських програм у сфері безпеки, включаючи Постійну структуровану співпрацю (PESCO), яка дозволила європейським країнам об'єднувати оборонні зусилля та посилювати взаємодію з НАТО [79].

Отже, події 2014 року, а саме анексія Кримського півострова російською федерацією та подальша військова агресія на сході України занепокоїли уряд Фінляндії та Швеції та викликали серйозні роздуми щодо їх власної регіональної стабільності та можливості подібних провокацій у Балтійському регіоні. Активність російської федерації поблизу Стокгольма та збільшення військової авіації ще більше посилили напруженість. Ці інциденти підкреслили вразливість Швеції та Фінляндії перед новими гібридними загрозами та наголосили на необхідності сильніших механізмів захисту для стримування

потенційної агресії. Дебати про членство в НАТО набули нового імпульсу всередині обох країн, політичні погляди та громадська думка розділилися, і деякі розглядали НАТО як логічний крок до зміцнення безпеки, а інші побоювалися, що це спровокує Москву на нові агресивні дії. Зрештою, замість членства в НАТО Фінляндія та Швеція вирішили зміцнювати свою національну оборону та підвищити регіональну співпрацю. Вони зміцнювали оперативну сумісність своїх збройних сил і активно брали участь у спільних навчаннях з іншими країнами НАТО.

Таким чином, цей період став трансформаційним для двох держав, він змусив переглянути політику безпеки, яка до цього не розвивалася, період характеризувався певними цілями Фінляндії та Швеції, які полягали у зміцненні оборонної спроможності через модернізацію власних збройних сил, поглиблення співробітництва між собою, а також активній участі у підтримці безпеки на рівні ЄС.

3.2. Євроатлантична інтеграція Фінляндії та Швеції в період повномасштабного вторгнення

В квітні 2021 року вздовж кордону України російська федерація почала активно розміщувати свої війська та техніку, міжнародна спільнота пильно спостерігала та аналізувала ситуацію. Сумнівів не було – фото- та відеоматеріали про переміщення російської техніки та військ нагадували дії росії 2014 року. Не менш важливим фактом було й те, що частина цього війська брала участь у військовій агресії на Донбасі. Порівнюючи ситуацію 2021 року із 2014-2015 експерти дійшли висновку, що російська федерація планує ще дещо набагато гірше та масштабніше, ніж це відбувалося колись [43].

Пізніше, восени цього ж року військові аналітики попереджали про ризики спалаху «найсерйознішої війни в Європі з 1945 року», а також заявили, що «100 000 російських військ, скупчених біля кордону, [були]. більше, ніж просто театр», адже російська федерація в цей час стягувала свої резерви та створювала польові госпіталі. Держсекретар США Ентоні Блінкен попередив про високу можливість широкомасштабного вторгнення росії на зустрічі 57 міністрів закордонних справ Організації з безпеки та співробітництва в Європі в Стокгольмі. Міністр закордонних справ Швеції Анн Лінде поставила під сумнів його застереження, заявивши, що «розмови про війну ускладнюють ситуацію для України». Вона також сказала, що за словами розвідки Швеції ризики щодо вторгнення є низькими [66, с.90].

У грудні 2021 році глава Генштабу Швеції Мікаель Бюдєн заявив про підвищення рівня боєготовності у зв'язку із напруженням ситуації на кордоні України та росії, зазначивши, що у Швеції готові до різних сценаріїв російської агресії. Говорячи про підвищення рівня боєготовності, йдеться також про посилення розвідувальної діяльності, що охоплює моніторинг як на Балтійському морі, так і в авіасфері [36]. У той же період, прем'єр-міністр Магдалена Андерссон рішуче заявила, що країна не планує подавати заявки на членство в НАТО: «Наша свобода від військових альянсів добре служить нашій країні та сприяє стабільності та безпеці у Північній Європі. Швеція не подаватиме заявки на членство в НАТО. Швеція не буде пасивною, якщо трапиться катастрофа чи напад на іншу країну в Північному регіоні чи в ЄС...» [32].

В політиці Фінляндії у цей період почалися деякі зміни, які напряму пов'язані із стягненням московією російських військ на кордоні з Україною. На початку грудня путін виступив із промовою, в якій йшлося про «сферу інтересів» та про те, що він хоче отримати гарантії, що НАТО більше не

розширюватиметься. Тоді ж президент Фінляндії чітко дав зрозуміти, що для себе вони залишають варіант вступу відкритим. Пізніше Саулі Нііністе підтвердить, що між Фінляндією та росією не має особливих відносин, а будуються вони лише на сусідстві та довгому спільному кордоні, і Москва не повинна намагатися «заперечити [фінську]. свободу вибору» [76, с. 62].

Ключовим питанням для Гельсінкі і Стокгольма на початку 2022 року було реагування на вимоги НАТО: 6 січня президент Фінляндії та прем'єр-міністр Швеції обговорили безпекову ситуацію в Європі. Швеція не зробила жодної заяви, але офіс президента Фінляндії наголосив, що «*політика відкритих дверей НАТО є важливою і її продовження було підтверджено*» [87, с. 39].

Вже 24 лютого 2022 року російська федерація знову після подій 2014 року вторглася на територію України, розпочавши повномасштабну війну та змінивши цим кроком ситуацію на міжнародній арені.

Політичне керівництво Фінляндії одразу засудило російську агресію та розпочало шукати шляхи до зміцнення власної безпеки, адже серед фінської громадськості зросла тривога щодо можливої військової загрози зі сторони росії. Поворотним моментом стало змінення свідомості фінів, вже за декілька днів після початку повномасштабного вторгнення більша частка фінів підтримало вступ країни в НАТО. 28 лютого Фінська телерадіокомпанія оприлюднила результати опитування: вперше в історії Фінляндії 53 відсотки населення підтримало членство в НАТО. Така різка зміна поглядів змусила Гельсінкі у швидкому темпі змінювати стратегію національної безпеки та підлаштовуватися під нові реалії [19].

Російське керівництво вдалося до ядерних погроз, щоб відмовити Фінляндію (і Швецію) від спроби приєднатися до НАТО. Проте, не дивлячись

на деякі побоювання, для Фінляндії зміна напрямку в сторону НАТО стала остаточною, а російські погрози лише підтвердили думки фінського населення [76, с. 80]. Уряд російської федерації сприймав розширення НАТО як загрозу своїй національній безпеці, раніше міністр закордонних справ росії сергій лавров у січні 2022 заявляв, що москва критично ставиться до будь-якого вступу Фінляндії та Швеції в Альянс, додавши, що *«політика нейтралітету, яку проводять ці країни [Фінляндія та Швеція], є одним із найважливіших внесків у спільну європейську архітектуру та забезпечення стабільності на європейському континенті»* [55].

Щодо Швеції, то для країни це питання стало значно складнішим. Є три основні причини, чому Швеція вирішила подати заявку на вступ до НАТО: по-перше, вторгнення росії в Україну; по-друге, різкі зміни у Фінляндії; по-третє, сподівання розв'язати це питання до виборів у Швеції у вересні 2022 року, щоб членство в НАТО не стало питанням виборів. Громадська обізнаність про НАТО у Швеції досить низька, частково через політичну делікатність, через яку було важко відкрито говорити про Альянс із суспільством. Для багатьох у Швеції НАТО це, по суті, синонім Сполучених Штатів, і приєднання до НАТО означало б, що Швеція повинна розмістити у себе американські війська. Для інших ядерний аспект НАТО був головною причиною для занепокоєння, деякі вважали, що через членство Швеція зобов'язана розмістити на території ядерну зброю США. Репутація та надійність НАТО та США здебільшого були запламовані для шведського суспільства через президентство Дональда Трампа [76, с. 81-82].

Країни, які планують вступати або не вступати до НАТО розглядали цей крок з усіх сторін, так само й держави-члени Альянсу аналізували, яким чином вступ певної країни повпливає на організацію: збільшить її безпеку чи навпаки принесе більші ризики. У перші тижні військової агресії російської федерації, у

Заходу та Вашингтону викликав стурбованість той факт, що заявки Фінляндії та Швеції щодо вступу в НАТО призведе до ескалації конфлікту між росією та Заходом, а також зменшить шанси на припинення вогню в Україні, проте, коли стало зрозуміло, що війна кінчиться не скоро – ці міркування зникли [55, с. 91].

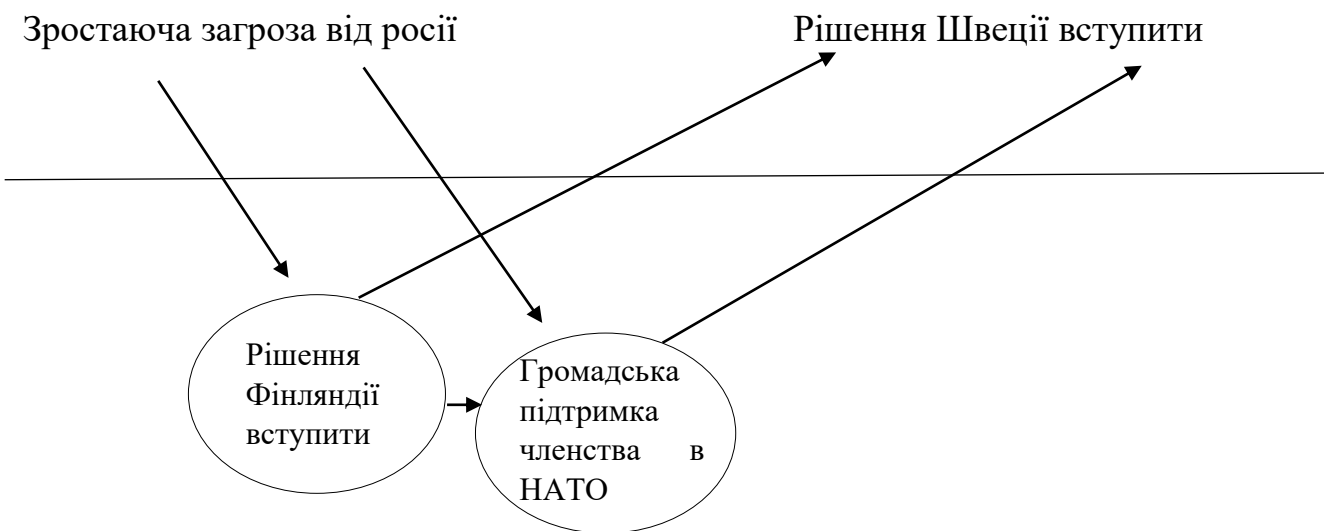
Навесні 2022 року президент Фінляндії Саулі Нііністе припустив, чи буде достатнім кроком поглибити оборонну співпрацю між Фінляндією та Швецією у відповідь на нову реальність, проте його погляди схилилися на користь вступу в НАТО після переговорів з командувачем армії. У березні президент вирушив до Вашингтона задля зустрічі з президентом Джо Байденом, метою поїздки було звернутися щодо гарантій безпеки та попросити підтримки Сполучених Штатів, якщо Фінляндія таки подасть заявку на членство. США зайняли обережну позицію щодо цього питання, але очевидно, що це було пов'язано із внутрішньополітичною ситуацією країни. Проте, за оцінкою Нііністе, Фінляндії та Швеції була обіцяна достатня підтримка, хоча офіційні гарантії безпеки не були обіцяні [63].

11 травня 2022 року прем'єр-міністр Великобританії Борис Джонсон здійснив візит до Швеції та Фінляндії та підписав декларацію про взаємну оборону з обома країнами. Це був перший випадок, коли зовнішня держава офіційно взяла на себе зобов'язання забезпечити безпеку під час можливого процесу подання заявки на вступ до НАТО. Тоді ж на прес-конференції президента Фінляндії Нііністе запитали про те, яка реакція президента росії путіна на можливе членство Фінляндії в НАТО [41, с. 182-183]. Президент Нііністе відповів, що раніше російська федерація розглядала неприєднання Фінляндії та Швеції до військових альянсів як стабілізуючий чинник у Балтійському регіоні, але до кінця 2021 року позиція москви змінилася і вона оголосила, що країнам необхідно заборонити вступ до НАТО. В заяві росії було чітко зазначено, що *«ми [Фінляндія] не маємо права на самовизначення в цьому*

питанні, і це стало масштабною зміною, що спонукало до перегляду нашої ситуації з безпекою». Звертаючись до міжнародних ЗМІ, Саулі Ніністе завершив: «Ви запитуєте про реакцію Путіна на можливу заявку Фінляндії на членство в НАТО. Моя відповідь: ви [Путін] спричинили це» [41, с. 182-183].

В травні 2022 року 76% громадянів Фінляндії позитивно висловились про вступ до Альянсу, проти було лише 12% опитуваних. Сумніви у керівництва Фінляндії повністю зникли через такий рекордний показник: потрібно вступати, а де Фінляндія – там і Швеція.

Швеція вирішила для себе, що є надто вразливою у даній позиції, будучи єдиною країною Північної Європи та Балтії, яка залишиться поза Альянсом. Водночас, країна неодноразово заявляла про один принциповий момент: Швеція проти розміщення на її території ядерної зброї та військових баз, уряд наголосив, що працює над тим, аби дійти згоди у цьому питанні.

Взаємозв'язок рішень Фінляндії та Швеції про членство в НАТО

Тому 17 травня дві країни одночасно подали заявки на членство в НАТО. 18 травня 2022 року, посол Фінляндії в Організації Північноатлантичного договору пан Клаус Корхонен і посол Швеції в НАТО пан Аксель Вернгофф

передали офіційні листи-прохання Фінляндії та Швеції в Альянс, у відповідь отримавши позитивну відповідь. Такий спільний крок продемонстрував, що Фінляндія та Швеція часто приймають важливі зовнішньополітичні рішення в тісній співпраці, як приєднання до ЄС у 1995 році, а зараз – рішення набутися членства в НАТО [14].

7 червня 2022 року дві країни підписали Меморандум про підтримку приймаючої країни (MoU). Меморандум 2022 року базується на попередніх рамках співпраці, таких як угоди Партнерство заради миру (PfP) і Партнерство з розширеними можливостями (EOP), які стали важливими пунктами для Швеції та Фінляндії у їх шляху до стандартів НАТО [51].

Як відомо, для схвалення заявки на членство будь-якої держави потрібно, аби усі 30 членів Альянсу дійшли до одностайного позитивного рішення. Проте, президент Туреччини Реджеп Ердоган заявив, що він проти приєднання двох держав до організації, і такому рішення передують ряд причин.

За словами Ердогана, його позиція пов'язана із тим, що Стокгольм і, меншою мірою, Гельсінкі підтримали заборонену «Робітничу партію Курдистану» (РПК). Загалом, Туреччина вже давно звинувачує країни Північної Європи, здебільшого Швецію, яка має велику турецьку емігрантську спільноту, у наданні прихистка для курдських груп, особливо їх число значно зросло за останні десятиліття, а також прихильників Фетхуллага Гюлена, який, за словами Анкари, звинувачується у спробі невдалого військового перевороту в 2016 році [22].

Як наслідок, 28 червня 2022 року в Мадриді був узгоджений Тристоронній меморандум лідерами Туреччини, Фінляндії та Швеції. Меморандум укладений у відповідь занепокоєння Туреччини щодо безпеки, та фактично відкрив шлях для вступу до Альянсу двох країн. Меморандум також

заснував Постійний спільний механізм для забезпечення успішної реалізації угоди: цей механізм слугуватиме структурованою платформою для постійного діалогу – це дозволяє країнам переглядати та контролювати виконання зобов'язань, які прописані в угоді. Спеціальна структура допомагає вирішити проблеми, коли вони виникають, вносити необхідні корективи та зміни для забезпечення постійного прогресу між відносинами трьох сторін [85].

Основні пункти, які визначає Угода:

- Фінляндія та Швеція засуджують тероризм та зобов'язані підтримувати безпеку Туреччини, та визнає небезпеку групи RKK та її відгалужень – YPG/PYD, FETO.
- країни повинні розглянути запити про екстрадицію підозрюваних у тероризмі на основі Європейської конвенції про екстрадицію;
- дві країни мають скасувати ембарго на поставку зброї Туреччині; [81].

Вимога НАТО, щоб усі 30 членів одностайно схвалили заявку Швеції та Фінляндії на членство, дала Туреччині небажаний вплив на весь процес захисту Європи від агресивного російського впливу. Можливо, ця ситуація повинна дати НАТО підстави для роздумів про майбутнє членство та політику виключення. Пункт 8 їхньої угоди з 10 пунктів здавався найбільш делікатним, оскільки він містив зобов'язання Швеції та Фінляндії *«швидко та ретельно розглянути запити Туреччини, які очікують на депортацію або екстрадицію підозрюваних у тероризмі»*. Директор з комунікацій Туреччини Фахреттін Алтун, підкреслив, що зустріч Реджепа Таїпа Ердогана, Єнса Столтенберга та лідерів Фінляндії та Швеції *«досягнула конкретного результату щодо [нашої] стурбованості з приводу тероризму»* [61].

Фінляндію і Швецію запросили до Альянсу на Мадридському саміті 29 червня 2022 року. Вже 4 липня в Брюсселі закінчились переговори про вступ. Дві країни заявили про готовність виконувати свої зобов'язання перед НАТО та поглибити співпрацю:

«Переговори велися між офіційними особами НАТО і представниками Фінляндії й Швеції. Фінську делегацію очолювали міністр закордонних справ Пекка Хаавісто і міністр оборони Антті Кайкконен, шведську – міністр закордонних справ Анн Лінде [...]. за головуванням помічника генерального секретаря НАТО Беттіни Каденбах», – заявили у НАТО [23].

З цього моменту почалася активна підготовка країн до переосмислення свого внеску в організацію. Для Фінляндії надважливим є зміцнення оборони НАТО на східному фланзі та в регіоні Балтійського моря, а також прагнення зробити свій внесок на південному фланзі. Фінляндія повинна прагнути до безперервної інтеграції в наступний цикл Процесу оборонного планування НАТО і бути готовою до інших зобов'язань і обіцянок НАТО [48]. Для Швеції важливим є збільшення співпраці у сфері повітряної та морської оборони, прибережний доступ Швеції до Балтики пов'язує її з критичними морськими шляхами, які є значущими для оборони регіону та життєво важливими для пересування військ.

Президент Туреччини Реджеп Тайіп Ердоган заявив про свою підтримку ратифікувати договір Фінляндії під час візиту до Анкари президента Саулі Нііністе. 30 березня 2023 року парламент Туреччини проголосував за ратифікацію вступу Фінляндії до НАТО, що стало кінцевою точкою для Фінляндії у її шляху до вступу [57]. 4 квітня 2023 року, після майже 30 років співпраці із НАТО, Фінляндія вступила в Альянс, закінчивши довгу епоху нейтралітету. Генеральний секретар НАТО на офіційній церемонії зазначив, що *«Фінляндія безпечніша, а НАТО сильніша з Фінляндією як союзником. Ваші сили*

значні та боєздатні, [...] протягом багатьох років війська з Фінляндії та країн НАТО працювали пліч-о-пліч як партнери» [52].

Після оголошення Фінляндії новим членом НАТО, МЗС росії у заяві наголосило, що вступ країни до організації означає те, що країна *«остаточно відмовилася від своєї самоідентичності та будь-якої самостійності»*, а також заявила про те, що *«змушена вжити заходів, [...] з метою усунення загроз національній безпеці» [4].*

Вступ країни до організації має ряд переваг як для НАТО, так і для цілого регіону Північної Європи. Тепер, Альянс матиме під контролем більшу частину узбережжя Балтійського моря, разом із Фінською затокою, що фактично означає перетворення Балтійського моря на внутрішні води НАТО. Розширення Альянсу на північ додатково ускладнює можливість агресивних дій з боку інших держав, оскільки створюється більш потужний захисний щит на східному фланзі Європи. По-друге, основна база балтійського флоту російської федерації у Кронштадті буде затиснутою між Естонією та Фінляндією, тепер завдяки Фінляндії НАТО стане ближчим до Кольського півострова, де розташовані бази атомних субмарин та північний флот росії. По-третє, російсько-фінський кордон перетвориться на найдовший кордон між росією та Альянсом, він збільшиться з 1215 до 2600 км. Щодо країн Балтії, то питання їх безпеки завжди турбувало Альянс: тепер вони стануть більш захищеними. У разі нападу росії, НАТО зможе перекрити Фінську затоку та заблокувати Балтійський флот російської федерації, а також надавати балтійським країнам підтримку з моря [26].

Якщо з цілями НАТО все очевидно, то які ж плюси може виділити для себе 31-й член Альянсу? Як член НАТО, країна отримує ряд геостратегічних переваг, їх розуміння дозволить Фінляндії ефективно орієнтуватися в своєму новому положенні (Додаток 3).

Існує ряд загроз, з якими може стикнутися Фінляндія, тому необхідно враховувати як безпосередні, так і довгострокові проблеми, які впливають з її унікального становища на мапі світу та історичного досвіду, особливо в міру того, як країна адаптується до своєї нової ролі в НАТО. Отже, з якими конкретними загрозами може зіткнутися Фінляндія, і яким чином їй найкраще підготуватися до протидії їм?

По-перше, може посилитися політичний та економічний тиск з боку російської федерації, адже питання членства Фінляндії в НАТО надзвичайно важливе для Москви. Російська федерація часто використовує різноманітні маніпулятивні заходи, наприклад, енергетичний шантаж, економічний та інші форми дипломатичного тиску на своїх сусідів. Другий момент – Фінляндія може стати ціллю для кібератак зі сторони росії та її країн-прибічників, які будуть спрямовані на дестабілізацію інформаційної критичної інфраструктури. Фінляндія повинна покращувати та інвестувати більше ресурсів у сектор кібербезпеки. Ще одна загроза, яка постає перед країною – дезінформація та поширення шкідливих наративів, які походять з Кремля. І, нарешті, найкритичніша загроза, яку може спіткати Фінляндію, це провокації та військові маневри на східному кордоні, тому необхідно посилювати прикордонні райони.

До прикладу, у грудні 2023 року Володимир Путін погрожував Фінляндії через її вступ до НАТО. Він стверджував, що російська федерація направить до фінського кордону війська. *«Проблеми не було, тепер будуть. Ми створюватимемо Ленінградський військовий округ і концентруватимемо там певні військові підрозділи»* - заявив Путін. При цьому він додав, що конфлікту з НАТО російська федерація не хоче, натомість Альянс сам створив умови, за яких прагне «стратегічної поразки» Москви [34].

Російська федерація вже здійснила низку кроків у відповідь на вступ Фінляндії до НАТО, після вторгнення російської федерації в Україну

російський газ майже перестав надходити в країну, "Газпром" сам перервав постачання. Формально, це пояснювалося технічними причинами, але збіглося з поданням заявки Гельсінкі на членство в Альянсі. Російська федерація вже заявляла, що в середньостроковій перспективі посилюватиме свої війська на кордоні з Фінляндією, натомість Фінляндія притримується доктрини, згідно з якою головний пріоритет - захист східного кордону [9]. Москва також посилила ворожу кіберактивність проти Фінляндії: було здійснено масштабні кібератаки, які координувалися проросійськими хакерськими групами. Були зафіксовані численні акти саботажу та кібератаки, причому правоохоронці в Фінляндії заявили, що російська федерація спрямовує шкідливі зусилля не лише проти їхньої країни, а й проти цілої низки європейських держав [28].

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що виклики, які стоять перед Фінляндією вимагають ретельного розгляду та балансу, членство в НАТО забезпечує безпеку, але воно також означає, що Фінляндія повинна бути активною, зацікавленою у співпраці та гнучкою у своїй оборонній стратегії.

Тим часом, шлях Швеції до НАТО був ускладнений через певні причини. Після того, як країна подала заявку в 2022 році – більшість членів Альянсу ратифікували її, що також свідчить про сильну підтримку Швеції. Проте проблеми виникли з двома країнами – Туреччиною та Угорщиною: кожна з країн мала свої мотиви та інтереси. Якщо для Туреччини основний фактор затримки – це занепокоєння щодо курдських груп, зокрема РПК, то позиція Угорщини впливає з іншого кола проблем.

В угорському уряді назвали декілька причини, з якої Угорщина відмовляється ратифікувати договір: вважають, що Швеції не вистачає «поваги» до Угорщини, а також існує «вороже ставлення». Речник угорського уряду Золтан Ковач заявив, що Швеція постійно «підриває відносини» з Угорщиною. *«Існує задеклароване і відкрите вороже ставлення, яке тривало роками, ще до*

нинішніх подій», — пише речник угорського уряду. Політичний директор офісу прем'єра Балаш Орбан раніше звинувачував Швецію в тому, що Швеція неодноразово намагалася «вдарити» по Угорщині через дипломатичні канали [35].

Ми можемо припустити, що поведінка Угорщини відображає ширшу політичну динаміку в ЄС. Угорщина, яка часто йде в розріз з основною політикою ЄС у таких питаннях, як верховенство права і свобода преси, може використовувати вступ Швеції як важіль впливу. І хоча формально причини затримки ратифікації можуть виглядати як технічні або бюрократичні, насправді вони часто мають глибші політичні корені: до прикладу, уряд Віктора Орбана може використовувати цей момент для зміцнення власної позиції в переговорах з Брюсселем. Угорщина вже давно перебуває під тиском через звинувачення у відході від демократичних стандартів, тому для неї кожна можливість заявити про власні інтереси є надзвичайно цінною. Інші ж країни-члени НАТО можуть сприймати таку поведінку як спробу маніпуляції, що підриває єдність Альянсу. Така динаміка показує, наскільки взаємопов'язані міжнародні відносини і як на рішення всередині одного альянсу впливають конфлікти всередині іншого.

Уряд прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана зіткнувся з тиском з боку союзників по НАТО, вони вимагали від нього якнайшвидше схвалити вступ Швеції до Альянсу, але навіть після рішення парламенту остаточне набуття Швецією членства у НАТО штучно гальмувалося через те, що Угорщина не надсилала до Вашингтона документ про ратифікацію, пояснюючи це виборами президента в країні. Тоді Угорщина залишилася єдиним членом Альянсу, який не схвалював членство Швеції, хоча в Будапешті не раз запевняли, що будуть готові ратифікувати його, як тільки це зробить Туреччина. Анкара ж змінила своє рішення після згоди представників ЄС на поновлення

переговорів про вступ Туреччини до Європейського Союзу та послаблення американських санкцій на продаж військових технологій. Зокрема, однією з ключових угод було погодження продажу Туреччині американських винищувачів F-16 [33].

Вже 11 березня 2024 року Швеція також офіційно приєдналась до НАТО: у штаб-квартирі Альянсу в Брюсселі підняли прапор на честь нового 32-го члена організації. Єнс Столтенберг під час урочистого заходу зазначив, що *«членство Швеції робить НАТО сильнішим, усіх нас [держав-членів]. більш захищеними»* [74].

До чого призведе членство Швеції у НАТО? Варто проаналізувати детально по пунктам (Додаток 4), виділивши переваги та недоліки цього кроку для самої держави.

Ми можемо зробити короткий висновок, що перелічені переваги та недоліки вступу в НАТО принесуть Королівству Швеція ряд значних плюсів, оскільки вирішальна Стаття 5 посилює обороноздатність країни та забезпечить сильніше стримування потенційних загроз з боку росії. Проте, з іншої сторони перебування в організації накладає на державу ряд зобов'язань, як-от наприклад збільшення оборонного бюджету; деякі недоліки вступу можуть призвести до невдоволення всередині країни, яка історично “звикла” до незалежності від військових блоків. Незважаючи на те, що Альянс забезпечує безпеку і надає ряд плюсів, він змушує Швецію переглянути свою ідентичність та традиції.

Які ж плюси для НАТО та Європи принесе членство Швеції? Швеція простягається на 1600 кілометрів з півночі на південь і має чималу берегову лінію. Країна стане осередком військової діяльності в північній частині Європи, який з'єднає Швецію з іншими скандинавськими країнами Данією, Фінляндією,

Ісландією та Норвегією – вперше в сучасній історії всі в одному військовому союзі [1].

Надважливий шведський острів Готланд (Додаток 5) відіграє значущу роль у захисті частини Балтійського моря та балтійських країн, розміщення на острові військової бази, сучасних системи ППО та сил швидкого реагування дасть можливість контролювати значну частину повітряного і морського простору Балтійського моря. Контроль над Балтійським морем стане вирішальною необхідністю для НАТО та важливим завданням для ВМС і ВПС Швеції. Значущим це є і для Фінляндії, оскільки 95% її поставок транспортується Балтійськими морськими шляхами [95].

Тепер, за нових умов вступ двох країн кардинально змінює усю безпеку в регіоні Північної Європи: російська федерація стрімко втрачає Балтику, оскільки Альянс матиме можливість не просто обмежувати присутність російської федерації на Балтиці, а блокувати її. Головний штаб російського військово-морського флоту знаходиться в Санкт-Петербурзі, а основна військово-морська база розташована в Кронштадті, обидва розташовані вздовж берегів Фінської затоки. У разі гіпотетичної ескалації або агресії з боку росії сили НАТО будуть мати хороші можливості для забезпечення безпеки в Фінській затоці; цей сценарій поширюється й на найзахіднішу російську провінцію – Калінінград. Калінінград є центром російських операцій на Балтійському морі, де знаходиться штаб Балтійського флоту і важлива військово-морська база в Балтійську. Але існує географічна проблема для росії, притаманна регіону: він оточений країнами-членами НАТО – Польщею і Литвою – і повністю ізольований від материкової росії. Ця ізоляція є не лише географічною, але й стратегічною проблемою для російської федерації, оскільки таке відокремлення посилює її вразливість. У разі протистояння ізоляція регіону може перешкодити посиленню та поповненню дислокованих там російських

сил. Крім того, здатність НАТО обмежити доступ військово-морських сил у Балтійському морі може фактично нейтралізувати роль Калінінграда як передового форпосту, обмежуючи вплив росії в регіоні. Тому, Фінляндія та Швеція стають для НАТО цінними активами, які дозволять забезпечити максимальний захист та оборону Балтійського моря від потенційної загрози з боку російської федерації [10].

Якщо російська федерація зважиться на прямий напад на країни Балтії, вона, ймовірно, розглядатиме чотири основні стратегічні варіанти. Перший варіант-вторгнення в Естонію з Псковської області; другий-вторгнення в Литву з Калінінграда. Третій варіант-рух російських військ з Білорусі до Калінінграда з метою пробити Сувальський коридор (вузький сухопутний маршрут вздовж польсько-литовського кордону); російська федерація може розглянути можливість нападу на південь Фінляндії, щоб загрожувати як безпеці Фінляндії, так і навколишнім водам. В будь-якому з цих сценаріях важлива військово-морська підтримка, особливо необхідність контролювати маршрут Балтійським морем для забезпечення ліній постачання і маневреності військ. Саме тут шведський острів Готланд стає критичним фактором. Стратегічне розташування Готланду робить його базою протиповітряної і протиракетної оборони для ефективного моніторингу і контролю руху в Балтійському морі. Наразі Готланд відіграє ключову роль у оборонній позиції Швеції, захищаючи великі шведські міські центри, такі як Стокгольм. Швеція також відіграватиме ключову роль у наземному забезпеченні Фінляндії у разі військового конфлікту [10].

Таким чином, у разі конфлікту острів Готланд стане не лише оборонним центром Швеції, але й важливим активом для всіх балтійських союзників, які прагнуть зберегти контроль над Балтійським морем. Цей невеликий острів виняткової стратегічної цінності ілюструє, як географія може формувати військову стратегію, а отже, і безпеку всього Північного регіону.

У контексті російсько-української війни важливо проаналізувати істотний внесок Фінляндії та Швеції у допомогу Україні в її протистоянні російській агресії. Ще від початку повномасштабного вторгнення Фінляндія та Швеція засудили російську агресію та скооперувалися у бажанні надати допомогу.

Фінляндія розпочала постачання військової допомоги Україні з перших місяців війни. Перший великий пакет військової допомоги був затверджений 28 лютого 2022 року, всього через чотири дні після початку вторгнення; протягом 2022 року було оголошено про нові значні пакети допомоги, що включали бронетехніку для ЗСУ. 20 січня 2023 року Фінляндія затвердила найбільший на той момент пакет допомоги на 400 мільйонів євро, який включав протиповітряну оборону та іншу критично важливу техніку; у червні 2023 року Фінляндія виділила ще один пакет, спрямований на зміцнення ППО; станом на середину 2023 року загальна сума фінської військової допомоги перевищила 1,2 мільярда євро. Фінляндія також розпочала підготовку українських військових у рамках місії ЄС EUMAM Ukraine в грудні 2022 року, яка продовжується дотепер [53].

Фінансова та гуманітарна допомога від Фінляндії також значна. У липні 2022 року Фінляндія виділила 70 мільйонів євро на гуманітарну допомогу, включаючи фінансування для відновлення інфраструктури та енергетичного сектору. На початку 2023 року фінська влада оголосила про додаткові 30 мільйонів євро для покриття гуманітарних потреб, зокрема надання обладнання, необхідного для відновлення енергетичних об'єктів в Україні [90].

Швеція також активно підтримувала Україну з перших днів війни. Перший пакет військової допомоги Швеція затвердила 27 лютого 2022 року і включав протитанкові системи NLAW; у травні 2022 року Швеція оголосила про новий пакет, що включав додаткову зброю та військове обладнання; згодом, Швеція розширила допомогу, надавши снаряди до артилерії та додаткові

протитанкові системи; вже у листопаді Швеція виділила найбільший на той момент пакет військової допомоги, до якого увійшли артилерійські установки Archer, боєприпаси та зенітні установки RBS 70. У лютому 2023 року уряд Швеції ухвалив рішення про ще один пакет, що включав бронетехніку та додаткові боєприпаси. На той момент загальна військова підтримка від Швеції перевищила 2 мільярди євро [91]. [75].

Що стосується фінансової підтримки, то Швеція виділила 520 мільйонів євро для стабілізації економіки України. Основні транші були виділені в серпні 2022 року (100 мільйонів євро на гуманітарну допомогу) та в січні 2023 року, коли було направлено додаткові 420 мільйонів євро для підтримки критичної інфраструктури та відбудови пошкоджених об'єктів [88].

На політичному рівні обидві країни з моменту вторгнення підтримали всі санкційні пакети ЄС проти росії, включаючи фінансові та торгові обмеження, починаючи з березня 2022 року і продовжуючи по сьогоднішній день. Вони активно підтримували Україну на міжнародних майданчиках, таких як ООН, ОБСЄ та ЄС, працюючи над посиленням санкцій і захистом прав України на міжнародній арені.

Фінляндія та Швеція ставляться до євроатлантичної інтеграції України здебільшого позитивно. Зовнішня політика Фінляндії підтримує розширення НАТО та Україну на її шляху, особливо після свого вступу в 2023 році. Фінляндія вважає членство України в НАТО важливим кроком для стабільності в регіоні, хоча виступає за зважений підхід, враховуючи необхідність реформ у військовій і правовій сферах України [15]. Крім того, підтримка України з боку Фінляндії в рамках НАТО спрямована на зміцнення відносин із країнами Балтії та Центрально-Східної Європи, які теж активно підтримують інтеграційні прагнення України.

Швеція демонструє стабільну підтримку інтеграції України до НАТО, особливо після російської агресії, яка радикально змінила її підхід до безпеки. Для Швеції важливо забезпечити стабільність і безпеку в Балтійському регіоні, і Україна в цьому контексті сприймається як ключовий партнер. При цьому Швеція також акцентує увагу на важливості реформ в Україні, які мають забезпечити її відповідність стандартам Альянсу, та, щонайважливіше, високо оцінює бойовий досвід українських військових. Політична і військова взаємосумісність, яку активно впроваджує Україна, є важливим елементом у її інтеграції з НАТО, що відповідає підходам Швеції до співпраці в оборонній сфері. Політично Швеція захищає інтереси України на міжнародних форумах як майбутнього члена Альянсу, вважаючи це важливим для безпеки Європи в цілому [16]. [12]. Міністр оборони Швеції Пол Йонсон під час пресконференції у Брюсселі заявив, що Швеція підтримує план перемоги України та її майбутнє членство в НАТО, проте наразі вступ країни до Альянсу не на часі, адже держава перебуває у стані війни. *«Україна на незворотному шляху до повноправного членства в НАТО, що дуже важливо. Нам є чому повчитися в Україні, коли йдеться про оборонні інновації»* - наголосив Йонсон. Він також додав, що Швеція готова поділитися з Україною досвідом співпраці з НАТО як з партнером [3].

В самому ж НАТО стверджують, що Україна не була ніколи настільки близькою до членства в НАТО як зараз. До прикладу, на Вільнюському саміті в липні 2023 року було вирішено усунути вимогу щодо проміжного етапу на шляху до НАТО у вигляді Плану дій щодо членства (ПДЧ). Тобто, тепер Україні йде до НАТО за фінським і шведським прикладом – без ПДЧ. Позиція НАТО зводиться до того, що членство України в Альянсі можливе лише після завершення війни і *«коли будуть умови і згода всіх союзників в НАТО»* [29].

Отже, хоча й схвалення членства обох країн було заблоковано спочатку Туреччиною, а згодом і Угорщиною, у квітні 2023 року Фінляндія стала 31-м членом НАТО, а в березні 2024 року – Швеція – 32-м членом НАТО, що стало початком їхнього тісного співробітництва з НАТО. За відносно невеликий період членства країн в НАТО були проведені перші спільні навчання країн як офіційних членів – Nordic Response-2024. Також НАТО планує розмістити військові бази в Фінляндії, як гарантію національній безпеці країни та всього регіону.

Висновки до розділу 3

Отже, в третьому розділі наведена еволюція співпраці Швеції та Фінляндії з НАТО з 2014 року до отримання офіційного членства в 2023 та 2024 роках.

По-перше, після російської анексії Криму в 2014 році нейтральні Швеція та Фінляндія зіткнулися з непередбачуваною та агресивною політикою російської федерації. Для двох країн порушення суверенітету України підкреслило, що невеликі держав вразливі перед таким великим сусідом. Фінляндія, маючи довгий кордон з росією, визнала, що нейтралітет більше не може гарантувати безпеку.

По-друге, незважаючи на все більш зростаючу загрозу та стурбованість урядів країн, обидві країни вагалися щодо членства в НАТО, насамперед через побоювання спровокувати Москву. Громадськість Швеції та Фінляндії також зазначила небажання приєднуватися до військового альянсу. Думка суспільства відіграла ключову роль у формуванні підходу урядів двох країн до членства в НАТО, ідея приєднання до Альянсу на той час була нерозповсюдженою. Традиція нейтралітету, яка історично захищала обидві нації під час минулих конфліктів зайняла глибоке місце в ідентичності двох країн. Дискусії навколо

безпеки активізувалися, підтримувалися питання про збільшення витрати на оборону та тіснішої співпраці з НАТО, проте ідея повного членства вважалася надто серйозним кроком.

По-третє, Швеція та Фінляндія обрали для себе поступові кроки, як поглиблене співробітництво з НАТО через програму Партнерство з розширеними можливостями, активізувалася регіональна співпраця, посилювалися спільні військові навчання між Швецією та Фінляндією та між двома країнами і регіональними союзниками, запроваджувалися нові стратегії у сфері безпеки.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року спонукало Швецію та Фінляндію перейти зі статусу учасників програм НАТО до членства в ньому.

Для Швеції та Фінляндії остаточно стало зрозуміло, що нейтралітет – це ілюзія безпеки, коли є спільний кордон з росією. Широкий масштаб конфлікту та його наслідки для усього європейського континенту змусив Фінляндію та Швецію переглянути свою думку щодо вступу в НАТО. Велику роль зіграла громадська думка, суспільство двох держав традиційно скептично ставилося до членства в Альянсі, проте думки різко змінилися майже в одну ніч. У Фінляндії завжди існував страх перед російською агресією, відносини із росією вважалися історичною проблемою, проте навіть незважаючи на це, підтримка вступу до НАТО у країні зросла до безпрецедентного рівня. У Швеції суспільство так само підтримало цю ідею та визнало, що нейтралітет не може захистити країну перед такою глобальною загрозою.

Шлях до безпосереднього вступу був ускладнений для двох країн, Туреччина та Угорщина відклали ратифікацію договору, посилюючись на політичні міркування та внутрішні інтереси. Зокрема, Туреччина мала претензії, пов'язані із позицією Швеції щодо курдських груп. Тим не менш, Фінляндія та

Швеція продемонстрували рішучість та бажання бути членом НАТО, що насамперед ґрунтується на громадській підтримці.

Отже, порівнюючи події 2014 та 2022 року, слід відміти, що реакція Фінляндії та Швеції на анексію Кримського півострова сприяла поглибленню співпраці з НАТО, проте заяви щодо членства в Альянсі не розглядалось. Абсолютно іншою була реакції на повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року, результатом якої стала подача заяви на членство в НАТО від обох країн. Ініціатором виступила Фінляндія, чия громадська думка зіграла ключову роль. Фінляндія не хотіла повернутися у події радянсько-фінської війни, і тим самим підштовхнула уряд Швеції до активних дій, адже дві країни історично приймали ключові рішення разом.

ВИСНОВКИ

При написанні магістерської кваліфікаційної роботи були детально дослідженні особливості євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії і еволюція їхньої співпраці з НАТО. Виходячи із поставлених завдань, ми дійшли до ряду висновків.

1. В першому розділі роботи була детально розглянута методологія дослідження та проведений аналіз джерельної бази. Обрані методи дослідження забезпечили необхідний інструментарій для з'ясування всіх факторів, які вплинули на євроатлантичну інтеграцію Фінляндії та Швеції і дозволили нам структуровано та комплексно дослідити тему. Крім того, ми детально розглянули роботи дослідників та науковців, які стосувалися досліджуваної теми, проаналізували важливість ЗМІ та українських і іноземних новинних порталів, розглянули угоди та звіти про співробітництво Швеції та Фінляндії з НАТО і можемо дійти висновку, що розглянуті наукові праці є обширними та значущими. Вони розкривають динаміку складного процесу інтеграції двох держав з усіх сторін, більшість робіт забезпечили ту основу, завдяки якій наше дослідження стало наповненим.

2. При аналізі співробітництва країн з НАТО в біполярний період, ми дійшли висновків, що статус обох країн був нейтральним, він мав на меті забезпечити мир в Північному регіоні Європи та недопустити ескалацію між СРСР та США. Ми відмітили, що саме через свої переконання країни не були членами ні НАТО ні Варшавського договору та визначили для себе нейтральний позаблоковий статус. Країни дотримувались свого нейтралітету через небажання стати центром конфлікту, саме тому стан відносин Швеція та Фінляндії з НАТО в період Холодної війни слід вважати цілковито пасивним та направленим на розбудову власної оборони. Фінляндія, зокрема, після Другої

світової війни дотримувалася політики, відомої як "фінляндизація", що передбачала обмеження у зовнішній політиці для уникнення конфронтації з СРСР. Домовленість із урядом СРСР не вступати до західних альянсів фактично дозволила Фінляндії зберегти свій суверенітет, але її становище на міжнародній арені було обмеженим. Радянський вплив продовжував формувати політику Фінляндії протягом десятиліть, до кінця холодної війни. Швеція у свою чергу була більш незалежною, а її нейтралітет відрізнявся від фінського, оскільки країна таємно співпрацювала з НАТО. Таким чином, для Швеції відсутність офіційних зобов'язань перед Альянсом допомогла зберегти безпеку та незалежну позицію.

Особливу увагу було приділено розгляду поняття нейтралітету, оскільки ця концепція відігравала ключову роль у формуванні зовнішньої політики Швеції та Фінляндії впродовж більшої частини XX століття. Нейтралітет розглядався не лише як інструмент уникнення конфлікту між блоками, а й як механізм забезпечення стабільності в Північній Європі. Тому, позиція "позаблоковості" обох країн не була ізольованим явищем, а тісно пов'язана з напруженістю між НАТО та Варшавським договором.

Цей період ілюструє надзвичайну адаптивність Фінляндії та Швеції. Їм вдалося зберегти суверенітет, збільшити обороноздатність і підтримувати відносини як із західним, так і східним блоками.

3. Причиною зміни відносин з НАТО між Фінляндією та Швецією слід вважати розпад СРСР. Дана подія стала тим каталізатором для двох держав, який дозволив без страху та перешкод відкрито співпрацювати з Альянсом, спочатку на базовому рівні, а пізніше – поступово поглиблюючи співробітництво. В 1990-х роках, на відміну від країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), які одразу почали інтеграцію до НАТО після розпаду Варшавського договору, Швеція та Фінляндія не поспішали долучатися до

Альянсу. Основна причина криється у їхніх історичних традиціях нейтралітету, які на той час залишалися ключовим елементом національної ідентичності. Обережність і страх Фінляндії, викликані досвідом подій Другої світової та радянсько-фінської війн, призвело до того, що Фінляндія боялася спровокувати Москву навіть після розпаду СРСР в 1990-х роках. Швеція, зі свого боку, тривалий час залишалася послідовним прихильником позаблокової політики, яка дозволяла їй позиціонувати себе як посередника у міжнародних конфліктах. Для шведського суспільства вступ до НАТО міг здатися відмовою від цієї традиційної ролі. Крім того, у 1990-х роках безпекове середовище в Європі здавалося менш загрозливим, що знижувало потребу в радикальних змінах зовнішньополітичного курсу. Окрім історичних і політичних причин, слід зазначити також економічний аспект. Після закінчення Холодної війни значна частина ресурсів обох країн була зосереджена на інтеграції до Європейського Союзу, що в той період вважалося більш актуальним і перспективним напрямком співпраці. Тому, Фінляндія та Швеція спочатку співпрацювали з НАТО в статусі спостерігача, а пізніше стали членами ініціативи ПЗМ, яка включала участь у миротворчих військових місіях НАТО та під егідою ООН.

Доцільно порівняти досвід Швеції та Фінляндії з досвідом України. Україна була однією з перших країн, яка почала активно співпрацювати з НАТО, поглибивши зв'язки з Альянсом навіть без повного членства, приєднавшись до ПЗМ в 1994 році. Фінляндія та Швеція брали приклад та надихалися проактивною позицією України: зберігаючи свій позаблоковий статус, вони поглибили співпрацю з НАТО протягом того ж періоду. На відміну від України, чиє геополітичне становище вимагало більш термінового підходу через прямі загрози, Фінляндія та Швеція прийняли обережну, але послідовну стратегію. По суті, Україна не лише показала приклад амбіційності та здатності до адаптації, але й опосередковано сформувала стратегії співпраці інших країн.

Ця динаміка підкреслює, як менші країни або країни, що не входять до НАТО, можуть впливати на стратегії одна одної у вирішенні складних проблем безпеки. Бажання України співпрацювати з НАТО підкреслило цінність інтеграції як шляху до зміцнення оборони та стримування агресії. Фінляндія та Швеція, визнаючи практичні переваги такої моделі, в рамках цього періоду адаптували її до свого регіонального контексту, розробляючи свій унікальний підхід до співпраці, але зберігаючи свою незалежність у питаннях безпеки.

Наступним ступенем у відносинах Швеції та Фінляндії з НАТО стало вторгнення росії в Грузію в 2008 році: саме цей конфлікт надіслав сильний сигнал Швеції та Фінляндії, що потрібно терміново й докорінно змінювати погляди та стратегії щодо національної безпеки. У відповідь країни Північної Європи заснували NORDEFCO – Північне оборонне співробітництво – як основу для зміцнення взаємної безпеки. Активна участь у миротворчих місіях дозволила їм модернізувати свої збройні сили, посилити оперативну сумісність і зробити внесок у європейську безпеку. Отже, даний період заклав основу для майбутньої євроатлантичної інтеграції Швеції та Фінляндії і дозволив їм ефективно співпрацювати з НАТО, інтегруватися в структуру Альянсу без повного членства.

4. Анексія Криму та агресія російської федерації стали тими подіями, які призвели до зближення Швеції та Фінляндії з Альянсом, особливо в питаннях посилення національної безпеки та участі у програмі Партнерства з розширеними можливостями. Уряди країн разом з НАТО та NORDEFCO підписали низку угод і стратегічних ініціатив, які були спрямовані на забезпечення миру в регіоні Північної Європи. Проте, незважаючи на занепокоєння урядів Фінляндії та Швеції, дві країни обрали не вступати в НАТО, зокрема, через ряд причин: прагнення уникнути провокацій російської федерації, яка історично мала вплив на безпекову ситуацію в регіоні; небажання

населення, розбіжності у думках громадськості та політичних еліт щодо членства. Громадська думка в Фінляндії була серйозною перешкодою для членства в НАТО. Населення розділялося у поглядах, і багато громадян скептично ставилися до відмови від політики нейтралітету. Подібним чином побудувалася суспільна думка в Швеції. Погляди населення були неоднозначні, а суперечки щодо членства викликали дебати серед як серед громадян, так і в уряді. Тому, відсутність однозначної думки в двох країн призвело до того, що Швеція та Фінляндія і надалі вирішили не вступати в Альянс, країни обрали розвивати власну обороноздатність.

Отже, даний період характеризується тим, що Швеція та Фінляндія обрали шлях до захисту національної безпеки без вступу в НАТО, розвиваючи двостороннє співробітництво та оновлюючи стратегії у сфері безпеки. У висновку цей період показав значні внутрішні розбіжності у країнах та виявив глибші проблеми, які ускладнювали прийняття єдиних рішень. Порівнюючи досвід Фінляндії та Швеції із Україною, варто зазначити, що безпосередня загроза суверенітету України допомогла раніше поділеному українському суспільству згуртуватися. Порівняння є показовим: термінова потреба в безпеці підштовхнула громадськість в Україні дійти до консенсусу, проте “менші” проблеми безпеки в Швеції та Фінляндії залишилися предметом дискусій. Цю нерішучість та відсутність єдиної думки можемо трактувати як втрачену можливість вчасно зміцнити свою безпеку у той момент, коли зовнішня загроза – російська федерація – зростає.

5. Ключовою фазою співробітництва між країнами та НАТО стало повномасштабне вторгнення росії в Україну. Російська федерація стала не тільки загрозою для України та своїх сусідів, а й сильним дестабілізуючим фактором миру в світі, який і підштовхнув колись дві нейтральні держави змінити напрям зовнішньої політики, відмовитися від статусу позаблокових

країн та приєднатися до Альянсу в 2023 та 2024 роках. Для Фінляндії поступова зміна свідомості сталася незадовго до повномасштабної агресії: в грудні 2021 р. путін вимагав від НАТО запевнень, що Альянс не розширюватиметься, розглядаючи Фінляндію у контексті російської «сфери впливу». Уряд Фінляндії підкреслив, що країна приймає рішення щодо безпеки самостійно, таким чином заяви путіна тільки підштовхнули Фінляндію до зближення з НАТО. У Швеції напередодні вторгнення заяви були однозначні: країна не планує вступати в НАТО. Утім, повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року спонукало дві країни до перегляду своєї політики, а громадська думка різко змінилася і підтримала вступ до Альянсу.

Ми дійшли висновку, що вступ двох країн до НАТО ознаменував поворотний момент у забезпеченні безпеки Північної Європи та континенту в цілому. Їх передовий військовий потенціал зміцнюють НАТО та регіон Балтійського моря. Отже, можемо підкреслити, що досвід України та агресія російської федерації спочатку в 2014, а потім і в 2022 році призвели до того, що Фінляндії та Швеції не хотілося стикнутися з обставинами, в яких опинилася Україна. Досвід Фінляндії та Швеції дає важливі уроки для інших країн, у тому числі для України. Здатність адаптуватися до геополітичних загроз, насамперед зберігаючи внутрішню єдність – основний урок, який потрібно засвоїти Україні. Незважаючи на намагання Туреччини та Угорщини зупинити процес членства Швеції та Фінляндії, дві країни таки стали членами Альянсу, чим ще більше посилили міцність НАТО та змінили усю безпекову ситуацію у регіоні Північної Європи.

Отже, наше дослідження показало, що євроатлантична інтеграція Швеції та Фінляндії була складним і багатовекторним процесом, який формувався під впливом історичних, геополітичних і сучасних загроз. Їхній вступ до НАТО став логічним завершенням цього еволюційного шляху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович О., Юзвяк Р. Швеція у НАТО: що ця країна дасть Альянсу і що це означає для України. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/shvetsiya-v-nato/32857262.html> (дата звернення: 29.09.2024).
2. Алієва Е. Безпекова політика Швеції в контексті російської агресії проти Швеції. *Грані*. 2019. Т. 22, № 5. С. 20-22.
3. Бовсуновська К. "Нам є чому повчитися": у Швеції висловилися про план перемоги України. *Новини України - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/world/plan-peremogi-u-shveciji-prokomentuvali-mozhlivist-vstupu-ukrajini-v-nato-12790542.html> (дата звернення: 17.10.2024).
4. Богданьок О., Мельник Х., Собенко Н. Фінляндія офіційно стала членом НАТО. *Суспільне Новини*. URL: <https://suspiilne.media/434727-finlandia-oficijno-stala-clenom-nato/> (дата звернення: 01.10.2024).
5. Божко С. Геополітичне положення регіону Балтійського моря. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. № 120. С. 129-132.
6. Вейбуль, Й. Коротка історія Швеції. - Стокгольм: Шведський інститут, 1993. 168 с. С. 127.
7. Веремієнко С., Ющенко М. Інститут постійного нейтралітету у сучасному міжнародному праві. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2020. Т. 1, № 6. С. 60.
8. Герасименко П. Фінляндизація України. *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/finlyandizatsiya_ukrayini_n1535973 (дата звернення: 28.06.2024).

9. Гончаренко Р. Експертка про те, як Фінляндія відгороджується від РФ – DW – 07.03.2023. *dw.com*. URL: <https://www.dw.com/uk/ekspertka-pro-te-ak-finlandia-vidgorodzuetsa-vid-rf-clenstvom-u-nato-ta-parkanom/a-64881360> (дата звернення: 25.09.2024).
10. Гриценко А. Росія програє Балтику: що змінить вступ до НАТО Фінляндії та Швеції. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/2/7138713/> (дата звернення: 16.09.2024).
11. Донська А. Г. Регіон Північної Європи: ключові показники стабільності й миру vs концептуальні протиріччя. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3. С. 171.
12. Європейська правда. Який досвід Швеції і Фінляндії може допомогти Україні прискорено вступити в НАТО. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/16/7146950/> (дата звернення: 15.09.2024).
13. Коломієць О. В. Безпекова парадигма скандинавського нейтралітету: на прикладі Фінляндії та Швеції // *Проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 6. С. 81–98
14. Лакомова К. П. Особливості євроатлантичної інтеграції Фінляндії та Швеції // *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*. Чернівці, 30 листопада 2023. С. 256-260.
15. Малиновський В. Вступ Фінляндії до НАТО: кейс для України // *Розвиток публічного управління в контексті європейської інтеграції України*. Львів, 28 квітня 2023. С. 142-146.
16. Мартинович Ю. Як приєднання Швеції до НАТО змінить баланс сил та допоможе Україні. *espreso.tv*. URL: <https://espreso.tv/poyasnuemo-pislya-200-rokiv-neytralitetu-shvetsiya-ofitsiyno-v-nato-yak-tse-zminit-balans-sil-ta-dopomozhe-ukraini-poyasnyuemo> (дата звернення: 16.09.2024).

- 17.Маслаков А. Прощай, нейтралітет: Від чого Швеція та Фінляндія відмовляються заради НАТО. *KP.UA*. URL: <https://kp.ua/ua/politics/a649650-proshchavaj-nejtralitet-vid-choho-shvetsija-ta-finljandija-vidmovljajutsja-zaradi-nato> (дата звернення: 28.06.2024).
- 18.НАТО. (2014). *Факти про План дій готовності (бюлетень)*. Грудень 2014 року.
- 19.Песу Д. НАТО Ревю - Логічно, але несподівано: погляд з близької відстані на шлях Фінляндії до НАТО. *NATO Review*. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2023/08/30/logchno-alespodvano-poglyad-z-bliz-ko-vdstan-na-shlyah-fnlyand-do-nato/index.html> (дата звернення: 13.08.2024).
- 20.Підлущкий О. Міфи ганебної війни. 70 років тому Радянський Союз напав на Фінляндію. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/mifi_ganebnoyi_viyi__70_rokiv_tomu_radyanskiy_soyuz_napav_na_finlyandiyyu.html (дата звернення: 03.07.2024).
- 21.Салоуніс-Пастернак Ч. Фінський досвід нейтралітету. Що треба врахувати Україні?. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/08/5/7036497/> (дата звернення: 13.08.2024).
- 22.Свобода Р. Ердоган не налаштований позитивно щодо вступу Фінляндії та Швеції до НАТО. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-erdohan-vstup-shvetsiyi-nato/31848334.html> (дата звернення: 11.08.2024).
- 23.Свобода Р. НАТО: Фінляндія і Швеція завершили переговори про вступ до Альянсу. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-finliandia-shvetsia-nato/31928691.html> (дата звернення: 11.09.2024).

24. Стецюк А., Тодосійчук Ю. Уроки радянсько-фінських війн для України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*. 2016. Т. 33-34. С. 179–189.
25. Учасники проектів Вікімедіа. Паризькі мирні договори (1947) – Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Паризькі_мирні_договори_\(1947\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Паризькі_мирні_договори_(1947))
26. Фахурдінова М. Скандинавські рецепти: чим для України корисний досвід інтеграції Швеції та Фінляндії до НАТО? – *Аналітичний портал*. URL: <https://analytics.intsecurity.org/scandinavian-background/> (дата звернення: 15.08.2024).
27. Фінляндія і Швеція підписали перший договір про оборонну співпрацю – UJCL. URL: <https://www.constjournal.com/pub/3-2018/finliandiia-shvetsiia-pidpysaly-pershyi-dohovir-pro-oboronnu-spivpratsiu/> (дата звернення: 09.09.2024).
28. Хижняк Ю. Росія посилила ворожу активність проти Фінляндії - МВС країни. RFI. URL: <https://www.rfi.fr/uk/європа/20241024-росія-посилила-ворожу-активність-проти-фінляндії-мвс-країни> (дата звернення: 24.10.2024).
29. Хотин Р. Від України до Мальти: куди ще могло б розширитись НАТО після вступу Швеції. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nato-shvetsiya-ukrayina-rozhshyrennya-novichleny/32857365.html> (дата звернення: 10.09.2024).
30. Цебенко О., Шемчук О. Нейтралітет як стратегія національної безпеки. 2017. С. 52.
31. Шатун В. Позаблоковий статус держави та українські реалії. «Південна правда» URL: http://www.up.mk.ua/mainpage/show_item/4024 (дата звернення: 17.10.2024).

32. Швеція не подаватиме заявки на членство в НАТО. *Укрінформ* - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3360390-svecia-ne-podavatime-zaavki-na-clenstvo-v-nato.html> (дата звернення: 13.08.2024).
33. Швеція стала 32-м членом НАТО. *Militarnyi*. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/shvetsiya-stala-32-m-chlenom-nato/> (дата звернення: 01.09.2024).
34. Юрченко Н. Путін накинувся з погрозами на Фінляндію через вступ до НАТО. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/putin-nakinuvsia-pogrozami-finlyandiyu-cherez-1702802152.html> (дата звернення: 01.10.2024).
35. Ярмоленко О. В Угорщині назвали причини, через які поки не ратифікують вступ Швеції до НАТО. *Бабель*. URL: <https://babel.ua/news/92148-v-ugorshchini-nazvali-prichini-cherez-yaki-poki-ne-ratifikuyut-vstup-shveciji-do-nato> (дата звернення: 08.09.2024).
36. Slovo i Dilo. Швеція підвищила рівень боєготовності через російську агресію. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/12/25/novyna/svit/shvecziya-pidvyshhyla-riven-boyehotovnosti-cherez-rosijsku-ahresiyu> (дата звернення: 13.08.2024).
37. A. Wieslander. What makes an ally? Sweden and Finland as NATO's closest partners - Journal of Transatlantic Studies. *SpringerLink*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s42738-019-00019-9> (дата звернення: 17.09.2024).
38. About NORDEF CO - Nordefco. *Frontpage* - Nordefco. URL: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco> (дата звернення: 09.09.2024).

39. Agius C., Devine K. 'Neutrality: A really dead concept?' A reprise. *Cooperation and Conflict*. 2011. Т. 46, № 3. С. 265–284. URL: <https://doi.org/10.1177/0010836711416955> (дата звернення: 01.11.2024).
40. Arctic: Exercise Cold Response 2012 (Updated). 4GWAR. URL: <https://4gwar.wordpress.com/2012/03/27/arctic-exercise-cold-response-2012/> (дата звернення: 19.07.2024).
41. Arter D. From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*. 2023. Т. 32, № 2. С. 172-189.
42. Baltic Operations (BALTOPS). *GlobalSecurity.org*. URL: <https://www.globalsecurity.org/military/ops/baltops.htm> (дата звернення: 17.08.2024).
43. Bielineskov M. The Russian and Ukrainian Spring 2021 War Scare. *Center for Strategic and International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/russian-and-ukrainian-spring-2021-war-scare> (дата звернення: 28.08.2024).
44. C. Salenius-Pasternak. The defence of Finland and Sweden: | FIIA – Finnish Institute of International Affairs. *FIIA – Finnish Institute of International Affairs*. URL: <https://www.fia.fi/julkaisu/the-defence-of-finland-and-sweden?read> (дата звернення: 30.09.2024).
45. Defence Cooperation between Finland & Sweden. The Finish Defence Forces. URL: https://puolustusvoimat.fi/en/defence-cooperation-between-finland-sweden?__cf_chl_tk=MNCYggXNEEH6zIBv8jA90Bz8v.T0rqqZ4wojz8cKRS-o-1731143666-1.0.1.1-gRLFQgAxBdH9mvuS_JoHZnBhWj5moTCKlnHETscqjuo (дата звернення: 03.10.2024).
46. Detlev F. The Traditional Legal Concept of Neutrality in a Changing Environment. *American University International Law Review*. 1998. Vol. 16.

47. Diseth W. B. Sweden's long road to NATO : Master thesis. Oslo, 2023. 104 с.
48. E. H. Christie. A policy agenda for Finland's entry into NATO | FIIA. FIIA – *Finnish Institute of International Affairs*. URL: <https://www.fiia.fi/en/publication/a-policy-agenda-for-finlands-entry-into-nato?read> (дата звернення: 23.09.2024).
49. Finland - Neutrality. *Country Studies*. URL: <https://countrystudies.us/finland/137.htm> (дата звернення: 22.07.2024).
50. Finland - The Cold War and the Treaty of 1948. *Country Studies*. URL: <https://countrystudies.us/finland/24.htm> (дата звернення: 27.06.2024).
51. Finland and Sweden to sign Host Nation Support Memorandum of Understanding. *Finnish Government*. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/finland-and-sweden-to-sign-host-nation-support-memorandum-of-understanding> (дата звернення: 25.07.2024).
52. Finland joins NATO as 31st Ally. *North Atlantic Treaty Organization*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm (дата звернення: 10.08.2024).
53. Finland supports Ukraine. *Ministry for Foreign Affairs of Finland*. URL: <https://um.fi/finland-s-support-to-ukraine> (дата звернення: 12.08.2024).
54. Finland's membership in NATO. Puolustusministeriö. URL: https://www.defmin.fi/en/areas_of_expertise/finland_s_membership_in_nato (дата звернення: 10.07.2024).
55. Forsberg R., Moyer J. C. Sisters But Not Twins: Prospects of Finland and Sweden's NATO Accession. *Wilson Center*. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/sisters-not-twins-prospects-finland-and-swedens-nato-accession> (дата звернення: 03.10.2024).
56. Forsberg T. Finland and Sweden's Road to NATO. *Current History*. 2023. Т. 122, № 842. С. 89–94. URL: <https://doi.org/10.1525/curh.2023.122.842.89> (дата звернення: 14.07.2024).

- 57.G. Wilson. How to close the gap between Turkey and Sweden on NATO enlargement. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/how-to-close-the-gap-between-turkey-and-sweden-on-nato-enlargement/> (дата звернення: 21.09.2024).
- 58.Government Report on Finnish Foreign and Security Policy 2020 – security and global responsibility sharing go hand in hand. *Finnish Government*. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/government-report-on-finnish-foreign-and-security-policy-2020-security-and-global-responsibility-sharing-go-hand-in-hand-1> (дата звернення: 15.08.2024).
- 59.Government Report on Finnish Foreign and Security Policy. Helsinki : Prime Minister's Office Publications, 2016.
- 60.Government Report on Finnish Foreign and Security Policy. Helsinki : Finnish Government, 2020. 50 с.
- 61.Gunter M. Some Implications of Sweden and Finland Joining NATO. The Commentaries. 2022. Т. 2, № 1. С. 91–100. URL: <https://doi.org/10.33182/tc.v2i1.2710> (дата звернення: 10.09.2024).
- 62.Iskandarov K., Gawliczek P. The strategy of “military non-alignment” and NATO. Journal of Scientific Papers "Social development and Security". 2020. Т. 10, № 3. С. 16–28. URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2020.10.3.2> (дата звернення: 07.09.2024).
- 63.Kangaspuro M. Finland's changed geopolitical position. *Atlantisch Perspectief*. 2023. Т. 47, № 3.
- 64.Kjellström Elgin K., Lanoszka A. Sweden, Finland, and the Meaning of Alliance Membership. *Texas National Security Review*. 2023. URL: <https://repositories.lib.utexas.edu/server/api/core/bitstreams/7e7b6989-b41b-45e1-8811-978e676e2e1e/content> (дата звернення: 01.07.2024)

65. Kosovo (KFOR). *Försvarsmakten*. URL: <https://www.forsvarsmakten.se/en/activities/current-international-missions/kosovo-kfor/> (дата звернення: 24.09.2024).
66. Lundqvist S. A Convincing Finnish Move: Implications for State Identity of Persuading Sweden to Jointly Bid for NATO Membership. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*. 2023. Т. 26, № 4. С. 73–110. URL: <https://doi.org/10.33067/se.4.2022.3> (дата звернення: 21.08.2024).
67. M. Ålander. Incomplete Without Sweden: Finland's NATO Accession and the Future of 'Nord-NATO'. *Default*. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/incomplete-without-sweden-finlands-nato-accession-and-future-nord-nato> (дата звернення: 01.10.2024).
68. M. Ålander., W. Alberque. NATO's Nordic Enlargement: Contingency Planning and Learning Lessons - War on the Rocks. *War on the Rocks*. URL: <https://warontherocks.com/2022/12/natos-nordic-enlargement-contingency-planning-and-learning-lessons/> (дата звернення: 29.09.2024)
69. M. Frihammar. Cold War Heritage in Sweden: Pastime Threats, Cosy Cavers and Gendered Nostalgia. *E-International Relations*. URL: <https://www.e-ir.info/2021/05/15/cold-war-heritage-in-sweden-pastime-threats-cosy-cavers-and-gendered-nostalgia/> (дата звернення: 04.10.2024).
70. M. Pesu., T. Iso-Markku. The deepening Finnish-Swedish security and defence relationship: From operative cooperation to 'strategic interoperability'? | FIIA – Finnish Institute of International Affairs. *FIIA – Finnish Institute of International Affairs*. URL: <https://www.fii.fi/julkaisu/the-deepening-finnish-swedish-security-and-defence-relationship?read> (дата звернення: 25.09.2024).
71. Möller U., Bjereld U. From Nordic neutrals to post-neutral Europeans: Differences in Finnish and Swedish policy transformation. *Cooperation and Conflict*. 2010. Т. 45, № 4. С. 363–386. URL: <https://doi.org/10.1177/0010836710386870> (дата звернення: 05.06.2024).

72. Munez E. Paris Peace Treaties | Terms, Summary, & Conference. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Paris-Peace-Treaties-1947> (дата звернення: 09.06.2024).
73. National Security Strategy. Government offices of Sweden, 2017.
74. NATO News. Flag-raising ceremony to mark Sweden's SE accession to NATO, 11 MAR 2024, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7cvEhl1dREs> (дата звернення: 05.09.2024).
75. New military support package to strengthen Ukraine's defence capabilities. *Regeringskansliet*. URL: <https://www.government.se/press-releases/2024/09/new-military-support-package-to-strengthen-ukraines-defence-capabilities/> (дата звернення: 02.11.2024).
76. Nokkala A. It Is About Protection. Defence in Finland's Steps to NATO. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*. 2023. Т. 26, № 4. С. 39–72.
77. Nuclear Test Ban Treaty. John F. *Kennedy Presidential Library and Museum*. URL: <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/nuclear-test-ban-treaty> (дата звернення: 22.07.2024).
78. Olofsson E. A Study of Sweden's Decision to Join NATO : Master's thesis. 2024. 55 с.
79. P. Szymański. The northern tandem. The Swedish-Finnish defence cooperation. *OSW Centre for Eastern Studies*. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2019-03-20/northern-tandem-swedish-finnish-defence-cooperation> (дата звернення: 02.10.2024).
80. Pedrotty, Daniel J. Prospects for Finland and Sweden to pursue closer defense cooperation with NATO. *Diss.* Monterey, California: Naval Postgraduate School, 2016.
81. Sabah D. Turkey, Sweden, Finland sign memorandum on Nordic countries' NATO bids. *Daily Sabah*. URL:

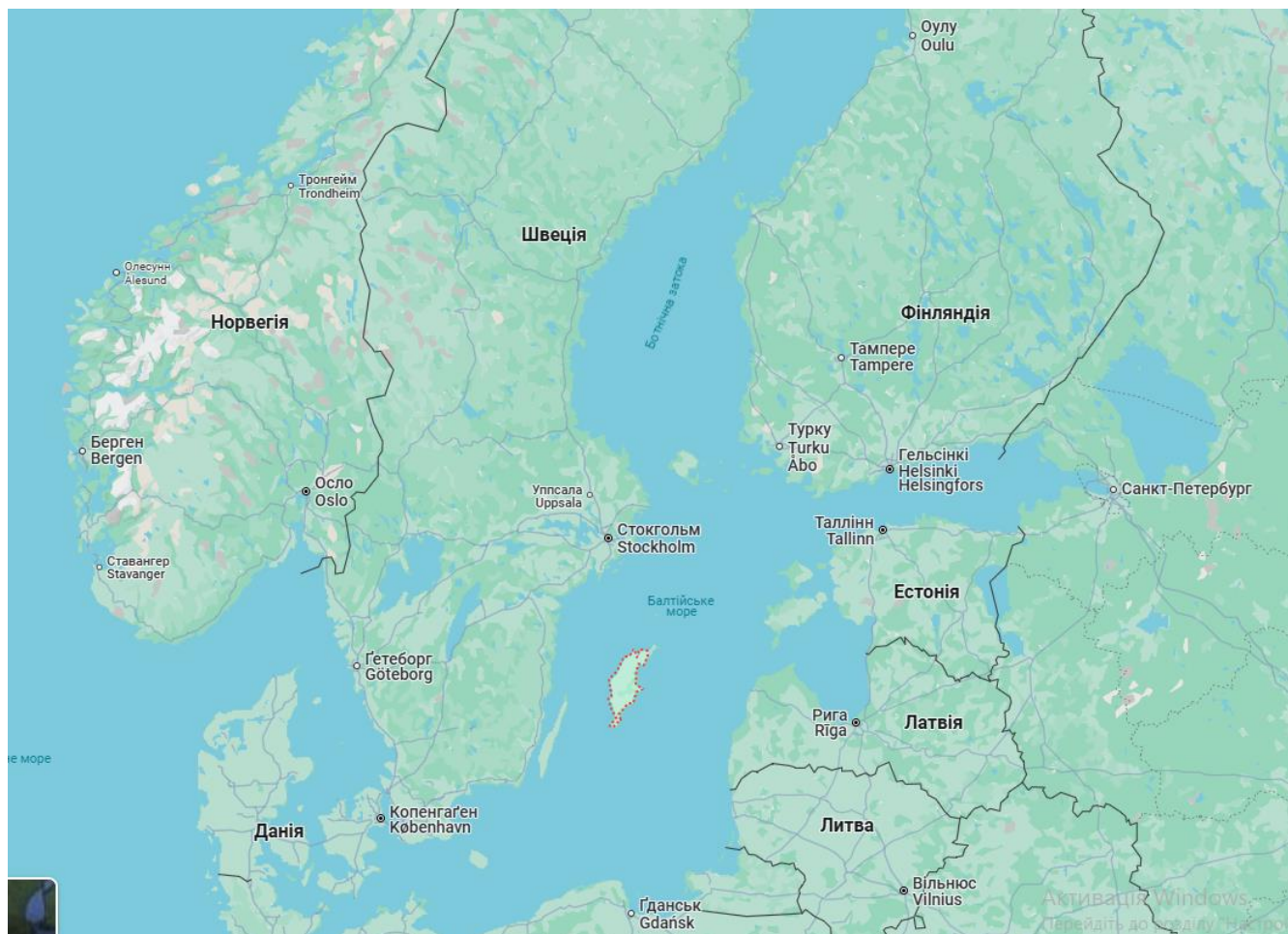
- <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-sweden-finland-sign-memorandum-on-nordic-countries-nato-bids> (дата звернення: 04.09.2024).
- 82.Salvador Sanchez Tapia. Sweden and Finland: some reflections on further NATO enlargement. *Global Affairs and Strategic Studies*. URL: <https://en.unav.edu/web/global-affairs/suecia-y-finlandia-algunas-reflexiones-ante-una-nueva-ampliacion-de-la-otan> (дата звернення: 14.07.2024).
- 83.Savereux P. The Comprehensive Political Guidance: A primer. *Nato Review*. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2007/01/01/the-comprehensive-political-guidance-a-primer/index.html> (дата звернення: 03.08.2024).
- 84.Sayaz A. Change and Continuity in North European Security: Finland and Sweden's Membership in NATO. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. 2024. С. 129-141. URL: <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1431218> (дата звернення: 09.08.2024).
- 85.Senior officials meet in Ankara to address Trilateral Memorandum implementation, Sweden's path to NATO membership. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_215783.htm (дата звернення: 20.09.2024).
- 86.Simons G., Manoylo A., Trunov P. Sweden and the NATO debate: views from Sweden and Russia. *Global Affairs*. 2019. Т. 5, № 4-5. С. 335–345. URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2019.1681014> (дата звернення: 05.09.2024).
- 87.Stangvik P. K. Sweden's Road to NATO : Master's thesis. Oslo, 2023. 110 с.
- 88.Substantial new humanitarian package to Ukraine. *Regeringskansliet*. URL: <https://www.government.se/press-releases/2023/06/substantial-new-humanitarian-package-to-ukraine/> (дата звернення: 29.09.2024).
- 89.Suchoples J. In the Shadow of the Eastern Neighbour. Finland in the Security Policy of Russia and the Soviet Union from Peter the Great to Contemporary

- Times. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*. 2023. Т. 26, № 4. С. 9–38. URL: <https://doi.org/10.33067/se.4.2022.1> (дата звернення: 03.07.2024).
90. Sweden and Finland cooperate on additional support package for Ukraine. *Regeringskansliet*. URL: <https://www.government.se/press-releases/2023/01/sweden-and-finland-cooperate-on-additional-support-package-for-ukraine/> (дата звернення: 04.10.2024).
91. Sweden's support to Ukraine. *Regeringskansliet*. URL: <https://www.government.se/government-policy/swedens-support-to-ukraine/> (дата звернення: 01.10.2024).
92. The North Atlantic Treaty. *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (дата звернення: 10.07.2024).
93. Pierre, J. *The Oxford Handbook of Swedish Politics* / ред. J. Pierre. Oxford University Press, 2016. 736 с. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199665679.001.0001> (дата звернення: 12.07.2024).
94. Trofymenko A., Chokotylo N. Stages of the transformation of swedish neutrality. *Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political Studies*. 2019. Т. 9, № 26. С. 174–181. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2019-9-26-174-181> (дата звернення: 13.08.2024).
95. V. Wand-Danielsson. Sweden's future role in NATO - Friends of Europe. *Friends of Europe*. URL: <https://www.friendsofeurope.org/insights/swedens-future-role-in-nato/> (дата звернення: 07.09.2024).
96. Vaahtoranta T., Forsberg T. Finish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organizations. *The Finish Institute of International Affairs*. 43 с. С. 9-11.

97. Weibull J., Enander H. History of Sweden - Sweden in the 20th century. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/history-of-Sweden/Sweden-in-the-20th-century> (дата звернення: 14.08.2024).
98. Zimmermannová L., Kříž Z., Doležalová E. Thinking of Russia: Finnish Neutrality after the Cold War and the Influence of Russian Neighborhood on Finnish Cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2020. Т. 14, № 1. С. 9–30. URL: <https://doi.org/10.51870/cejiss.a140101> (дата звернення: 17.07.2024).

ДОДАТКИ

Додаток 1. Балтійський регіон. Скріншот Google Maps

Джерело: [Google Maps](https://www.google.com/maps)

Додаток 2. Переваги та недоліки нейтралітету

Переваги	Недоліки
Насамперед, найсуттєвішою перевагою є те, що нейтралітет захищає країну від втягування у війни та конфлікти. Нейтральні держави часто користуються юридичним захистом згідно з міжнародним правом, такий підхід допоміг Швейцарії уникнути втягування у світові війни, зберігаючи мир на своїй території.	Нейтральна позиція не завжди означає уникнення військової агресії, оскільки нейтралітет частіше за все вимагає від держави уникнення військових союзів, це може зробити її вразливою у випадку неспровокованого нападу, без підтримки сильних союзників країна у такому випадку не зможе розраховувати на достатню військову підтримку, особливо якщо ця підтримка не була окреслена в угодах.
Другим суттєвим плюсом для нейтральної держави є можливість зберегти більше контролю над своєю внутрішньою та зовнішньою політикою. Така незалежність дозволяє нейтральній державі вибудовувати власну, збалансовану зовнішню політику, слідуючи своїм національним інтересам, а не на основі союзів чи зобов'язань перед ними.	Нейтральні країни іноді стають об'єктом зовнішнього політичного тиску. Ірландія під час Другої світової війни зіткнулася з погрозами як від Німеччини, так і від Великої Британії, що змушувало її балансувати між сторонами, захищаючи свій нейтралітет. Тиск на нейтральну державу з метою зайняти чітку сторону ставлять під сумнів її нейтралітет, що може мати негативний вплив і всередині країни також.
Нейтральні країни часто стають центрами дипломатичних переговорів і	В деяких випадках нейтралітет може призвести до дипломатичної ізоляції

фінансовими хабами, як Швейцарія та Австрія. Це сприяє міжнародному співробітництву та приваблює інвестиції, дозволяючи країні розвиватися економічно навіть під час глобальних криз.	держави, оскільки такі країни часто уникають участі у глобальних ініціативах та угодах, особливо у сфері безпеки; таким чином, у разі потреби нейтральній державі може бути важко впливати на прийняття глобальних рішень на міжнародній арені.
---	---

Додаток 3. Переваги членства в НАТО для Фінляндії

	Переваги
1.	Перш за все, членство в НАТО гарантує для країни міцну безпеку через Статтю 5, тепер Фінляндія матиме підтримку від союзників НАТО.
2.	Добре навчені фінські війська з надійною системою призову тепер отримають переваги від регулярних військових навчань, підвищать готовність країни та скоординують зусилля Фінляндії з країнами-членами.
3.	Фінляндія матиме змогу формувати глобальну політику безпеки, країна має потенціал стати регіональним лідером у сфері безпеки в Балтії та Арктиці: для фінських політиків це шанс вплинути на стратегічні рішення НАТО, які відображають не лише трансатлантичні інтереси, але й проблеми безпеки Північної Європи.
4.	Фінляндія має змогу покращити координацію з іншими країнами регіону, такими як Естонія, Латвія та Литва.

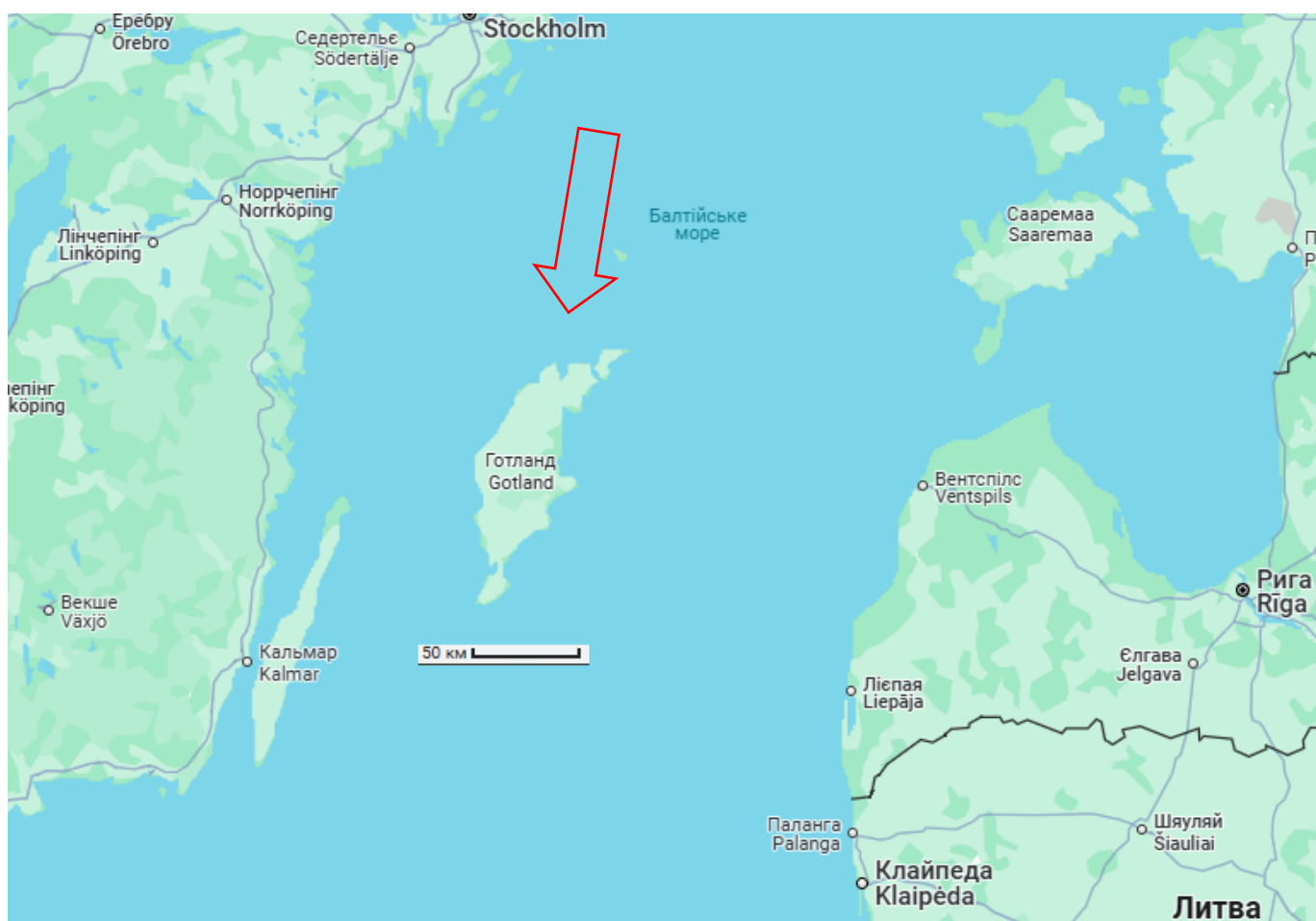
Додаток 4. Переваги та недоліки членства Швеції в НАТО

Переваги	Недоліки
1. Першим плюсом вступу, очевидно, є підвищення безпеки, оскільки, як вже було зазначено, 5 Стаття Північноатлантичного договору є потужним стримуючим фактором та наголошує на ідеї колективної оборони: тепер Швеція покладається не лише на власні зусилля, але й на допомогу союзників.	1. Загострення відносин із росією – один з найбільших мінусів вступу для Швеції, оскільки російська федерація завжди була проти розширення НАТО, вона неодноразово висловлювала свою негативну позицію та погрожувала Швеції військовими діями.
2. Приєднання до НАТО означає посилення військового співробітництва: спільні навчання, обмін знаннями із іншими членами Альянсу, спільне стратегічне планування.	2. В економічній сфері Швецію чекатиме значне збільшення витрат, це може призвести до вимушеного зменшення фінансування інших сфер; НАТО вимагає від країн-членів витратити 2% свого ВВП на оборону (та поступово збільшувати), що матиме наслідки для державного бюджету.
3. Країна отримує доступ до колективних ресурсів, маючи змогу досліджувати новітні оборонні технології та іновації, впроваджуючи їх у свою систему оборони. Ресурси НАТО також включають доступ до надійної мережі обміну розвідданими, тим самим Швеція матиме можливість	3. У рамках організації Швеція змушена погоджувати оборонні рішення із іншими членами Альянсу, це може призвести до втрати певної «незалежності» та неможливості приймати рішення щодо власної безпеки та оборони самостійно, оскільки це може зашкодити інтересам

ефективно реагувати на потенційні загрози, перешкоджаючи їм.	союзників та Альянсу загалом.
4. Членство в Альянсі робить роль Швеції ще більш значущою на міжнародній арені. Оскільки об'єднання із 31 країнами-членами (особливо з такими великими як США та Велика Британія), може збільшити дипломатичний вплив Королівства і дасть змогу впливати на ключові рішення як в Альянсі, так і в інших міжнародних організаціях (Європейський Союз, ООН).	4. Історична ідентичність Швеції не один раз відігравала позитивну роль для країни. Вона могла виступати мирним посередником, не приймаючи жодної сторони конфліктів та підтримувати рівноправні відносини з усіма країнами; зі вступом в НАТО Швеція втрачає цю "гнучкість" та неупередженість у своїй зовнішній політиці, вже стаючи повноправним членом військової організації.
5. Швеція може збільшити свій потенціал для економічного зростання через оборонне партнерство. Оскільки членство в Альянсі відкриває нові ринки для оборонної та технологічної промисловості Швеції. Певні шведські компанії, які відомі своїми інноваціями в аерокосмічній та оборонній сферах, тепер мають більше можливостей працювати в рамках НАТО.	5. Окрім перелічених мінусів, на нашу думку, наступний є найістотнішим. Швеція, як член НАТО, у разі виникнення військових конфліктів, повинна бути зобов'язана брати у них участь, захищаючи безпеку Альянсу, хоча вони можуть не стосуватися її інтересів та регіональних проблем, або навіть завдавати шкоди.
6. У загальному, вступ до НАТО посилить відчуття безпеки всередині країни та призведе до більшої соціальної стійкості; Швеція, вже	6. Певна частка шведської громадськості стурбована тим, що фінансовий тягар може зменшити ресурси, які вкладаються у внутрішні

колись приєднавшись до ЄС показала свою відданість демократії та правам людини, але тепер країна та її громадяни чітко визначили для себе союзників, не балансуючи між Заходом та російською федерацією.	сфери (як освіта, охорона здоров'я і т.д.) Оскільки Швеція – це країна, яка відома своєю прихильністю до соціальних послуг, спрямовувати ресурси на оборону за рахунок своєї соціальної моделі може мати негативні наслідки.
---	---

Додаток 5. Острів Готланд на мапі. Скріншот Google Maps

Джерело: [Google Maps](https://www.google.com/maps)

SUMMARY

Lakomova Kateryna Pavlivna

FEATURES OF THE EURO-ATLANTIC INTEGRATION OF SWEDEN AND FINLAND

This study is a master's thesis written and presented for defense at the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Relevance of the research. In today's dynamic geopolitical landscape, the Euro-Atlantic integration of Sweden and Finland is becoming the center of international debate. The significance of this study is multifaceted: given the geostrategic importance of the Northern Europe and the Baltic Sea region, the question of how these countries navigate security issues is imperative for research, especially in light of new regional and global security challenges.

The purpose of the master's thesis is a deep and systematic analysis of the peculiarities of the relations and cooperation of Finland and Sweden with NATO and their Euro-Atlantic integration in order to determine their contribution to the formation of the Euro-Atlantic space.

Based on the set goal, the **tasks** of the scientific work are:

- To reveal the methodological foundations of the research;
- Analyze the sources used in the research process;
- Reveal the relations and cooperation between Sweden and Finland during the Cold War;
- To analyze the cooperation of Finland and Sweden with NATO in the post-bipolar period;
- Determine the key priorities of Finland and Sweden in cooperation with NATO in the era of hybrid war;

- To consider the way to NATO membership of Finland and Sweden during the full-scale war of Russia against Ukraine.

The object of the study is international security cooperation in the North Atlantic region and the impact of Euro-Atlantic integration on regional stability and international relations.

The subject of the study is the peculiarities of the relations of Finland and Sweden with NATO and their Euro-Atlantic integration.

The chronological boundaries of the study cover the period from the end of the Second World War to the present day (1940 - 2024).

Research methods: system analysis; historical and doctrinal-legal; content analysis; comparison method; analysis of scientific research; observation method; analysis and synthesis; analytical method. The combination of these methods provides a comprehensive approach to the study of the peculiarities of the Euro-Atlantic integration of Finland and Sweden, and allows to make this research detailed and comprehensive.

The structure of the master's qualification work is determined by the goal and set tasks. The work consists of annotations in Ukrainian and English, table of contents, introduction, three sections, which are divided into subsections, conclusions, a list of used sources, which includes 98 names, appendices and annotations. The total volume of work is 125 pages.

In the course of the research, the author reached the **following conclusions**, which are submitted to the defence:

1. The first section of the work examined in detail the research methodology and conducted an analysis of the source base. The selected research methods provided the necessary tools to clarify all the factors that influenced the

Euro-Atlantic integration of Finland and Sweden and allowed us to study the topic in a structured and comprehensive manner. In addition, we examined in detail the works of researchers and scholars related to the topic under study, analyzed the importance of the media and Ukrainian and foreign news portals, reviewed agreements and reports on cooperation between Sweden and Finland with NATO and can conclude that the considered scientific works are extensive and significant. They reveal the dynamics of the complex process of integration of the two states from all sides, most of the works provided the basis thanks to which our study became comprehensive.

2. When analyzing the cooperation of countries with NATO during the bipolar period, we came to the conclusion that the status of both countries was neutral, it was aimed at ensuring peace in the Northern region of Europe and preventing escalation between the USSR and the USA. We noted that it was precisely because of their convictions that the countries were not members of either NATO or the Warsaw Pact and determined for themselves a neutral non-aligned status. The countries adhered to their neutrality due to their unwillingness to become the center of the conflict, which is why the state of relations between Sweden and Finland with NATO during the Cold War should be considered completely passive and aimed at building their own defense. Sweden, in turn, was more independent, and its neutrality differed, since the country secretly cooperated with NATO. Thus, for Sweden, the lack of official obligations to the Alliance helped to maintain security and an independent position. This period illustrates the extraordinary adaptability of Finland and Sweden. They managed to maintain their sovereignty, increase their defense capabilities, and maintain relations with both the Western and Eastern blocs.
3. The most direct change in Finland's and Sweden's relations with NATO was the collapse of the USSR, which was the catalyst for both countries to

openly cooperate with the Alliance without fear or hindrance, first at a basic level and later gradually deepening their cooperation. In the 1990s, unlike the countries of Central and Eastern Europe (CEE), which immediately began their integration into NATO after the collapse of the Warsaw Pact, Sweden and Finland were in no hurry to join the Alliance. The main reason lies in their historical traditions of neutrality, which at that time remained a key element of their national identity, and the reason is also related to the reduction of tensions since the end of the Cold War, which meant that military alliances such as NATO were not relevant in peacetime for the two countries. Both Finland and Sweden initially cooperated with NATO in observer status, later becoming members of the PfP initiative, which included participation in NATO and UN-led military peacekeeping missions.

4. The annexation of Crimea and the aggression of the Russian Federation were the events that led to the rapprochement of Sweden and Finland with the Alliance, especially in matters of strengthening national security and participation in the Enhanced Opportunities Partnership program. The governments of the countries, together with NATO and NORDEFCO, signed a number of agreements and strategic initiatives aimed at ensuring peace in the Northern European region. However, despite the concerns of the governments of Finland and Sweden, the two countries chose not to join NATO, in particular, for a number of reasons: the desire to avoid provocations by the Russian Federation and disagreements in the opinions of the public and political elites regarding membership. The lack of a clear opinion in the two countries led to the fact that Sweden and Finland further decided not to join the Alliance, the countries chose to develop their own defense capabilities. This period is characterized by the fact that Sweden and Finland chose the path to protect their national security without joining

NATO, developing bilateral cooperation and updating their security strategies. In conclusion, this period showed significant internal differences in the countries and revealed deeper problems that made it difficult to make unified decisions.

5. The key phase of cooperation between the countries and NATO was Russia's full-scale invasion of Ukraine. The Russian Federation became not only a threat to Ukraine and its neighbors, but also a strong destabilizing factor for world peace, which pushed two once neutral states to change the direction of their foreign policy, abandon the status of non-aligned countries and join the Alliance in 2023 and 2024. For Finland, the turning point of a gradual change of consciousness occurred shortly before the full-scale aggression: in December 2021, Putin demanded assurances from NATO that the organization would not expand, considering this in the context of Russia's "sphere of influence". The Finnish government emphasized that the country makes security decisions independently, thus Putin's statements only pushed Finland closer to NATO. In Sweden, on the eve of the invasion, the statements were unambiguous: the country does not plan to join NATO. However, the full-scale invasion of February 24, 2022, prompted the two countries to reconsider their policies, and public opinion shifted dramatically in favor of joining the Alliance. We concluded that the accession of the two countries to NATO marked a turning point in ensuring the security of Northern Europe and the continent as a whole.